

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

pISSN 2521-6449

ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНІ ДИДАКТИКИ

Випуск 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНІ ДИДАКТИКИ

Випуск 1

Заснований у 2016 р.

<https://doi.org/10.37406/2521-6449/2024-1>

Виходить двічі на рік

pISSN 2521-6449

Засновник: Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Головний редактор:

Гораш Катерина Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри права, професійної та соціально-гуманітарної освіти, Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Редакційна колегія:

Алексєєв Олександр Олексійович – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри спорту і спортивних ігор, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Атаманчук Вікторія Петрівна – доктор філологічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу інформаційно-дидактичного моделювання; головний науковий співробітник відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури, Національний центр «Мала академія наук України»; Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України

Гуменюк Ірина Іллівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувачка кафедрою іноземних мов, Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Дмитренко Світлана Миколаївна – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Дудар Ольга Володимирівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри історичної та громадянської освіти, Інститут післядипломної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Збаравська Леся Юрївна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри інформаційних технологій, фізико-математичних та безпекових дисциплін, Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Каденюк Олександр Степанович – доктор історичних наук, професор, професор кафедри теоретико-правових і соціально-гуманітарних дисциплін, Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Купривич Вікторія Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри професійної і вищої освіти, Державний заклад вищої освіти «Університет менеджменту освіти»

Лобода Світлана Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, професор Інституту соціологічних наук і педагогіки, Варшавський Університет Природничих Наук

Поліщук Анастасія Василівна – доктор філософії, асистент кафедри іноземних мов, начальник відділу міжнародних зв'язків, Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Рідкодубська Ганна Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки, Хмельницький національний університет

Роляк Ангеліна Олексіївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов, Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Романовська Людмила Іванівна – доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи, психології та соціокультурної діяльності ім. Т. Сосновської, Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти «Кам'янець-Подільський державний інститут»

Філінюк Анатолій Григорович – доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Хуртенко Оксана Вікторівна – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Чайковська Ольга Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент, викладач кафедри іноземних мов, Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Схвалено Вченою радою ЗВО «ПДУ» (протокол № 1 від 22.02.2024 р.)

Науковий журнал «Професійно-прикладні дидактики» – це видання з відкритим доступом до повних текстів.

У журналі висвітлюються результати фундаментальних і прикладних досліджень в галузях:

01 Освіта/педагогіка (спеціальності: 011 Науки про освіту; 015 Професійна освіта; 017 Фізична культура і спорт);

03 Гуманітарні науки (спеціальності: 032 Історія та археологія, 035 Філологія).

Відповідальність за оригінальність (плагіат) тексту наукової статті, точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних назв, географічних назв та інших відомостей, а також за те, що в матеріалах не містяться дані, що не підлягають відкритій публікації несуть автори наукових праць.

Точки зору авторів публікацій можуть не співпадати з точкою зору редколегії збірника.

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION «PODILLIA STATE UNIVERSITY»

pISSN 2521-6449

PROFESSIONAL AND APPLIED DIDACTICS

Issue 1

“Helvetica”
Publishing House
2024

PROFESSIONAL AND APPLIED DIDACTICS

Issue 1

Founded in 2016

<https://doi.org/10.37406/2521-6449/2024-1>
Periodicity: biannually

pISSN 2521-6449

Founder: Higher Educational Institution «Podillia State University»

Editor-in-Chief:

Horash Kateryna Viktorivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Law, Professional and Social and Humanitarian Education, Higher Educational Institution «Podillia State University»

Editorial Board:

Aliexsieiev Oleksandr Oleksiiovych – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Sports and Sports Games, Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University

Atamanchuk Viktoriia Petrivna – Doctor of Philological Sciences, Associate Professor, Leading Researcher of the Department of Information and Didactic Modeling; chief researcher of the department of teaching languages of national minorities and foreign literature, National Center “Junior Academy of Sciences of Ukraine”; Institute of Pedagogy of National Academy of Educational Sciences of Ukraine

Humeniuk Iryna Illivna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Foreign Languages Higher Educational Institution “Podillia State University”

Dmytrenko Svitlana Mykolaivna – Candidate of Sciences in Physical Education and Sports, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Physical Education, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Dudar Olha Volodymyrivna – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of Historical and Civic Education, Institute of Postgraduate Education of Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

Zbaravska Lesia Yuriivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Information Technologies, Physical-Mathematical and Security Disciplines, Higher Educational Institution “Podillia State University”

Kadeniuk Oleksandr Stepanovych – Doctor of Historical Sciences, Professor, Professor of the Department of Theoretical-Legal and Social-Humanitarian Disciplines, Higher Educational Institution “Podillia State University”

Kupriievych Viktoriia Oleksandrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Professional and Higher Education, Higher Educational Institution “University of Educational Management”

Loboda Svitlana Mykolaivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Institute of Sociological Sciences and Pedagogy, Warsaw University of Natural Sciences

Polishchuk Anastasiia Vasylivna – Doctor of Philosophy, Assistant of the Department of Foreign Languages, Head of the Department of International Relations, Higher Educational Institution “Podillia State University”

Ridkodubska Hanna Anatoliivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Social Work and Social Pedagogy, Khmelnytsky National University

Roliak Anhelina Oleksiivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Foreign Languages, Higher Educational Institution “Podillia State University”

Romanovska Liudmyla Ivanivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Candidate of Psychological Sciences, Professor, Professor of the Department of Social Work, Psychology and Socio-Cultural Activity named after T. Sosnovskaya, Educational and Rehabilitation Institution of Higher Education “Kamyanets-Podilsk State Institute”

Filiniuk Anatolii Hryhorovych – Doctor of Historical Sciences, Professor, Professor of the Department of History of Ukraine, Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University

Khurtenko Oksana Viktorivna – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Physical Education, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Chaikovska Olha Volodymyrivna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Teacher of the Department of Foreign Languages Higher Educational Institution “Podillia State University”

Recommended by Academic Council of HEI «PSU» (protocol No 1 from 22.02.2024)

The scientific journal "Professional and Applied Didactics" is a publication with open access to full texts.

The journal highlights the results of fundamental and applied research in the following fields:

01 Education/pedagogy (specialties: 011 Educational Sciences; 015 Vocational Education; 017 Physical Culture and Sports);

03 Humanities (specialties: 032 History and Archeology; 035 Philology).

The authors of scientific papers are responsible for originality (plagiarism) of the article, the accuracy of facts, quotations, statistics, proper names, place names and other information, as well as the fact that the materials do not contain data that can't be published. The opinions of the authors of publications may not coincide with the views of the editorial board of the collection.

ЗМІСТ

СВИТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВІТЧИЗНЯНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Дуганець В. І., Пукас В. Л., Волинкін М. П., Олексійко С. Л. ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	7–12
Панцир Ю. І., Семенишена Р. В. ТЕСТУВАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ ЗАГАЛЬНОТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН	13–18

ОСВІТНІ ІННОВАЦІЇ: ІДЕЇ, РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

Ліщук С. Г., Савчук Л. Б., Ковальова О. М., Добровольський В. А. СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ В РОЗРІЗІ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ СИСТЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ	19–23
---	-------

АКТУАЛЬНІ МЕТОДИКИ – ЕФЕКТИВНА ПРАКТИКА

Збаравська Л. Ю., Торчук М. В. ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ З ФІЗИКИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ АГРОІНЖЕНЕРІВ	24–30
Гуменюк І. І. КУЛЬТУРНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КОЛІРНОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ	31–35
Грушецький С. М., Рудь А. В., Корчак М. М., Замойський С. М., Мисів О. І. МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ (СПЕЦІАЛЬНОСТІ «АГРОІНЖЕНЕРІЯ») В КОНТЕКСТІ ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	36–42
Шелудченко Л. С., Комарніцький С. П., Фірман Ю. П., Мельник В. А. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ (НА АВТОМОБІЛЬНОМУ ТРАНСПОРТІ)» В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА	43–47
Коваль Т. В., Крачан Т. М., Ямборак Р. С. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИКЛАДАННІ БІОХІМІЇ ТА ХІМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН	48–21
Кужель М. М. ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА МОТИВАЦІЮ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ.....	52–55

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Каденюк О. С. ГРОМАДСЬКА АГРОНОМІЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ В ПЕРШІЙ ЧВЕРТІ ХХ СТ.....	56–60
Гавловська А. О. ВПЛИВ ТРАДИЦІЙ НА ПРОЯВИ ГЕНДЕРНО-ОБУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА ПРОТИ ЖІНОК: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ.....	61–65

CONTENTS

GLOBAL TRENDS AND DOMESTIC PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION

Duganets V. I., Pukas V. L., Volynkin M. P., Oleksiyko S. L.

FORMATION OF A POSITIVE IMAGE OF THE MODERN TEACHER INSTITUTION
OF HIGHER EDUCATION 7–12

Pantsyr Yu. I., Semenysheva R. V.

TESTING AND ASSESSING STUDENTS' LEARNING ACHIEVEMENTS IN TEACHING GENERAL
TECHNICAL DISCIPLINES 13–18

EDUCATIONAL INNOVATIONS: IDEAS, REALITIES, PROSPECTS

Lishchuk S. G., Savchuk L. B., Kovalova O. M., Dobrovolsky V. A.

MODERN ASPECTS OF TRAINING OF VETERINARY MEDICINE SPECIALISTS IN THE SECTION
OF INNOVATIVE APPROACHES OF THE PEDAGOGICAL EDUCATION SYSTEM 19–23

CURRENT METHODS - EFFECTIVE PRACTICE

Zbaravska L. Yu., Torchuk M. V.

CONTENTS OF THE PHYSICS LECTURE COURSE FOR THE FORMATION
OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE AGRICULTURAL ENGINEERS 24–30

Humeniuk I. I.

CULTURAL INTERPRETATION OF COLOR PHRASEOLOGY 31–35

Hrushetskyi S. M., Rud A. V., Korchak M. M., Zamoysky S. M., Mysiv O. I.

MODEL OF THE FORMATION OF INFORMATION AND COMMUNICATION COMPETENCE
IN HIGHER EDUCATION ACQUISITIONS (MAJOR “AGRO ENGINEERING”)
IN THE CONTEXT OF THEIR PROFESSIONAL TRAINING 36–42

Sheludchenko L. S., Komarnitskyi S. P., Firman Yu. P., Melnyk V. A.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF TRAINING
OF SPECIALISTS IN THE SPECIALTY “TRANSPORT TECHNOLOGIES
(ROAD TRANSPORT)” IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT
OF SOCIETY 43–47

Koval T. V., Krachan T. M., Yamborak R. S.

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES
IN TEACHING BIOCHEMISTRY AND CHEMICAL DISCIPLINES 48–51

Kuzhel M. M.

FACTORS INFLUENCING THE MOTIVATION OF STUDENTS DURING
PHYSICAL EDUCATION 52–55

TRANSFORMATION PROCESSES IN UKRAINE: HISTORY AND MODERNITY

Kadeniuk O. S.

PUBLIC AGRONOMY IN THE AGRICULTURE OF UKRAINE IN THE FIRST QUARTER
OF THE 20-TH CENTURY 56–60

Havlovska A. O.

INFLUENCE OF TRADITIONS ON MANIFESTATIONS OF GENDER-BASED VIOLENCE
AGAINST WOMEN: HISTORY AND PRESENT 61–65

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВІТЧИЗНЯНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 378.126:371.15

Дуганець В. І.

*доктор педагогічних наук, кандидат технічних наук, професор,
завідувач кафедри тракторів, автомобілів та енергетичних засобів
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: duganec.viktor@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3383-5907*

Пукас В. Л.

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри тракторів, автомобілів та енергетичних засобів
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: pukasvital@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0083-7359*

Волинкін М. П.

*асистент кафедри тракторів, автомобілів та енергетичних засобів
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: mykolavolynkin@gmail.com*

Олексійко С. Л.

*асистент кафедри тракторів, автомобілів та енергетичних засобів
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: ovsti@i.ua
ORCID: 0000-0002-3092-6790*

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація

Нині формування позитивного іміджу стає актуальною проблемою не лише у політичній і діловій сферах, а й у діяльності викладачів вищої школи, завдання яких готувати висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців. Вивчення практики педагогічної діяльності дозволило виділити низку протиріч, головні з яких полягають у тому, що в сучасному суспільстві, що втратило багато колишніх орієнтирів, професія викладача вищої школи втратила колишні висоти і потреба її відновлення не викликає сумніву, водночас до діяльності та особистості вузівського педагога, як і раніше, висуваються найвищі вимоги.

Імідж викладача вищої школи – це така інтегральна характеристика, яка включає сукупність зовнішніх і внутрішніх індивідуальних, особистісних, індивідуальних та професійних якостей педагога, яка сприяє ефективності педагогічної діяльності. Досягнення такої гармонійної сукупності якостей вимагає від викладача усвідомленості дій, що в свою чергу неможливо без рефлексії. З іншого боку, щоб відрефлексувати свої характеристики, педагогу необхідно знати, які вимоги пред'являє йому студентська аудиторія та колеги.

У статті розглянуто умови формування позитивного іміджу сучасного викладача вищу як важливий аспект його професіоналізму та засіб педагогічного впливу на студентів. Виявлено організаційні, психологічні, педагогічні, професійні

та особистісні складові у формуванні позитивного іміджу. Проаналізовано вплив даних умов на імідж викладача як на особистість, так і на професіонала. Представлено визначення поняття імідж, імідж викладача, що дозволяє говорити про важливості викладацького іміджу як складової іміджу освітньої організації. Поняття педагогічний імідж є актуальним та вимагає подальших досліджень у сучасній педагогічній науці.

Ключові слова: імідж, імідж викладача, імідж освітньої організації, педагогічна іміджологія, професійна культура; система освіти.

Вступ. Актуальність дослідження формування позитивного іміджу викладача ЗВО обумовлена динамічними змінами у системі освіти, що постають перед освітньою установою, і важливим завданням тут є розробка інноваційних педагогічних підходів, створення нових педагогічних процесів, компетентнісного підходу до викладацького складу та підвищення якості освіти. Перед державою стоїть актуальне завдання – створення комфортного, ефективного освітнього середовища для повноцінного розвитку викладачів та здобувачів в освітній організації.

Педагогічний колектив стає об'єктом досліджень та результатом ефективності діяльності ЗВО.

Мета роботи. Метою статті є висвітлення проблем щодо особливостей формування позитивного іміджу викладача закладу вищої освіти в процесі реалізації своїх професійних навичок.

Виклад основного матеріалу дослідження. Викладач відповідає за якість освітнього процесу. В результаті навчання у вузі суспільство має отримати фахівця певної професії з конкретним рівнем професійних компетенцій та навичок. Таким чином роль викладача в освітньому процесі зростає.

Сучасний педагог – це універсальний фахівець, всебічно розвинена особистість зі знаннями у різних областях. Рівень професійної майстерності та імідж викладача сьогодні впливають на імідж установи, що визначають його місце у сфері освітніх послуг, що формують громадську думку. Розглянемо, який він – сучасний викладач, які умови необхідні для формування позитивного іміджу сучасного викладача вузу.

3. Фрейд у 30-ті роки ХХ ст. почав використовувати термін «імідж», однак широкого свого поширення воно так і не віднайшло. Лише в 60-ті роки ХХ століття американський економіст К. Болдуінг увів поняття «імідж» у більш широкий діловий обіг [5]. Поняття «імідж» має глибокі коріння, однак в Україні термін «іміджологія» було введено лише у 1990-ті роки у наукову термінологію. На думку науковців, іміджологія – це наука та мистецтво подібати людям, а базова модель технології іміджування складається з наступних позицій самопрезентації: «Я-концепція», кінесика, фейсбїлдинг, дизайн одягу, флюїдне випромінювання, володіння словом, комунікативна механіка [5].

В.А. Вардеванян під іміджем особистості розглядає комплексну думку соціальної групи про людину в результаті сформованого образу даної людини в психіці, в результаті комунікативної взаємодії або внаслідок певної інформації про нього від інших людей [3].

Викладач, учитель – один із найважливіших учасників освітньої системи. На жаль, у суспільстві професія педагога втратили колишні висоти, і необхідність її реабілітації не викликає сумнівів. Звичайно, потрібна державна підтримка кожного педагога. Значну роль у створенні позитивного образу професії відіграють засоби масової інформації. Успішність та ефективність професійної діяльності вчителя безпосередньо залежить від особистості педагога. Тому кожен вчитель, який прагне професійного успіху, повинен піклуватися не лише про підвищення рівня спеціальних предметних знань, а також про вдосконалення своїх особистісних якостей, створюючи таким чином власний особистий та професійний імідж.

Увага до іміджу актуалізувалася останніми роками у зв'язку із загостреною проблемою вибору, що постала перед людьми (вибору товарів, послуг...), і конкуренцією на різноманітних ринках – споживчому, політичному та інших. Щоб продати товар чи послугу, фірма, громадська організація, університет мають створити собі відповідний імідж.

Доцільний, адекватний імідж абсолютно необхідний для будь-якого виду соціальної діяльності, що підтверджує багаторічна практика

Імідж (від англ. image – «образ», «зображення», «відображення») – це штучний образ, що формується в суспільній чи індивідуальній свідомості засобами масової комунікації та психологічними діями [1].

У словнику професійної освіти за редакцією А.В. Семенової імідж визначається як «цілеспрямовано утворений образ будь-якої особи за допомогою засобів масової інформації, самою людиною, а також спеціальними людьми, які називаються іміджмейкерами, з метою надати емоційно-психологічний вплив та популяризації, реклами тощо» [8].

На переконання Ю.І. Пелехи імідж представлений як «реальний (або уявний) вигляд, стиль ділової людини; ставлення до неї на основі її популярності та успіху, довіри та симпатії людей. Зазвичай асоціюється з поняттями престижу та престижності, із репутацією» [6].

Імідж знаходиться у низці таких понять, як рейтинг, репутація, популярність, престиж, авторитет та ін. У соціології, і, насамперед всього у соціології управління, імідж може розглядатися в контексті теорії соціальних статусів і ролей, концепції соціальної дії та взаємодії, теорії конфлікту.

Отже, імідж – цілеспрямовано генерований (засобами масової інформації, літературою, іншими особами та ін.) образ будь-якої особи, предмета, явища, покликаний сформувати на когось емоційний та психологічний вплив з метою реклами, популяризації тощо. Перерахуємо складові іміджу. До них відносяться:

- візуальна привабливість;
- вербальна поведінка;
- невербальна поведінка;
- манери;
- етикет;
- відповідність необхідному образу;
- чарівність.

Турбота викладача про свій імідж – це важливе завдання педагогічної діяльності, а отже турбота педагога про свій імідж – це також професійна вимога.

Імідж викладача – емоційно забарвлений стереотип сприйняття образу педагога у свідомості вихованців, колег, соціального оточення, у масовій свідомості. При формуванні іміджу педагога реальні якості тісно переплітаються з тими, що приписуються йому оточуючими.

Для педагогів, чия діяльність реалізується головним чином у спілкуванні з людьми, проблема іміджу має особливе значення. Секрет успіху професійного іміджу педагога безпосередньо залежить від того, наскільки йому вдасться створити образ, що відповідатиме очікуванням інших людей.

Були проведені численні дослідження, присвячені проблемам іміджезнавства та іміджології, серед них роботи вітчизняних авторів (В.М. Маркін, А.П. Федоркін, Р. Ф. Ромашкіна, І.А. Федоров, В.М. Шепель та ін.) та зарубіжних дослідників (П. Берда, К. Боулдінга, Б. Сема, Д. Бурстіна, Е. Семпсона, Дж. Ягера та ін.) [6].

У класичній психологічній літературі ставлення до вивчення явищ іміджу мають розробки таких напрямів, як вивчення образу (Б.Г. Ананьєв, Л.В. Запорожець, І.С. Кон, А.В. Лібін та ін.); теорія діяльності (Л.С. Виготський, А.Р. Лурія, С. Н. Мясіщев, А.Н. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн та ін.); дослідження спілкування (Г.М. Андрєєва, А.А. Бодальов, В.Н. Куніцина, Б.Г. Ананьєв, В.А. Кан-Калік, А.А. Леонтьєв, В.А. Петровський та ін.); аналіз соціального сприйняття та соціального пізнання (Г.М. Андрєєва, Н.Н. Богомолова, В.С. Агеєв та ін.).

Позитивний імідж викладача – це сукупність зовнішніх та внутрішніх особистісних, індивідуальних, професійних якостей, що формує позитивну думку про педагога, що викликає до нього позитивне ставлення. Розглянемо умови формування позитивного іміджу сучасного викладача ЗВО у системі освіти. Серед них можна виокремити: організаційні; психологічні; особистісні; педагогічні; професійні.

У сучасній вищій школі сьогодні створюються нові організаційні умови для формування позитивного іміджу викладача вишу. Освітнє середовище динамічно змінюється, формуються новітні організаційні умови діяльності установи.

Аналіз кадрового забезпечення вишу знаходиться в зоні постійної та пильної уваги керівництва вузу і має упорядкований характер. Актуальною є розробка відповідного методичного забезпечення. Важливою складовою концепції сучасного вузу є визначення критеріїв оцінки ефективності впливу кадрового розвитку та кадрової політики на досягнення стратегічних цілей освітньої організації. Професійні працівники з позитивним іміджем підвищують рівень вузу серед інших освітніх організацій.

До організаційних аспектів, які позитивно впливають на створення іміджу викладача, відносяться: проведення різних тренінгів для співробітників; програми заохочення викладацького складу; фінансова допомога в організації подорожей на наукові конференції та дослідницькі проекти тощо.

Важливо, що у сучасних освітніх установах активно переглядаються підходи до організації внутрішніх комунікацій вишу. Активні комунікативні зв'язки підвищують шанси освітньої організації на пріоритет вибору вишу для абітурієнтів, а також впливають на позитивний імідж вишу та викладацький склад. Сьогодні організаційним аспектом є технічне оснащення вишів.

Організаційні зміни, що відбуваються у вузах, розширюють можливості для наукових досліджень про використання передового устаткування [1]. Формування позитивного іміджу викладача – це відносно новий підхід до особистості-професіонала.

Для багатьох викладачів такі нововведення, передбачають низку комплексних заходів щодо створення позитивного образу особи, є незвичними та вимагають психологічної підготовки. Важливим психологічним аспектом формування позитивного іміджу є злагоджений колектив та сприятливі міжособистісні стосунки у ньому серед колег, взаємодія між керівником та педагогами, між викладацьким складом та студентами. З точки зору Є.А. Петрової, «імідж – це феномен індивідуальної, групової або масової свідомості, і він функціонує як образ-уявлення, в якому в складній і певній взаємодії з'єднуються зовнішні і внутрішні показники об'єкта. Імідж відноситься в першу чергу до групи соціально-психологічних феноменів і підпорядковується всім основним законам» [2].

Серед психологічних умов створення позитивного іміджу викладача можна виділити корпоративну культуру освітньої організації, її стиль, а також соціально-психологічний клімат та уявлення педагогічного складу про комфортність, надійність даної організації. Формування сприятливої атмосфери в колективі, де існують певні цінності та вимоги, згода членів колективу відповідати цим вимогам створюють потужний потенціал на формування позитивного іміджу, як викладача так і організації загалом.

До особистісних умов формування позитивного іміджу викладача належать: комунікативні якості особистості, вольові, інтелектуальні та моральні якості; також харизма та особиста чарівність. Сьогодні комунікації

вищу пронизують увесь освітній процес. Відтак існує потреба у розвитку комунікативних зв'язків викладача з метою формування свого позитивного іміджу та підвищення якості наданих освітніх послуг [4].

Професіоналізм педагога включає комплекс особистих якостей, таких як відповідальність, терпіння, само-віддача, саморозвиток, творчий потенціал та ін. Він разом із колегами та студентами вибудовує педагогічний процес за законами честі, доброти, справедливості, навчається приймати правильні рішення у важких ситуаціях.

Необхідно відзначити значимість харизми та особистої чарівності для формування позитивного іміджу викладача ЗВО. Харизматична особистість викликає довіру колег. Здатність переконувати, чарівність, владність, впевненість у собі, неординарність мислення виділяє викладача-лідера серед інших [7].

Розглянемо педагогічні умови формування позитивного іміджу сучасного викладача закладу вищої освіти.

У сучасній вищій школі вони включають застосування викладачем нових форм навчання, інноваційних технологій професійного навчання. До актуальних педагогічних умов належить грамотна організація педагогічної взаємодії в динамічно змінюваному освітньому середовищі. Використання викладачем комплексного та системного підходу у навчальному процесі, реалізація активної діяльності, розвиваючого, особистісно орієнтованого, індивідуально-диференційованого підходів до навчання студентів створюють сприятливі умови на формування позитивного іміджу педагога.

Сформованість мотивації викладачів на професійно-педагогічну діяльність так само позитивно впливає образ педагога. Забезпечення якісного навчального процесу є неможливим без комплексної самооцінки та рефлексії викладача.

Важливо відзначити, що професійні умови для розвитку професійної культури викладача з метою підвищення його іміджу створюються як самим педагогом, так і за допомогою навчального закладу. Сьогодні особистість викладача розглядається з позиції компетентнісного підходу. «Професійна компетентність» – це сукупність теоретичних та практичних знань, які він застосовує у своїй педагогічній діяльності. Професійно умілий викладач з метою формування свого позитивного іміджу постійно зайнятий саморозвитком, систематично формує та тренує ті якості, які необхідні для його професійної діяльності. Саморозвиток може проходити через проходження різних курсів, науково-дослідної діяльності, діяльності зі студентами у різних проектах, конкурсах і т.д. Дані умови у фінансовому, змістовному та організаційному плані має створювати як сам педагог, так і адміністрація навчального закладу [9].

Сучасна вища школа швидко змінюється та адаптується до нових тенденцій в освітньому середовищі. Тому викладач постійно самовдосконалюється. Умови для професійного зростання створює собі як сам викладач, так і освітня організація надає педагогу можливості підвищення педагогічної майстерності. Наприклад, участь викладача у наукових конференціях різного рівня, науково-дослідній діяльності, педагогічних конкурсах, проходження курсів підвищення кваліфікації для педагогів необхідно фінансувати за допомогою коштів системи освіти. Просування викладача по кар'єрних сходах має бути зацікавленим і сам навчальний заклад, оскільки успіхи в особистій кар'єрі впливають на позитивний імідж вищу цілому.

Професіоналізм педагога визначається низкою компетенцій. Серед них можна виокремити загальнокультурну, ціннісно-сміслову, соціально-трудова, пізнавально-творчу компетенції. Актуальною є комунікативна компетенція, яка включає такі важливі якості, як товариськість, вміння знаходити спільну мову з людьми, вміння вирішувати конфліктні ситуації. Сучасний викладач вільно володіє вербальними та невербальними прийомами спілкування, завжди тактовний і ввічливий.

Висновки. Створення сприятливих організаційних, психологічних, професійних, особистісних, педагогічних умов ЗВО для розвитку викладача дозволяє комплексно підходити до питання формування його позитивного іміджу. До таких умов належать: розвиток особистих якостей та професійних компетенцій, розкриття потенціалу викладача, створення комфортного клімату у колективі ЗВО, введення в освітній процес нових педагогічних технологій, гідне матеріально-технічне оснащення вузу тощо.

Важливо відзначити, що саморозвиток і самовдосконалення викладача є необхідною умовою для створення його позитивного образу в очах громадськості, колективу навчального закладу, керівників.

Все це дозволяє створити позитивний імідж викладача та підвищити рівень якості освітнього процесу. Необхідно зазначити, що досвід у науковців, як і у бізнес-практиків доводить ключову значимість іміджу сучасного викладача ЗВО, як для ефективності педагогічного процесу, так і його поширення на імідж освітньої організації, до якої належить цей викладач, а іноді і на всю освітню сферу діяльності.

Список використаних джерел

1. Барна Н. В. Імеджологія : навчальний посібник [для дистанційного навчання] / Н. В. Барна ; за наук. ред. В. М. Бебика. Київ : Університет «Україна», 2022. 217 с.
2. Білик Т. М. Концептуальний простір поняття іміджу у психологічній літературі. *Психологічні перспективи*. Луцьк, РВВ «Вежа» Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2021. Вип. 17. С. 12–19.
3. Вардеванян В. А. Типізація іміджу за функціональним підходом. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. Економічні науки*. Чернівці: Книги-XXI, 2010. Вип. I (37). С. 92–96.
4. Грабовська С. Створення позитивного іміджу навчального закладу засобами комунікативного менеджменту. *Освіта України*. 2003. № 14–15.

5. Ковальова І. О. Педагогічна іміджологія: сутність, етимологія, шляхи креативного використання у сучасному вищому навчальному закладі. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. Київ, 2021. Вип. 6. С. 213–227.
6. Палеха Ю. І. Іміджологія: навчальний посібник / за заг. ред. З. І. Тимошенко. Київ: Вид-во Європ. у-ту, 2005. 324 с.
7. Панькова О. Проблема іміджу: соціокультурний і психолого-педагогічний аспекти. *Рідна школа*. 2002. № 6.
8. Семенова А. В., Курлянд З. Н., Хмелюк Р. І. «Словник – довідник з професійної педагогіки». Одеса, 2006. С. 77.
9. Ягупов В. В., Свистун В. І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. *Наукові записки. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. 2007. Том 71. С. 3–8.

Duganets V. I.

*Doctor of Pedagogical Sciences, Candidate of Technical Sciences, Professor,
Head of the Department of the Tractors, Cars and Power Tools
Higher Educational Institution “Podillia State University”
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: duganec.viktor@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3383-5907*

Pukas V. L.

*Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of the Tractors, Cars and Power Tools
Higher Educational Institution “Podillia State University”
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: pukasvital@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0083-7359*

Volynkin M. P.

*Assistant of the Department of the Tractors, Cars and Power Tools
Higher Educational Institution “Podillia State University”
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: mykolavolynkin@gmail.com*

Oleksiyko S. L.

*Assistant of the Department of the Tractors, Cars and Power Tools
Higher Educational Institution “Podillia State University”
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: ovstt@i.ua
ORCID: 0000-0002-3092-6790*

FORMATION OF A POSITIVE IMAGE OF THE MODERN TEACHER INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION

Abstract

Currently, the formation of a positive image is becoming an urgent problem not only in the political and business spheres, but also in the activities of higher school teachers, whose task is to train highly qualified, competitive specialists. The study of the practice of pedagogical activity made it possible to highlight a number of contradictions, the main of which are that in modern society, which has lost many of its former landmarks, the profession of a higher school teacher has lost its former heights and the need for its restoration is not in doubt, at the same time as to the activity and personality of a university teacher. as before, the highest demands are made.

The image of a teacher of a higher school is such an integral characteristic that includes a set of external and internal individual, personal, individual and professional qualities of a teacher that contributes to the effectiveness of pedagogical activity. Achieving such a harmonious set of qualities requires the teacher to be aware of actions, which in turn is impossible without reflection. On the other hand, in order to reflect on his characteristics, the teacher needs to know what demands the student audience and colleagues make of him.

The article examines the conditions for the formation of a positive image of a modern university teacher as an important aspect of his professionalism and a means of pedagogical influence on students. Organizational, psychological, pedagogical, professional and personal components in the formation of a positive image have been identified. The impact of these conditions on the teacher's image, both as a person and as a professional, is analyzed. The definition of the concept of image, the image of a teacher, is presented, which allows us to talk about the importance of the teaching image as a component of the image of an educational organization. The concept of pedagogical image is relevant and requires further research in modern pedagogical science.

Key words: *image, image of a teacher, image of an educational organization, pedagogical imageology, professional culture; education system; teacher competencies.*

References

1. Barna N. V. (2022). Imedzhoholohii: navchalnyi posibnyk dlia dystantsiinoho navchannia [Imageology: a study guide for distance learning] / N. V. Barna; za nauk. red. V. M. Bebyka. Kyiv: Universytet “Ukraina”. 217 p. [in Ukrainian].

-
2. Bilyk T. M. (2021). Kontseptualnyi prostir poniattia imidzh u psykholohichnii literature [Conceptual space of the concept of image in psychological literature]. *Psykholohichni perspektyvy*. Lutsk, RVV "Vezha" Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky, Vyp. 17. 12–19 [in Ukrainian].
  3. Vardevanian V. A. (2010). Typizatsiia imidzhu za funktsionalnym pidkhoodom [Image typification according to the functional approach]. *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu KNTEU. Ekonomichni nauky*. Chernivtsi: Knyhy-XXI. Vyp. I (37). 92–96 [in Ukrainian].
  4. Hrabovska S. (2003). Stvorennia pozytyvnoho imidzhu navchalnoho zakladu zasobamy komunikatyvnoho menedzhmentu [Creating a positive image of the educational institution by means of communicative management]. *Osvita Ukrainy*. № 14–15 [in Ukrainian].
  5. Kovalova I. O. (2021). Pedahohichna imidzholohiia: sutnist, etymolohiia, shliakhy kreatyvnoho vykorystannia u suchasnomu vyshchomu navchalnomu zakladi [Pedagogical imageology: essence, etymology, ways of creative use in a modern higher educational institution]. *Mizhnarodnyi naukovyi forum: sotsioloziia, psykholohiia, pedahohika, menedzhment*. Kyiv. Vyp. 6. 213–227 [in Ukrainian].
  6. Palekha Yu. I. (2005). Imidzholohiia: navchalnyi posibnyk [Imageology: a study guide] / za zah. red. Z. I. Tymoshenko. Kyiv: Vyd-vo Yevrop. u-tu. 324 p. [in Ukrainian].
  7. Pankova O. (2002). Problema imidzhu: sotsiokulturnyi i psykholoho-pedahohichni aspekty [Image problem: sociocultural and psychological and pedagogical aspects]. *Ridna shkola*. № 6 [in Ukrainian].
  8. Semenova A. V., Kurliand Z. N., & Khmeliuk R. I. (2006). "Slovnyk – dovidnyk z profesiinoy pedahohiky" [The dictionary is a guide to professional pedagogy]. Odesa. 77 [in Ukrainian].
  9. Iahupov V. V., & Svystun V. I. (2007). Kompetentnisnyi pidkhid do pidhotovky fakhivtsiv u systemi vyshchoi osvity [A competent approach to the training of specialists in the higher education system]. *Naukovi zapysky. Pedahohichni, psykholohichni nauky ta sotsialna robota*. Tom 71. 3–8 [in Ukrainian].

УДК 378.147.41:37.018.1-057.87

Панцир Ю. І.

кандидат технічних наук, доцент, декан інженерно-технічного факультету
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: panzir Yuriy@gmail.com

ORCID: 0000-0003-2969-1936

Семенішена Р. В.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри технічного сервісу і загальнотехнічних дисциплін
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: alexrusl@ukr.net

ORCID: 0000-0002-2969-3635

ТЕСТУВАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ ЗАГАЛЬНОТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація

У даній науковій роботі детально аналізується роль тестування в формуванні та оцінюванні навчальних досягнень студентів, а також вплив технологій на підвищення об'єктивності та надійності цього процесу. У роботі розглядаються сучасні методи створення тестових завдань, їхня роль у формуванні ключових компетентностей, а також використання тестів у різних формах навчання, значення тестування як ефективного інструменту для визначення рівня засвоєння студентами навчального матеріалу. В рамках аналізу тестування та оцінювання навчальних досягнень у вищій освіті детально розглядається процес конструювання тестових завдань з урахуванням вимог сучасних педагогічних технологій у процесі викладання загальнотехнічних дисциплін. Обговорюються питання ефективного використання тестів для вимірювання рівня засвоєння знань, навичок і навичок. Здійснюється аналіз викликів та переваг використання тестів та розглядаються можливості їх вдосконалення для кращого визначення навчальних досягнень здобувачів вищої освіти. Дослідження також враховує перспективи застосування новітніх технологій у сфері тестування та їх вплив на підвищення об'єктивності та релевантності оцінювання. Висновки та рекомендації можуть бути корисними для педагогів та викладачів, які цікавляться вдосконаленням систем оцінювання та використанням тестових технологій у вищій освіті.

У статті проаналізовано питання тестування, насамперед педагогічного, як способу вимірювання, оцінювання успішності навчання. Особлива увага приділяється розвитку об'єктивних методів оцінювання, які враховують не лише теоретичні знання, але й практичні навички та критичне мислення. У статті аналізуються виклики, з якими стикаються вищі навчальні заклади при впровадженні сучасних методів тестування, а також пропонуються рекомендації щодо вдосконалення цього процесу з метою забезпечення якісної освіти та відповідності навчальних програм потребам сучасного ринку праці. У статті акцентується на важливості забезпечення справедливого та різноманітного оцінювання, яке враховує індивідуальні особливості студентів та сприяє їхньому розвитку. Висвітлюється роль викладачів у процесі оцінювання та наголошується на необхідності неперервного вдосконалення методів оцінювання для відповідності вимогам сучасної освітньої парадигми.

Ключові слова: тестування, оцінювання, тестові завдання, навчання, здобувачі вищої освіти, загальноосвітні дисципліни.

Вступ. У контексті інтеграційних прагнень України та її приєднання до Європейського освітнього простору, відбувається реорієнтація освітніх стратегій на особистісний та компетентнісний розвиток майбутніх фахівців. Важливість підвищення якості підготовки фахівців стимулює пошук нових форм і методів організації навчального процесу. Одночасно, в умовах національної освітньої реформи стає актуальним питання контролю якості вищої освіти.

Мета. Розроблення та обґрунтування теоретико-методичних основ створення тестових завдань і умови ефективного впровадження тестового контролю знань загальнотехнічних дисциплін у вищій освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні сучасні дослідження тестування як методу педагогічної діагностики, висвітлені в роботах зарубіжних учених В. С. Аванесова, Т. Аджер, А. Анастасі, В. П. Беспалька, Л. Ф. Бурлачука, Дж. Гласс, Н. Гронланда, Л. Долінера, Р. Ібел, К. Ингенкампа, П. Клайна, А. Майорова, Р. Намбельтона, В. Переверзева, І. Раппопорта, Дж. Стенлі, М. Челишкової та ін. Згодом багато вищих навчальних закладів України почали переходити на нові умови прийому до вищих навчальних закладів із використанням тестових технологій. Теоретиками і практиками з тестології стали українські науковці Я. Болюбаш, І. Булах, В. Гогунський, Л. Гриневич, А. Єріна, Л. Коваленко, О. Локшина, К. Михайлов, М. Мруга, Л. Леонський, О. Ляшенко, М. Олійник, Л. Паращенко, Х. Порсева, Г. Терещук, Л. Фігурська, В. Хмельницький, В. Шпильовий, О. Яковенко та ін.

Виклад основного матеріалу. В останні роки в Україні активно проводяться науково-практичні дослідження, спрямовані на розвиток тестування в освіті, дослідники працюють над вдосконаленням та розумінням сутності тестових методик. У педагогічних аспектах, тестологія визначається як теоретико-методологічне та методичне обґрунтування процесів розробки та використання педагогічних тестів. У сфері вищої освіти педагогічне тестування функціонує як інструмент для вимірювання рівня знань, умінь і навичок студентів. Сам процес тестування отримав назву педагогічного виміру навчальних досягнень. Педагогічні тести, утворюючи систему взаємопов'язаних завдань зі зростанням складності та специфічною формою, дозволяють оцінювати структуру знань та вимірювати рівень освоєння учбового матеріалу, володіння необхідними вміннями і навичками, а також рівень навчальних досягнень [1–5].

Необхідно звернути увагу на очевидні переваги педагогічного тестування перед традиційними методами контролю знань: акцент на позитивному спрямуванні процесу оцінювання (тести орієнтовані на виявлення досягнень студентів, а не на виправлення помилок); виразну багатофункціональність, яка дозволяє враховувати особливості засвоєння кожного навчального предмету і його окремих розділів. Наявність кількісних показників для оцінки повноти та глибини знань сприяє стимулюванню здобувачів вищої освіти у критичному оцінюванні своїх успіхів та підвищенні рівня самостійності. Об'єктивність тестового контролю гарантує єдині вимоги для всіх осіб, що навчаються у закладах вищої освіти, незалежно від їхніх попередніх навчальних досягнень; оперативність та економічність контролю, включаючи економію часу завдяки швидкості проведення й легкості обробки результатів, а також можливість зосередження уваги не на формуванні відповіді, а на осмисленні її суті; точність та диференційованість вимірювань навчальних досягнень.

Особливу важливість, на наш погляд, має формування компонентів психологічної готовності студентів до тестових випробувань. Психологічна готовність передбачає попередню підготовку до тестування в ході тривалого системного навчання, включаючи ознайомлення зі структурою та вимогами тестів, технікою роботи, а також виконання подібних до тестових завдань.

При розробці завдань тесту важливо дотримуватися низки правил і рекомендацій, які гарантують створення надійного та збалансованого інструменту для оцінки успішності здобувачів вищої освіти у засвоєнні навчальної дисципліни. Дослідники рекомендують проводити специфікацію тесту як документ, що чітко визначає структуру та зміст контрольних-вимірювальних матеріалів для даного навчального предмета.

Специфікація тесту включає наступні компоненти:

1. Перелік форм тестових завдань – елемент, який визначає різні типи завдань, які використовуються в тесті.
2. Кількість завдань кожної форми в одному варіанті тесту – частина визначає кількість кожного типу завдань, які включені у кожен окремий варіант тесту.
3. Види вимірюваних інтелектуальних умінь – аспект вказує на конкретні інтелектуальні навички, які тест призначений вимірювати.
4. Кодифікатор вибраних тематичних розділів змісту предмета – визначається кодифікатор або ідентифікатор для кожного тематичного розділу, який включений у тест.
5. Кількість завдань у кожному розділі тесту – вказує на кількість завдань, призначених для кожного окремого розділу.
6. Рівень складності завдань і їх розподіл за розділами змісту та формою завдань – елемент визначає складність кожного завдання та їх розподіл у межах різних розділів із зазначенням форми завдань.

Ці елементи створюють систематизований план для розробки тесту, який забезпечує якість та надійність оцінювання студентів [4, с.116].

Кількість завдань у контрольному тесті слід утримувати у розумних межах. Занадто невелика кількість завдань може призвести до ситуації, коли перевірка знань стає схожою на лотерею. Мінімальний кількісний обсяг тестових завдань повинен становити 25-30, щоб забезпечити адекватне оцінювання знань.

З іншого боку, занадто велика кількість завдань може призвести до збільшення тривалості тестування, що сприяє втому студентів. У такому випадку оцінюється не тільки рівень знань, але й їхню витривалість. Тому важливо утримувати баланс між достатньою кількістю завдань і ефективним використанням часу студентів. При формуванні тестових завдань важливо враховувати різнобічність підходів. Приблизно половина завдань повинна стосуватися відтворення та формулювання визначень, правил та законів. Решта завдань повинні дозволяти студентам використовувати теоретичні знання у практичній діяльності або ілюструвати їх практичне застосування. Надзвичайно важливим є правильний добір варіантів відповідей для кожного тестового завдання. Неправильні відповіді, або дистрактори, повинні бути достатньо правдоподібними та мати реальне відношення до вивченого предмета. Варіанти відповідей мають бути сформульовані так, щоб уникнути можливості простого здогаду чи відкидання відповіді свідомо.

Широко визнана класифікація тестових завдань, таких як завдання закритої форми, завдання на встановлення відповідності, завдання на встановлення послідовності та завдання відкритої форми. Дослідники розробили конкретні правила для створення тестових завдань, зокрема для завдань із вибором однієї правильної відповіді існують такі рекомендації:

– сформулювати чіткі та зрозумілі питання, використовувати відомі студентам терміни без двозначності, уникаючи рідко вживаних слів, сленгу та діалектизмів.

– відповідях уникати вживання слів «все», «жоден», «ніколи», «завжди», «всі названі», «з названих жоден», оскільки такі вирази полегшують вгадування правильної відповіді.

– уникати висловлення у формі дистракторів (помилкових відповідей) таких фраз, як «правильної відповіді немає», «всі відповіді правильні», «все з вищевказаного» або «всі відповіді неправильні», «нічого з вищевказаного». Якщо варіанти відповідей починаються з одного слова (кількох однакових слів), їх слід перемістити в основний текст завдання. Усі варіанти відповідей повинні бути граматично узгодженими з текстом завдання. Не рекомендується ставити розділові знаки в кінці текстової частини завдання та варіантів відповідей. Розташовувати кожен варіант відповіді доцільно на новому рядку, можливо, у стовпчик, але не більше двох колонок. Букви правильної відповіді слід варіювати [1–5].

Важливо взяти до уваги помилки та технічні дефекти, які можуть виникнути в тестових завданнях та процесі тестування. Серед помилок у змісті тестів виділяють наступні аспекти: невідповідність завдань тесту визначеним цілям; недостатня кількість завдань, яка не охоплює всі аспекти дисципліни або теми, яку перевіряють тестами; неякісно сформульовані тести з граматичними розбіжностями між умовою та варіантами відповідей. Також до помилок можна віднести підбір завдань без врахування їхньої складності, відсутність чи двозначність інструкцій, що погіршує якість завдання та утруднює їх розуміння студентами.

Методичний підхід до створення тестових завдань із загальнотехнічних дисциплін виявляється важливою складовою педагогічного процесу, спрямованого на ефективне формування та оцінювання знань здобувачів вищої освіти. При створенні тестів важливо враховувати не лише теоретичний матеріал, але й його практичне застосування. Такий підхід робить оцінювання більш об'єктивним та сприяє формуванню практичних навичок. Сучасні технології, такі як онлайн-тестування, дозволяють зробити оцінювання більш гнучким та інтерактивним. Використання різноманітних форматів питань, включаючи графічні та інтерактивні, забезпечує актуальність оцінювання та сприяє розвитку критичного мислення здобувачів вищої освіти.

Отже, на основі проведених досліджень пропонуємо рекомендації для розробки тестів з дисципліни «Технічна механіка» – загальноінженерної дисципліни, що займає провідне місце в системі підготовки освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності «Автомобільний транспорт».

Ключові показники ефективності створення тестових завдань:

1. Чітко визначені цілі тестування

1.1. Визначте основні аспекти дисципліни «Технічна механіка», які ви хочете оцінити.

1.2. Розгляньте різні аспекти механіки, такі як статика, кінематика, динаміка і т.д.

2. Створення різнорівневих завдань

2.1. Використовуйте різні рівні складності завдань, починаючи від базових до більш складних.

2.2. Завдання можуть включати в себе розрахунки, теоретичні концепції та практичні застосування.

3. Забезпечення різноманітності форматів

3.1. Використовуйте різні формати завдань, такі як однозначний вибір, багатовибірковий вибір, коротка відповідь, розрахункові завдання тощо.

3.2. Надайте можливість оцінити різні аспекти знань студентів.

4. Врахування практичних аспектів

4.1. Включіть питання, які стосуються реальних ситуацій та практичних застосувань технічної механіки.

4.2. Забезпечте, щоб завдання відображали вимоги професійного середовища.

5. Уникайте плутанини:

5.1. Формулюйте питання чітко та однозначно, уникайте подвійних запитань.

5.2. Впевніться, що мова питань зрозуміла та відповідає викладеному матеріалу.

6. Пілотуйте тести:

6.1. Перш ніж використовувати тести для оцінювання, протестуйте їх на невеликій групі студентів.

6.2. Зберіть фідбек і внесіть корективи за необхідності.

7. Врахуйте ретельний аналіз:

7.1. Аналізуйте результати тестування, оцінюючи, чи вони відображають реальний рівень знань студентів.

7.2. Це може вказати на ефективність тестів і потребу у подальших корекціях.

Ефективність та об'єктивність тестових завдань з дисципліни «Технічна механіка» визначаються не лише їхнім змістом, але й методологією їх створення.

Для прикладу, розглянемо завдання для поточного контролю з дисципліни «Технічна механіка» – завдання, які мають чітку ціль перевірити різні аспекти механіки, такі як статика, кінематика, динаміка і т.д.

Завдання на визначення сили реакції опори.

1. Тіло масою 500 кг рухається вздовж похилої площини, кут нахилу, якої становить 30 градусів. Яка сила реакції опори?

Варіанти відповідей: а) 2500 Н б) 5000 Н в) 4330 Н г) 8660 Н

2. Завдання на знаходження моменту сили.

Тіло масою 10 кг розташоване на відстані 2 м від осі обертання. Знайдіть момент сили ваги цього тіла.

Варіанти відповідей: а) 20 Н·м б) 50 Н·м в) 100 Н·м

Пропонуємо приклад тестових завдань з дисципліни «Технічна механіка», які можуть мати професійне застосування.

Завдання № 1. (Розрахунок напружень)

Для заданої сталі з напруженням межі текучості 250 МПа та модулем пружності 200 ГПа, знайдіть допустимий максимальний зсув.

Варіанти відповідей: а) 125 МПа б) 250 МПа с) 500 МПа

2. Завдання № 2. (Розрахунок динамічних навантажень)

Автомобіль масою 1200 кг рухається із швидкістю 20 м/с. Яка сила гальмування необхідна, щоб зупинити автомобіль на відрізьку 50 м?

Варіанти відповідей: а) 24,000 Н б) 60,000 Н с) 120,000 Н

Обов'язковими є завдання, які охоплюють різні аспекти технічної механіки та можуть бути використані для тестування практичних навичок і знань у контексті різних професійних областей.

Завдання № 1. (Вибір матеріалу для валу).

Потрібно вибрати матеріал для валу, який обертається при високих обертових швидкостях. Які з властивостей матеріалу є ключовими для цього випадку?

Варіанти відповідей: а) Висока міцність та жорсткість

б) Висока деформаційна стійкість

с) Низька теплопровідність

Завдання № 2. (Різання різьби на токарному верстаті). Які етапи різання різьби на токарному верстаті?

Варіанти відповідей: а) Розміщення заготовки, вибір інструменту обробка

б) Заточування ножа, встановлення верстата, замір діаметра

с) Задавання глибини різання, вибір напрямку обертання, фіксація заготовки

Ці тести оцінюють різноманітні аспекти знань про деталі машин і їх використання в професійній діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Застосування сучасних педагогічних технологій, таких як тестування через інтернет та використання інтерактивних форматів питань, може сприяти підвищенню зацікавленості здобувачів вищої освіти та покращенню засвоєння навчального матеріалу. Окрім того, важливим аспектом є постійна оновленість тестових завдань, враховуючи сучасні тенденції розвитку технологій та нові підходи в обраній галузі. Важливим є дослідження впливу тестування на студентський досвід і мотивацію до навчання, а також розширення розуміння викликів та можливостей, пов'язаних з впровадженням сучасних методів тестування вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Булах І. Є., Мруга М. Р. Створюємо якісний тест : навч. посібник. Київ : Майстер-клас, 2006. 160 с.
2. Гуцало Е. У. Система тестових завдань та творчих задач з психології. Модульний контроль знань студентів педагогічного університету : навч.- мет. посібник. Кіровоград : РВВ КДПУ, 2005. 176 с.
3. Короткий тестологічний словник-довідник/ Упорядник Л. Т. Коваленко. Київ : Грамота, 2008. 160 с.
4. Методичні рекомендації з організації тестового контролю освітньо-професійної підготовки вчителя. Тернопіль: видавництво ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2004. 100 с.
5. Болюбаш Я. Я., Булах І. Є., Мруга М. Р., Філончук І. В. Педагогічне оцінювання і тестування. Правила, стандарти, відповідність. Київ : Майстер-клас, 2007. 272 с.
6. Semenushina R, Zbaravska L, Chaikovska O., Duhanets V. Interdisciplinary approach to teaching physics to students majoring in agrarian engineering and agronomy. *Independent journal of management production*. 2019. Vol 10. № 7 (Special Edition PDATU). P. 645–657.
7. Семенишена Р. В., Шевчук О. В. Значущість технічних дисциплін у процесі професійної підготовленості майбутніх фахівців [Текст]. *Науковий часопис Національного університету імені М. П. Драгоманова* : збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. Серія 3 : Фізика і математика у вищій і середній школі, Вип. 20. С. 14-18.
8. Болюбаш Я. Я., Булах І. Є., Мруга М. Р., Філончук І. В. Педагогічне оцінювання і тестування. Правила, стандарти, відповідність. Київ : Майстер-клас, 2007. 272 с.
9. *Удосконалення змісту й технологій оцінювання якості підготовки майбутніх фахівців відповідно до вимог Європейської асоціації якості освіти* : матеріали регіонального науково-практичного семінару / за ред. Г. В. Терещука. Тернопіль: Вид-во ТШУ ім. В. Гнатюка, 2007. 162 с.
10. Фігурська Л. В. Технологія конструювання педагогічних тестів: науково-методологічні основи. *Удосконалення змісту й технологій оцінювання якості підготовки майбутніх фахівців відповідно до вимог Європейської асоціації якості освіти* : матеріали регіонального науково-практичного семінару / за ред. Г.В. Терещука. Тернопіль : Вид-во ТШУ ім. В. Гнатюка, 2007. С. 127–132.

Pantsyr Yu. I.

*Candidate of technical sciences, Associate professor,
Dean of the Faculty of Engineering
Higher Education Institution "Podilskyi State University"
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: panziryuriy@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2969-1936*

Semenyshena R. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate professor,
Associate professor of the department of technical service and general technical disciplines
Higher educational institution «Podillia State University"
Kamianets-Podilskyi, Ukraine Ukraine
E-mail: alexrusl@ukr.net
ORCID: 0000-0002-2969-3635*

TESTING AND ASSESSING STUDENTS' LEARNING ACHIEVEMENTS IN TEACHING GENERAL TECHNICAL DISCIPLINES

Abstract

In this research paper, the role of testing in the formation and assessment of students' academic achievements is thoroughly analyzed, along with the impact of technologies on enhancing the objectivity and reliability of this process. The paper explores modern methods of creating test tasks, their role in developing key competencies, and the use of tests in various forms of education. It emphasizes the significance of testing as an effective tool for determining the level of knowledge acquisition by higher education students. Within the analysis of testing and assessment of academic achievements in higher education, the process of constructing test tasks is examined in detail, taking into account the requirements of modern pedagogical technologies. The paper discusses the effective use of tests to measure the level of knowledge, skills, and competencies. An analysis of the challenges and advantages of using tests in higher education is conducted, and possibilities for their improvement for a better determination of academic achievements of higher education students are explored. The research also considers the prospects of applying innovative technologies in the field of testing and their influence on increasing the objectivity and relevance of assessment. The conclusions and recommendations presented in the paper may be valuable for educators and instructors interested in enhancing assessment systems and utilizing testing technologies in higher education.

In the article, the issue of testing, particularly in the field of education, is analyzed as a means of measuring and evaluating learning achievements. Special attention is given to the development of objective assessment methods that take into account not only theoretical knowledge but also practical skills and critical thinking. The article examines the challenges faced by higher education institutions in implementing modern testing methods, and recommendations are proposed for enhancing this process to ensure quality education and alignment with the needs of the contemporary job market. The article emphasizes the importance of ensuring fair and diverse assessment that considers the individual characteristics of students and contributes to their development. It highlights the role of educators in the assessment process and underscores the necessity for continuous improvement of assessment methods to meet the requirements of the modern educational paradigm.

Key words: testing, assessment, test tasks, education, higher education students, general education disciplines.

References

1. Bulah, I. Je., & Mruga, M. R. (2006). Stvoriuiemo iakisnyi test: Navch. posibnyk [Developing a high-quality test: Educational guide]. Kyiv: Maister-klas [in Ukrainian].
2. Guvalo, E. U. (2005). Systema testovyh zavdan ta tvorchykh zadach z psihologii. Modulnyj kontrol znan studentiv pedagogichnogo universytetu. Navch.-met. posibnyk [System of test tasks and creative problems in psychology. Modular knowledge assessment for students of a pedagogical university. Educational-methodical guide]. Kirovograd: RVV KDPU [in Ukrainian].
3. Kovalenko, L. T. (Uporjad.). (2008). Korotkyj testologichnyj slovnyk-dovidnyk [Short Testological Dictionary-Guide] K.: Gramota. [in Ukrainian].
4. Metodychni rekomendacii z organizacii testovogo kontrolju osvntn'o-profesijnoi pidgotovky vchytelja [Methodological recommendations on organizing test control for the educational and professional training of teachers] (2004). Ternopil: vydavnytstvo TNPU im. V. Gnatiuka [in Ukrainian].
5. Boljubash, Ja. Ja., Bulah, I. Je., Mruga, M. R., & Filonchuk, I. V. (2007). Pedagogichne ocinjuvannja i testuvannja. Pravyla, standarty, vidpovidnist [Pedagogical assessment and testing. Rules, standards, compliance]. Kyiv: Maister-klas [in Ukrainian].
6. Semenyshena, R., Zbaravska, L., Chaikovska, O., & Duhanets, V. (2019). Interdisciplinary approach to teaching physics to students majoring in agrarian engineering and agronomy. *Independent journal of management production*, 10 (7), 645–657.
7. Semenyshena, R. V., & Shevchuk, O. V. (2015). Znachushhist' tehnicnyh dyscyplin u procesi profesijnoi pidgotovlenosti majbutnih fahivciv [Significance of technical disciplines in the process of professional training of future specialists]. *Naukovyj chasopys Nacional'noho universytetu imeni M. P. Dragomanova: zbirnyk naukovykh prac, Serija 3: Fizyka i matematyka u vyshhij i serednij shkoli*, Vyp. 20, 14–18 [in Ukrainian].
8. Boliubash Ja. Ja., Bulah I. Je., Mruga M. R., Filonchuk I. V. (2007). Pedagogichne ocinjuvannja i testuvannja. Pravyla, standarty, vidpovidnist [Pedagogical Assessment and Testing. Rules, Standards, Compliance]. Kyiv: Maister-klas, 272 [in Ukrainian].

9. Tereshhuk G. V. (2007). Udoskonalennja zmistu i tehnologii ocinjuvannja jakosti pidgotovky majbutnih fahivciv vidpovidno do vymog Jevropejs'koi' asociacii' jakosti osvity [Improvement of Content and Evaluation Technologies for the Quality Assessment of Future Professionals in accordance with the Requirements of the European Association for Quality Education]. Materialy regional'nogo naukovopraktychnogo seminaru. Ternopil': Vyd-vo TISH U im. V. Gnatjuka, 162 [in Ukrainian].

10. Figurska, L. V. (2007). Tehnologija konstruivannja pedagogichnyh testiv: naukovometodologichni osnovy [Technology of designing pedagogical tests: scientific-methodological foundations]. Udoskonalennja zmistu j tehnologij ocinjuvannja jakosti pidgotovky majbutnih fahivciv vidpovidno do vymog Jevropejskoi asociacii jakosti osvity. U: Tereshhuk, G. V. (Red.). Materialy regionalnogo naukovopraktychnogo seminaru. Ternopil': Vyd-vo TISHU im. V. Gnatjuka, 127–132 [in Ukrainian].

ОСВІТНІ ІННОВАЦІЇ: ІДЕЇ, РЕАЛІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

УДК 378.147.88

Ліщук С. Г.

кандидатка сільськогосподарських наук,
асистентка кафедри нормальної та патологічної морфології і фізіології
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: itomlin@ukr.net
ORCID: 0000-0002-6294-5259

Савчук Л. Б.

кандидатка сільськогосподарських наук,
доцентка кафедри нормальної та патологічної морфології і фізіології
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: lyuba.savchuk.2015@ukr.net
ORCID: 0000-0002-6042-8362

Ковальова О. М.

магістр ветеринарної медицини
асистентка кафедри нормальної та патологічної морфології і фізіології
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: frolova.vas4422@gmail.com
ORCID: 0009-0000-9131-9380

Добровольський В. А.

магістр ветеринарної медицини,
асистент кафедри нормальної та патологічної морфології і фізіології
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
E-mail: Dobrovolsky.va@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2678-5649

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ В РОЗРІЗІ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ СИСТЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Анотація

У статті наведено аналіз сучасних інноваційних підходів системи педагогічної освіти в розрізі інформаційно-освітнього середовища, які покращують її якість і, відповідно, сам процес підготовки майбутніх спеціалістів ветеринарної медицини, серед яких чільне місце посідає інтеграційний підхід, що забезпечує повноту, цілісність, мобільність і варіативність змісту педагогічної освіти. Саме інтеграція змісту природничо-наукової й професійнопрактичної підготовки майбутніх спеціалістів, яка обумовлена специфікою його діяльності, надасть можливість підвищити рівень готовності випускників університетів до майбутньої діяльності. Набуття життєво важливих компетентностей здобувачами вищої освіти за напрямом підготовки «Ветеринарна медицина» надає їм можливість орієнтуватися у сучасному суспільстві, інформаційному просторі, швидкоплинному розвитку ринку праці, подальшому здобутті освіти. Використання проблемних, інтерактивних методів навчання є першою сходинкою до формування інтересу до самостійного пізнання нового, якщо цей інтерес постійно підкріплюється відповідними завданнями та діяльністю. Компетентнісно орієнтований підхід до формування змісту освіти

став новим концептуальним орієнтиром шкіл зарубіжжя і породжує безліч дискусій як на міжнародному, так і на національному рівнях різних країн.

Так зване, електронне ІТ-навчання, на перший погляд, здається ефективним та економічним, але легко може призвести і до зворотних результатів, якщо в процесі навчання не будуть враховано місцеві особливості менталітету та культури. Найбільш перспективним способом застосування ІТ у підготовці ветеринарів – створення змішаного середовища навчання, де керівник курсу має достатні дидактичні навички та необхідний рівень ІТ компетентності.

Досліджено, що сучасні технології та телекомунікації змінюють характер освітнього процесу, дозволяючи студентам повністю зануритися в інформаційно-освітнє середовище, підвищуючи якість освіти та мотивуючи процес усвідомлення інформації та набуття знань.

Ключові слова: педагогіка, освіта, ветеринарна медицина, ІТ-технології.

Вступ. На сучасному етапі необхідно визнати величезний потенціал інформаційних технологій (ІТ) в освіті за галузь знань 21 «Ветеринарна медицина». Потенціал виходить із наступних моментів: розширення доступності освітніх елементів; підвищення якісного рівня освіти; мінімізація витрат; створення індивідуальної траєкторії освіти; можливість вибору предметів на додаткових освітніх програмах; розвиток системи безперервної освіти.

Мета роботи. Наведені дані констатують, що сфера ІТ-технологій є найбільш швидко розвиненою, і відповідно до системи освіти за напрямом підготовки «Ветеринарна медицина» потрібно «встигнути» зреагувати та пристосуватися. Останній зазначений аспект дається дуже складно за низки об'єктивних та суб'єктивних причин. У зв'язку з цим, дуже важливо докласти максимум зусиль до розвитку навчання у ЗВО використанням засобів ІТ на основі спільного використання інформації, відкритих освітніх ресурсів, взаємодії та співробітництва [3].

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні методи навчання передбачають використання засобів масової інформації, зокрема мультимедійних, комп'ютерів, комп'ютерних мереж, web-сайтів, електронних підручників, відеопрограм. Головним у використанні цих засобів, окрім професійної спрямованості, повинна виступати їхня інтерактивність, вона забезпечує взаємодію між студентами, студентами і викладачами. Інтерактивні засоби сприяють обміну інформацією (хоча це дуже важливо, оскільки задовольняє одну знайважливіших потреб – інформаційну, яка може стати основою розвитку вищої потреби, а саме пізнавальної) й організації сумісної діяльності [1]. Водночас використання проблемних, інтерактивних методів навчання є першою сходинкою до формування інтересу до самостійного пізнання нового, якщо цей інтерес постійно підкріплюється відповідними завданнями, діяльністю, інакше відбувається його поступове згасання саме до четвертого курсу, коли майбутній фахівець може активно займатися науково-дослідницькою роботою [2].

Інноваційні підходи в повній мірі характеризують сучасну систему педагогічної освіти, які покращують її якість і відповідно сам процес підготовки майбутніх спеціалістів, серед яких чільне місце посідає інтеграційний підхід, що забезпечує повноту, цілісність, мобільність і варіативність змісту педагогічної освіти. Саме інтеграція змісту природничо-наукової й професійнопрактичної підготовки майбутніх спеціалістів, яка обумовлена специфікою його діяльності, надасть можливість підвищити рівень готовності випускників університетів до майбутньої діяльності [4]. У розвитку освіти мають враховуватися потужні інтеграційні процеси. Особливого значення для модернізації вищої освіти набувають орієнтири Болонського процесу, Лісабонської конвенції «Про визнання кваліфікацій», «Європейської рамки кваліфікацій для навчання протягом життя». Відомі міжнародні організації, що нині працюють у сфері освіти, останніми десятиліттями вивчають проблеми, пов'язані з появою компетентісно орієнтованої освіти; серед них – ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Рада Європи, Організація європейського співробітництва та розвитку, Міжнародний департамент стандартів тощо [1].

Набуття життєво важливих компетентностей здобувачами вищої освіти надає їм можливість орієнтуватися у сучасному суспільстві, інформаційному просторі, швидкоплинному розвитку ринку праці, подальшому здобутті освіти [3]. Компетентісно орієнтований підхід до формування змісту освіти став новим концептуальним орієнтиром шкіл зарубіжжя і породжує безліч дискусій як на міжнародному, так і на національному рівнях різних країн.

Інноваційна спрямованість змісту освіти також виявляється багатоаспектно, насамперед, у державних стандартах освіти; концепціях розвитку особистості, яка навчається; авторських навчальних планів і програмах, підручниках, навчальних посібниках нового покоління; новій системі оцінювання навчальних досягнень і моніторингу якості освіти; розвитку творчих можливостей особистості як основи її подальшої інноваційної діяльності, конкурентоспроможності закладів й установ освіти, учасників навчально-виховного процесу; освітніх технологіях – упровадженні діалогових, діагностичних, активних, інтерактивних, дистанційних, комп'ютерних, мультимедійних, телекомунікаційних, тренінгових, проектних, модульних, колективних (у малих групах), індивідуальних (самостійних); створенні особистісно орієнтованих навчальних планів і програм, де розвивальна функція освіти стає пріоритетною [2].

Для підготовки магістра зі спеціальності «Ветеринарна медицина» 75 % обсягу освітньої програми відводиться для забезпечення загальних та спеціальних (фахових) компетентностей, визначених стандартом вищої освіти. Основним компонентом професійної компетенції сучасного спеціаліста ветеринарної медицини, за твердженням ряду фахівців, є дидактична компетентність – компонент, у якому відбиваються первинні значення професійної компетентності: обізнаність, наявність знань, умінь та досвіду, перетворених у систему набутих знань з урахуванням їх широти, глибини, обсягу, стилю мислення, норм педагогічної етики, соціальних функцій педагога [4].

Професійно-практичній підготовці магістра зі спеціальності «Ветеринарна медицина» притаманні форми організації навчального процесу, спрямовані на набуття практичних умінь, а саме: лекція (лекція-бесіда, лекція-прес-конференція, лекція-дискусія), семінар (семінар – «круглий стіл», семінар – «ділова гра», семінар – прес-конференція, семінар у формі мінізаняття), практичні й лабораторні заняття, педагогічна практика, навчальні екскурсії. У процесі педагогічної діяльності прийшли до висновку, що саме ігри, моделювання, розв'язування прикладних та винахідницьких задач, самостійна робота, дослідно-експериментальна діяльність, участь у семінарах і диспутах, робота над проектами сприяють формуванню креативної особистості [3]. У цьому випадку важливо проводити дискусійні майданчики, присвячені основним напрямкам політики застосування ІТ в освітньому просторі ЗВО, аналізувати досвід їх використання на різних факультетах, напрямках підготовки [1].

При всіх позитивних ефектах, слід брати до уваги і можливі ризики, здатні призвести до негативних наслідків. Основні з них:

- відсутність чітких цілей впровадження ІТ, що викличе небажання викладацького складу у їх розвитку та впровадженні;
- відсутність матеріальних ресурсів або їх недостатній обсяг на підтримку належного рівня технічної та технологічної складової;
- низька цифрова грамотність абітурієнтів, студентів, викладачів;
- відсутність механізму навчання персоналу з розвитку ІТ;
- велика цифрова грамотність у студентів та її невідповідність пропонованим технологіям;
- відсутність у студентів технічної можливості в домашніх умовах використовувати нову освітню технологію;
- відсутність достатньої кількості ІТ-фахівців з обслуговування системи;
- відсутність системи постійного педагогічного професійного розвитку;
- відсутність системності в процесі;
- відсутність дистанційних курсів, заснованих на просунутих моделях електронного навчання;

Впровадження ІТ з ветеринарії не може автоматично підвищити якість освіти, необхідно забезпечити дотримання інших факторів та внести, зокрема, корективи до навчальної парадигми. Поряд із прийняттям нових методів навчання роль викладача приречена на швидкі та глибокі зміни: вчителі стануть менеджерами та координаторами навчання; будуть розробляти, адаптувати, керувати та оцінювати навчальні середовища [2].

Так зване, електронне ІТ-навчання, на перший погляд, здається ефективним та економічним, але легко може призвести і до зворотних результатів, якщо в процесі навчання не будуть враховано місцеві особливості менталітету та культури. Найбільш перспективним способом застосування ІКТ у підготовці ветеринарів – створення змішаного середовища навчання, де керівник курсу має достатні дидактичні навички та необхідний рівень ІКТ компетентності.

Висновки. Підсумовуючи, можна сказати, що використанням засобів ІТ на основі спільного використання інформації у сучасних здобувачів вищої освіти за спеціальність «Ветеринарна медицина» – прогресивний метод, він зручний та корисний. У сучасних умовах, інтеграція інформаційних технологій у освітні програми здійснюється на всіх рівнях: шкільному, університетському та післядипломному навчанні. Сучасні технології та телекомунікації дозволяють змінити характер організації навчально-виховного процесу, повністю занурити студента в інформаційно-освітнє середовище, підвищити якість освіти, мотивувати процеси сприйняття інформації та отримання знань.

Список використаних джерел

1. Антонова О. Є., Маслак Л. П. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. С 81–109.
2. Білик Н. І. Канали реалізації дисемінаційної мережі шкіл новаторства України. Knowledge is power, power is knowledge : scientific and practical edition, Vienna, Austria, 27 July 2015. Publishing Center of The International Scientific Association "Science & Genesis". Prague, Czech Republic, 2015. P. 110–119. URL: http://poippo.pl.ua/images/FILES/pidrozdzily/kafedra_pedmagisternosti/biblioteka/Bilyk/2015/BILYK-2015-3.pdf
3. Степаненко І. Інтернаціоналізація вищої освіти в Україні : методичні рекомендації. Київ : ІВО НАПН України, 2016. 158 с.
4. Курлянд З. Н. Професійно-креативне середовище ВНЗ – передумова підвищення якості підготовки майбутніх фахівців вузу. *Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Пед. науки*. 2009. 78 с.
5. Кучеренко Н. Дистанційне навчання як виклик сучасної університетської освіти: філософсько-правовий вимір. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2018. Вип. 20. С. 34–40.
6. Ліщук С.Г. Особливості інтеграції природничо-наукової й професійно-практичної підготовки магістрів ветеринарної медицини, як передумова професійно-креативного середовища ЗВО. *Мат. Міжнар.-практ. конф. (Wyższa Szkoła Agrobiznesu w Łomży, Polska)*. 2022. С. 47–51. URL: <http://188.190.33.55:7980/jspui/handle/123456789/10732>
7. Павлюк Р. О. Креативність як складова частина професійної підготовки майбутніх учителів вузу. *Креативна педагогіка. Наук. метод. зб.* Вінниця, 2011. Вип. 4. С. 44–52.
8. Романчук О. Теоретичні засади та практичні аспекти реалізації компетентнісного підходу у вищих технічних закладах освіти. *Науковий вісник мну імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2018. Т. 2. № 3 (62). С. 263–267.
9. Сегеда Н. А. Зміст креативно-акмеологічного підходу до вивчення феномену професійного зростання викладача вищої школи. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2009. № 4. С. 106–110.

10. Makinen K., Alamaki A. Digital Competence Development As Strategic Learning: A Case of Business System Implementation with Digital Competence Development. *IFIP Advances in Information and Communication Technology*. 2005. № 167. P. 155–162.

Lishchuk S. G.

*PhD in agricultural sciences
assistant of the Department of Normal and Pathological Morphology and Physiology
Higher educational institution “Podillia State University”*

E-mail: itomlin@ukr.net

ORCID: 0000-0002-6294-5259

Savchuk L. B.

*PhD in agricultural sciences,
assistant professor of the Department of Normal and Pathological
Morphology and Physiology
Higher educational institution “Podillia State University”*

Kamyanets-Podilskyi, Ukraine

E-mail: lyuba.savchuk.2015@ukr.net

ORCID: 0000-0002-6042-8362

Kovalova O. M.

*Master of Veterinary Medicine
assistant of the Department of Normal and Pathological Morphology and Physiology
Higher educational institution “Podillia State University”*

Kamyanets-Podilskyi, Ukraine

E-mail: frolova.vas4422@gmail.com

ORCID: 0009-0000-9131-9380

Dobrovolsky V. A.

*Master of Veterinary Medicine
assistant of the Department of Normal and Pathological Morphology and Physiology
Higher educational institution “Podillia State University”*

E-mail: Dobrovolsky.va@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2678-5649

MODERN ASPECTS OF TRAINING OF VETERINARY MEDICINE SPECIALISTS IN THE SECTION OF INNOVATIVE APPROACHES OF THE PEDAGOGICAL EDUCATION SYSTEM

Abstract

The article provides an analysis of modern innovative approaches of the pedagogical education system in terms of the information and educational environment, which improve its quality and, accordingly, the very process of training future specialists in veterinary medicine, among which the integration approach, which ensures completeness, integrity, mobility and variability, occupies a prominent place content of pedagogical education. It is the integration of the content of natural-scientific and professional-practical training of future specialists, which is determined by the specifics of his activity, that will provide an opportunity to increase the level of readiness of university graduates for future activities.

Acquisition of vital competences by students of higher education in the field of “Veterinary Medicine” training provides them with the opportunity to navigate in modern society, the information space, the rapidly developing labor market, and further education. The use of problem-based, interactive learning methods is the first step to the formation of interest in independent learning of new things, if this interest is constantly reinforced by appropriate tasks and activities. Competence-oriented approach to the formation of the content of education has become a new conceptual guideline for schools abroad and generates many discussions both at the international and national levels of different countries.

Electronic IT training, at first glance, seems effective and economical, but it can easily lead to the opposite results, if the local peculiarities of mentality and culture are not taken into account in the training process. The most promising way to use IT in the training of veterinarians is to create a mixed learning environment where the course leader has sufficient didactic skills and the required level of IT competence.

It has been studied that modern technologies and telecommunications change the nature of the educational process, allowing students to fully immerse themselves in the information and educational environment, increasing the quality of education and motivating the process of information awareness and knowledge acquisition.

Key words: pedagogy, education, veterinary medicine, IT technologies.

References

1. Antonova, O. Ye., Maslak, L. P. (2011). *Profesiina pedahohichna osvita: kompetentnisnyi pidkhid: monohrafiia* [Professional pedagogical education: competence approach]. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
2. Bilyk, N. I. (2015). *Kanaly realizatsii dyseminatsiinoi merezhi shkil novatorstva Ukrainy* [Channels of realization of the dissemination network of schools of innovation of Ukraine]. Knowledge is power, power is knowledge: scientific and practical edition, Vienna, Austria, 27 July 2015. Publishing Center of The International Scientific Association "Science & Genesis" 110–119. Prague, Czech Republic [in Ukrainian]. URL: http://poippo.pl.ua/images/FILES/pidrozdily/kafedra_pedmaisternosti/biblioteka/Bilyk/2015/BILYK-2015-3.pdf
3. I. Stepanenko. (2018). *Internatsionalizatsiya vischoyi osviti v Ukrayini: metodichni rekomendatsiyi* [Internationalization of higher education in Ukraine: methodical recommendations]. Kyiv: IVO NAPN Ukrainy. 158 p. [in Ukrainian].
4. Kurliand Z. N. (2009). *Profesiino-kreatyvne seredovyshe VNZ – peredumova pidvyshchennia yakosti pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv vuzu*. [The professional and creative environment of the university is a prerequisite for improving the quality of training of future university specialists]. *Visn. Cherkas. un-tu. Ser. Ped. nauky*. 78 s. [in Ukrainian].
5. Kucherenko, N. (2018). *Dystantsiine navchannia yak vykyk suchasnoi universytetskoï osvity: filosofsko-pravovyi vymir* [Distance learning as a challenge of modern university education: philosophical and legal dimension]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politehnika". Seriya: Yurydychni nauky* [Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Series: Legal Sciences], 20, 34–40 [in Ukrainian].
6. Lishchuk S.H. (2022). *Osoblyvosti intehratsii pryrodnycho-naukovoï y profesiino-praktychnoi pidhotovky mahistriv veterynarnoi medytsyny, yak peredumova profesiino-kreatyvnoho seredovyshe ZVO* [Peculiarities of the integration of natural-scientific and professional-practical training of masters of veterinary medicine as a prerequisite for a professional-creative environment of higher education institutions]. *Mat. Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Wyższa Szkoła Agrobiznesu w Łomży, Polska)*, 47–51. Retrieved from: <http://188.190.33.55:7980/jspui/handle/123456789/10732> [in Poland].
7. Pavliuk R. O. (2020). *Kreatyvnist yak skladova chastyna profesiinoï pidhotovky maibutnikh uchyteliv vuzu* [Creativity as an integral part of the professional training of future university teachers]. *Kreatyvna pedahohika. Nauk. metod. zb. Akademiia mizhnarodnoho spivrobotnytstva z kreatyvnoï pedahohiky*. Vinnytsia, 4, 44–52 [in Ukrainian].
8. Romanchuk, O. (2018). *Teoretychni zasady ta praktychni aspekty realizatsii kompetentnisnoho pidkhodu u vyschkykh tekhnichnykh zakladakh osvity* [Theoretical bases and practical aspects of realization of the competence approach in higher technical establishments of education]. *Naukovyi visnyk mnu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Pedahohichni nauky* [Scientific Bulletin of VN named after VO Sukhomlinsky. Pedagogical sciences], 2, 3 (62), 263–267 [in Ukrainian].
9. Sehed, N. A. (2009). *Zmist kreatyvno-akmeolohichnoho pidkhodu do vyvchennia fenomenu profesiinoho zrostannia vykladacha vyshchoï shkoly* [The content of the creative-acmeological approach to the study of the phenomenon of professional growth of a high school teacher]. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu* [Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports], 4, 106–110 [in Ukrainian].
10. Makinen K., & Alamaki A. (2005). *Digital Competence Development As Strategic Learning: A Case of Business System Implementation with Digital Competence Development*. *IFIP Advances in Information and Communication Technology*, 167, 155–162.

АКТУАЛЬНІ МЕТОДИКИ – ЕФЕКТИВНА ПРАКТИКА

УДК 37.02:378:63

Збаравська Л. Ю.

*кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри інформаційних технологій,
фізико-математичних та безпекових дисциплін
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: lolzbaravska@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5802-7351*

Торчук М. В.

*кандидат технічних наук, доцент кафедри інформаційних технологій,
фізико-математичних та безпекових дисциплін
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: michael.tmv@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8199-6927*

ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ З ФІЗИКИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ АГРОІНЖЕНЕРІВ

Анотація

Основною метою системи вищої освіти аграрно-технічних навчальних закладів є підготовка кваліфікованих спеціалістів відповідно до соціального замовлення. Тому саме професійна діяльність фахівців ставить та визначає мету навчання всіх навчальних дисциплін, у тому числі й курсу фізики як основи фундаментальної наукової підготовки інженерів. В статті проаналізовані теоретичні положення, які складають основу концепції навчання з фізики здобувачів вищої освіти аграрно-технічних навчальних закладів під час проведення лекційних занять. Встановлені інтегративні зв'язки фундаментальності і професійної спрямованості навчання фізики здобувачів вищої освіти аграрно-технічного навчального закладу під час проведення лекційних занять та описана апробована методика їх проведення. Розкрито основні прийоми здійснення професійної спрямованості навчання фізики на лекційних формах заняття здобувачів вищої освіти аграрно-технічних навчальних закладів. Визначено основні способи підвищення професійних знань здобувачів вищої освіти при вивченні курсу фізики.

Основною дослідження є теоретичні (порівняльний аналіз науково-методичної та педагогічної літератури) та емпіричні (спостереження, аналіз та узагальнення педагогічного досвіду навчання) методи.

Доведено, що використання професійно спрямованого матеріалу сприяє формуванню системи фізичних знань здобувачів вищої освіти, а також набуття різних практичних навичок та умінь. Впровадження у навчальний процес професійної компетентності стимулюють пізнавальний інтерес до вивчення фізики як науки, дозволяють краще засвоювати матеріал інших дисциплін природничого циклу, розвивають їх пізнавальні та творчі здібності, впливають на формування стійких мотивів до отримання знань зі спеціальних дисциплін.

***Ключові слова:** фізика, лекція, фундаментальність, професійна спрямованість.*

Вступ. Зміст і організація вищої освіти завжди були предметом жвавих дискусій. В останні роки інтерес до цього ще більше зріс у зв'язку з кризовими явищами в суспільстві, наслідком чого є явне ослаблення інтересу молоді до здобуття вищої освіти. Для того, щоб виправити становище, що склалося, потрібно радикально перебудувати всю систему освіти в країні: перейти до більш демократичних форм управління, сформуванню неперервну систему освіти, суттєво посилити фахову підготовку, розробити нові форми організації навчання. Сучасний науковий та інформаційний простір розвивається досить стрімкими темпами, що, в свою чергу, вимагає від сучасного агрофахівця таких знань, умінь і навичок, які є результатом поєднання багатьох складових – основних (базових) дисциплін з виключно професійними, а також – використання їх у нестандартних ситуаціях при роботі за фахом.

У вищих навчальних закладах освіти лекції є однією з провідних форм організації навчального процесу. Лекція значною мірою визначає загальні напрямки та шляхи формування знань майбутніх фахівців. На різних етапах розвитку вищої освіти, відношення до лекційних форм організації навчальних занять було різним. Деякі викладачі, враховуючи низьку пізнавальну активність здобувачів вищої освіти під час проведення лекцій вважають, що вони втратили свою актуальність і значення.

Логічно побудований курс лекцій дає основу наукового мислення, показує історичне становлення наукової істини, ознайомлює з новими науковими методами дослідження. Все це є запорукою того, що майбутній фахівець стане творчою особистістю. Лекція значною мірою визначає шляхи проведення всіх видів і форм навчання і тому може бути віднесена до вихідної магістралі процесу навчання [1].

Аналіз актуальних досліджень. Результати наукових досліджень, які присвячені загальним питанням готовності особистості до навчальної діяльності з фізики, представлені в роботах А.І. Архипової, Г.Ф. Бушка, Б.С. Колупаєва, В.Ф. Заболотного, В.М. Зіміна, Є.В. Лучика, О.М. Мелешіної, І.К. Зотової, Ю.А. Пасічника, П.І. Самойленка, А.М. Сохора, В.І. Сумського, М.І. Шута та інших. Наукові доробки щодо специфіки фахової підготовки досліджували такі дослідники, як М. Mulder, Т. Hyland, J. Raven, G. Ryle, D. Kaittäni, С. Lyall, А. Bruce, J. Tait, L. Meagher, X. Cheng та інші [3–5; 7; 8]. Зокрема, J. Raven розглядає компетентність як специфічну здатність, необхідну для ефективного виконання певної дії в конкретній предметній області, включаючи вузькоспеціалізовані знання, специфічні предметні навички, способи мислення, а також розуміння відповідальності за свої дії [7]. Хоча тематика наукових досліджень досить широка, однак проблема вивчення фізики студентами агроінженерних спеціальностей залишається мало вивченою.

На основі здобутих результатів ми дійшли таких висновків:

- більшість здобувачів вищої освіти не бачать тісного взаємозв'язку між фізикою, загальнотехнічними дисциплінами та дисциплінами професійної і практичної підготовки;
- зміст лекційних і практичних занять містить інколи абстрактний матеріал, а лабораторні роботи мало відрізняються від робіт, які виконуються, наприклад у педагогічному університеті.

Причинами такого стану є недостатньо сформована професійна спрямованість програми з фізики (з урахуванням напрямку підготовки). Традиційна система навчання фізики в аграрно-технічному навчальному закладі недостатньо сприяла реалізації професійної спрямованості навчання, не дозволяла істотно вплинути на професійний розвиток здобувачів вищої освіти. Як наслідок, значна частина здобувачів вищої освіти чітко не усвідомлює мету вивчення фізики. Під час вивчення фізики вони недостатньо набувають фундаментальних знань з фізики та вміння застосовувати їх для виконання завдань, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю [2; 6].

З огляду на це **метою** статті є висвітлення запропонованої нами модернізації методики проведення лекційних занять з фізики для здобувачів вищої освіти аграрно-технічних університетів, яка дає змогу найбільш ефективно досягти поставленого завдання заняття. При цьому нами було використано такі **методи дослідження**: теоретичний аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури за темою дослідження з метою добору й осмислення фактичного матеріалу; аналіз концепцій, теорій і методик, що мав на меті виявлення шляхів розв'язання досліджуваної проблеми максимально наближеної до майбутньої професійної діяльності здобувачів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. У вступній професійно-орієнтованій лекції викладач пояснює студентам функції курсу фізики, теоретичну і практичну значущість фізичних знань у майбутній професійній діяльності інженера-аграрника, ознайомлює з логікою виконання інженерного завдання, й обґрунтовує роль та місце фізичних знань для його виконання [9].

Потім ми пропонуємо декілька запитань та задач, розв'язання яких потребує застосування фізичних знань у сільськогосподарських об'єктах. Наприклад [10]:

1. Чи можна визначити з вікна трактора, що рухається, склад та стан ґрунту (важкий, вологий чи сухий тощо)?
2. Які існують фізичні методи визначення вологості сипучого матеріалу (зерна)?
3. Де використовують лазер у сільському господарстві?

Пояснення питань лектор супроводжує демонстрацією рисунків, які показують технічне застосування фізичних знань.

Для здобувачів вищої освіти важливими були відомості про те, якими професійними вміннями та якостями особистості має володіти майбутній інженер-аграрник, і яку роль при цьому відіграє курс фізики [6]. Тому мету вступної лекції ми вбачали у створенні професійно-мотиваційної ситуації у здобувачів вищої освіти першого курсу, які почали вивчати курс фізики. Це питання з методичного погляду, безумовно, заслуговує уваги, оскільки формування мотивації навчання – це розв'язання питань виховання особистості; якщо ж нею не керувати, то мотиви можуть втратити сенс.

Пізнавальний інтерес до знань, що викликаний професійною спрямованістю навчання, формувався впродовж усього періоду вивчення фізики. Тому ми створювали професійно-мотиваційну ситуацію не лише під час вступної лекції, а й на початку вивчення кожної теми. Систему лекційних занять будували на основі максимального наближення загальних положень фізичних теорій до майбутньої професійної діяльності фахівця [5].

Лекція у вищій школі – це не просто переказ підручника або інших літературних джерел, це особиста науково-педагогічна творчість викладача. Тому під лекційних занять, ми вдавались до проблемно-професійного пояснення демонстрацій [8].

Розглянемо зміст лекційного заняття «Сила тертя», у якій виокремлено інваріантну і варіативну частини для перевірки засвоєння студентами лекційного матеріалу, яку побудовано відповідно до фізичних теорій та з урахуванням майбутнього фаху здобувачів вищої освіти і напрямів їх майбутньої діяльності в аграрно-технічній галузі.

Тертя – один з видів взаємодії тіл. Воно виникає при зіткненні двох тіл. Тертя, як і всі інші види взаємодії, підпорядковуються третьому закону Ньютона: якщо на одне з тіл діє сила тертя, то така ж за модулем, але напрямлена в протилежний бік діє сила і на інше тіло. У сільськогосподарських машинах є чимало деталей, вузлів та механізмів, рух або дія яких зумовлюється тертям (муфти зчеплення між колінчастим валом двигуна і коробкою передач, транспортери, полотна комбайна тощо).

Явище тертя лежить в основі дії деяких зерноочисних машин, наприклад, вісюговідбірника, «змійки», полотняної гірки. У сільськогосподарській практиці на різниці значень коефіцієнта тертя у зернах зернових культур ґрунтується розподіл суміші цих зерен на основні складові. Суміш зерен, наприклад вівса і проса, поступово висипається з бункера на рухоме нескінченне стрічку, яка розміщена під кутом до горизонту. Кут нахилу стрічки підбирається так, щоб зерна вівса втримувалися на ній силою тертя і захоплювалися вгору, а зерна проса, коефіцієнт тертя яких з матеріалом стрічки менший, ніж зерен вівса, зісковзують по стрічці вниз.

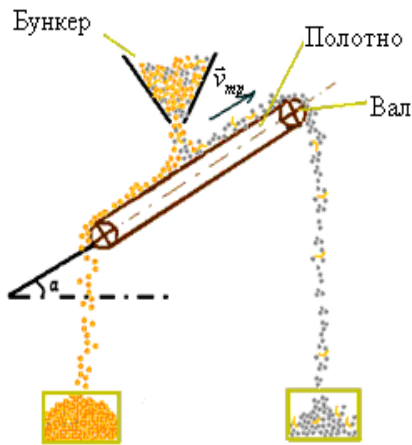

Рис. 1. Схема принципу дії полотняної гірки

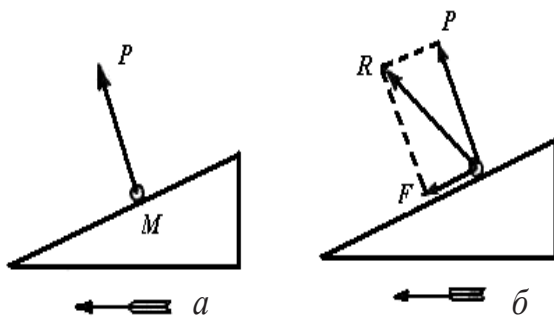

Рис. 2. Вплив сили тертя на дію сільськогосподарських механізмів у ґрунті

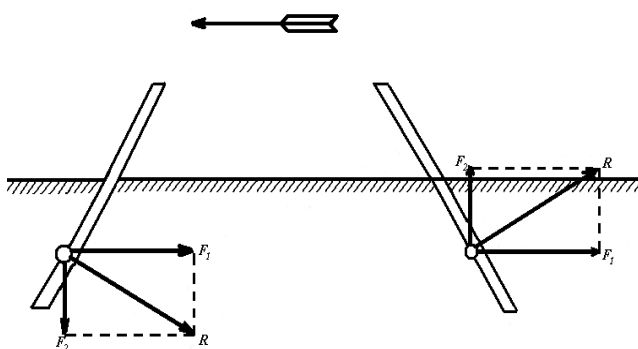

Рис. 3. Розкладання сили на зубі борони

Як наслідок зерна вівса і проса будуть сипатися з різних боків «стрічкового сепаратора» (рис. 1).

Робочий процес у таких машинах відбувається так: засипане в ківш насіння потрапляє через живильний отвір на рухоме нескінченне похиле полотно. Насіння культурних рослин (конюшини, льону й інших) має гладеньку поверхню, а різних бур'янів – жорстку. Тому насіння культурних рослин (за відповідного кута α нахилу полотна) скочується вниз, а насіння бур'янів і різні домішки рухаються вгору. Сила тертя змінює напрямок реакції частинок ґрунту на робочі органи ґрунтообробних знарядь. Дія ножа, лемеша, зуба борони та багатьох інших частин сільськогосподарських машин подібна до дії клина, тому розглянемо дію клина на ґрунт. Якби плоский клин рухався на ґрунті без тертя, то його тиск P на частинки ґрунту M були б напрямлені по нормалі (рис. 2, а). Сила тертя F , напрямлена по поверхні клина проти руху частинки. Рівнодійна цих двох сил, напрямлена під кутом одна до одної, буде сила R , яка не збігається з нормаллю (рис. 2, б). Ця сила і буде тиском клина на ґрунт.

У звичайних боронах зуби встановлені вертикально, у деяких боронах можна регулювати кут входження зуба в ґрунт, що дає можливість бороні працювати на різних глибинах. За гострого кута входження виникає сила F_2 , яка напрямлена вниз. Якщо кут тупий, виникає сила, яка виштовхує зуби вгору (рис. 3).

Під час руху твердого тіла в рідині або газі виникає сила в'язкого тертя. Сила в'язкого тертя значно менша, ніж сила сухого тертя. Вона також напрямлена в бік, протилежний відносній швидкості тіла. В умовах в'язкого тертя немає тертя спокою.

Сила в'язкого тертя значно залежить від швидкості тіла: за досить малих швидкостей $F_{\text{тр}} \sim v$, якщо швидкості великі, $F_{\text{тр}} \sim v^2$. При цьому коефіцієнти пропорційності в цих співвідношеннях залежать від форми тіла. У тих випадках, коли тертя справляє шкідливий вплив, його зменшують,

розміщуючи між тертьовими поверхнями в'язку рідину (мастило). Інший спосіб зменшення тертя – заміна ковзання коченням: застосування коліс, котків, кулькових і роликів підшипників. Сили тертя виникають і під час кочення тіла. Проте сили тертя кочення зазвичай досить малі. Розв'язуючи прості задачі, цими силами нехтують. Значення коефіцієнта тертя кочення в десятки разів менше за значення коефіцієнта ковзання. Сила тертя кочення обернено пропорційна радіусу тіла, що котиться. Через це в транспорті, який застосовують для руху по ґрунтових дорогах без покриття, колеса мають великий радіус. Сила тертя кочення $F_{mp.k}$ обчислюється за формулою:

$$F_{mp.k} = \eta \frac{F_H}{R},$$

де F_H – сила нормального тиску; R – радіус тіла, що котиться; η – коефіцієнт тертя, що залежить від властивостей матеріалів дотичних поверхонь.

Тертя властиве всім механізмам, але в одних випадках воно сприяє ефективній роботі машини, в інших – шкодить.

Способи зменшення тертя: для зменшення тертя і тягового опору, які виникають під час руху сільськогосподарських машин, застосовують ті самі способи зменшення тертя, що і в інших машинах, – змащення, заміну тертя ковзання тертям коченням, застосування полімерних матеріалів з малим значенням коефіцієнта тертя:

1. Змащення тертьових поверхонь зменшує використання енергії на тертя в 2–5 рази порівняно з тим, що необхідно у разі тертя незмащених тіл. Мастила не лише зменшують тертя, але й є засобом охолодження тертьових поверхонь ізолятором від попадання вологи на деталі, які труться, що особливо важливо для роликів і кулькових підшипників.

2. Заміна тертя ковзання тертям кочення. Значної величини тертя досягає в ходових частинах машин між віссю і втулкою коліс. Тут зменшення тертя досягають змащенням осей коліс, а також застосуванням кулькових і роликів підшипників. На двох кулькових підшипниках встановлено вал молотильного барабана, який обертається з частотою 1000 хв^{-1} ; у підшипниках кочення обертаються вали вентиляторів зерноочисних машин, осі коліс комбайнів, тракторів, дискові ножі. Заміна підшипників ковзання підшипниками кочення дозволяє значно підвищити робочі швидкості сільськогосподарських машин, їх продуктивність та коефіцієнт корисної дії.

3. Поряд зі змащенням і застосуванням підшипників кочення особливу увагу приділяють таким способам зменшення тертя, як шліфування і очищення від пилу та бруду тертьових поверхонь. Наприклад, для зменшення тертя по ґрунту слід ретельно шліфувати робочі поверхні лемеша і полиці плуга, лап культиваторів, сошників сівалок. Під час складання і ремонту сільськогосподарських машин тертьові деталі ретельно очищають від фарби, пилу і бруду. Слід відзначити, що тертьові деталі в нових сільськогосподарських машин частково виготовляють з пластмас. Наприклад, деякі деталі для сівалок виробляють з капрону. Для зменшення тертя лемешу і полиці плуга по ґрунту їх поверхні покривають плівкою з фторопласта. У такий спосіб можна орати зі значно більшою швидкістю.

Досі мова йшла про шкідливе значення тертя в машинах. Водночас у багатьох механізмах тертя використовується як корисне явище. Для збільшення тертя в сільськогосподарських машинах використовують тоді, коли необхідно подолати ковзання привідних пасів або запобігти буксуванню і ковзанню ведучих коліс машин. Зменшення ковзання пасів по шківах досягають за допомогою каніфолі, якою натирають передавальні паси. У деяких машинах, щоб зменшити тертя, наприклад у зерноочисних гірках, роблять жорсткою «робочу» поверхню. Широко застосовувана пасова передача ґрунтується на терті між пасом і рівними поверхнями шківів. У ній важливим є велике значення коефіцієнта тертя між металом і шкірою або гумою. За недостатньої сили тертя відбувається шкідливе ковзання (пробуксовування) паса, яке змінює швидкість передаваного руху. Для забезпечення достатнього тертя важливий натяг пасів (щільність їх прилягання) та властивості поверхні шківа і паса. Важливо також, щоб пас охоплював обід шківа по досить великій дузі; у разі недостатнього обхвату відбувається ковзання; обхват шківа пасом іноді збільшують за допомогою допоміжних натяжних роликів.

Безпосередньо під впливом тертя здійснюється необоротний перехід усіх видів енергії в теплоту. Завдяки тертю відбувається рух і зупиняється транспорт.

Таким чином, вивчення основних понять і положень фізичних основ динаміки, проілюстроване прикладами об'єктів, які пов'язані з майбутньою професійною діяльністю студента, як показує експеримент, сприяло підвищенню рівня фахової підготовки інженерів-аграрників.

За такого викладу навчального матеріалу студенти усвідомлювали, що вивчення фізичних законів і принципів, які описують механічний рух, дозволить їм згодом розраховувати фізичні параметри вузлів, деталей, пристроїв. Такий підхід створював мотивацію щодо використання цих рухів під час виконання конструкторсько-технологічних розробок пристроїв і технологічних сільськогосподарських процесів, що, безперечно, стимулювало здобувачів вищої освіти до творчого пізнання законів і принципів механіки. Подальше розширення здобутих знань і більш складне їх інженерно-практичне застосування відбувалося під час вивчення курсів «Деталі машин», «Гідравліка та водопостачання», «Машини та обладнання в агропромисловому комплексі» й інших фахових дисциплін.

Для більш глибокого вивчення професійного підходу в аграрно-технічному вищому навчальному закладі ми розробили анкету для з'ясування ставлення здобувачів вищої освіти до вивчення фізики (табл. 1).

Таблиця 1

Анкетування та інтерв'ювання щодо ставлення здобувачів вищої освіти до вивчення фізики

1. Чи цікавить Вас курс фізики з точки зору майбутнього фаху?	Ні
	Частково цікавить
	Так, є теоретичною основою фаху
2. Чи розглядаєте Ви в професійних об'єктах фізичні поняття?	Ні
	Частково
	Так, конкретно де?
3. Чи виокремлюєте Ви в професійних об'єктах (комбайн, плуг, автомобіль, транспортер) закони та явища курсу фізики?	Ні
	Частково
	Так, конкретно де?

Відповіді на запитання про ставлення здобувачів вищої освіти до вивчення фізики з точки зору майбутнього фаху загалом розподілилися так, як показано в табл. 2.

Таблиця 2

Ставлення здобувачів вищої освіти до вивчення фізики з точки зору майбутнього фаху

Запитання	Варіанти відповідей, %			
	Ні	Частково	Так, конкретно де?	Не відповіли
Чи цікавить Вас курс фізики з точки зору майбутнього фаху?	10	65	18	7
Чи розглядаєте Ви в професійних об'єктах фізичні поняття?	15	61	13	11
Чи виокремлюєте Ви в професійних об'єктах і процесах закони та явища курсу фізики?	17	58	11	14

Більшість відповідей свідчать про інтуїтивне осмислення необхідності курсу фізики для майбутнього фаху, але конкретне уявлення про місце фізики в майбутній професійній діяльності має від 10 до 18 % здобувачів вищої освіти. Відповіді на запитання: «Де саме використовуються закони і явища курсу фізики?» свідчать про те, що більшість здобувачів вищої освіти не можуть застосовувати знання з фізики до фахових ситуацій і не бачать фізичних явищ у сільськогосподарських процесах.

Одну із причин такого стану справ студенти і викладачі, які брали участь в анкетуванні та інтерв'юванні, бачать у тому, що курс фізики достатньо абстрактний, збірники задач і лабораторні практикуми не достатньо відображають специфіку професійної діяльності майбутнього інженера-аграрника. В анкетуванні брали участь 41 викладач інженерно-технічних факультетів Львівського національного аграрного університету та Подільського державного університету. Відповіді викладачів на запитання анкети наведено в табл. 3:

Таблиця 3

Анкетування викладачів

1. Чи враховуєте Ви специфіку майбутнього фаху здобувачів вищої освіти?	
Враховую	7 %
Враховую інколи	25 %
Не враховую	68 %
2. Як Ви ставитесь до ідеї реалізації принципу професійної спрямованості навчання фізики?	
Позитивно	82 %
Негативно	13 %
Не звертаю уваги	5 %
3. У чому сутність принципу професійної спрямованості навчання фізики?	
Не мають уявлення	33 %
4. Чи використовуєте Ви принцип професійної спрямованості у своїй практиці?	
Використовую часто	7 %
Використовую зрідка	25 %
Не використовую	68 %
5. Через що Ви рідко використовуєте принцип професійної спрямованості навчання у своїй роботі?	
Вважаю недоцільним	6,7 %
Через обмеження навчального часу	37,2 %
Через недостатню підготовку з методики навчання фізики	45 %
Через слабку підготовку здобувачів вищої освіти	11,1 %
6. Чи сприяє принцип професійної спрямованості навчання формуванню знань і вмінь у майбутній професійній діяльності?	
Сприяє	87,2 %
Не сприяє	17 %
Не знаю	5,8 %

Незважаючи на те, що 87,2 % викладачів позитивно ставляться до самої ідеї синтезування теоретичних і професійно спрямованих знань у навчанні фізики, відкритим залишається питання про їх використання. Викладачі, крім того, вважають, що для навчальних закладів аграрно-технічного профілю потрібно розробляти власні програми, збірники і лабораторні практикуми, які б відображали принцип професійної спрямованості навчання.

Одним з результатів цього етапу став висновок про необхідність забезпечення професійно спрямованого курсу фізики, який би ґрунтувався на широкому використанні принципу професійної спрямованості, інтеграції нових і класичних засобів навчання, інноваційних технологій навчання. Саме відповідність вищезазначеним вимогам забезпечує успішну діяльність майбутнього фахівця аграрно-технічної галузі.

Таким чином вища аграрна школа має широкий фронт робіт з реформування всіх боків своєї діяльності. Це потребуватиме часу, великих зусиль та неабиякого завзяття. Тут доречно нагадати слова давньокитайського філософа Куан-Цу, що жив у 551–449 роках до н. е.: «Якщо ви будете плани на рік – посійте зернину, якщо на десять років – посадіть дерево, якщо на сто років – навчіть дітей. Якщо ви коли-небудь посієте зернину, то зберете один урожай; якщо ви навчите людей, то зберете сотню врожаїв». Нам потрібна сотня врожаїв по всій Україні і на сотні років. Для цього потрібні особистості, високоосвічені, компетентні, розуміючі складний внутрішній світ молодшої людини. І таких вихованців слід готувати.

Список використаних джерел

1. Beloev I., Vasileva V., Bondar M., Zbaravska L., Slobodian S. Modernization of the content of the lecture course in physics for training future agricultural engineers. *Strategies for Policy in Science and Education*. 2023. Vol. 31. № 1. P. 73–84. DOI: <https://doi.org/10.53656/str2023-1-4-mod>
2. Bulgakova O., Zbaravska L., Dukulis I., Rucins A. Content of professionally oriented training in course of physics for students of agricultural engineering specialties. *Engineering for Rural Development*, Jelgava, 2023. № 23. P. 661–666.
3. Cheng X., Wu L.-Y. The affordances of teacher professional learning communities: A case study of a Chinese secondary school. *Teaching and Teacher Education*. 2016. V. 58. P. 54–67.
4. Lyall, C. Bruce, A. Tait, J. Meagher, L. Interdisciplinary research journeys: practical strategies for capturing creativity. *London: Bloomsbury*, 2011. 240 p. Hardback ISBN 978-1-84966-013-6.
5. Mulder, M. Billett, S. Harteis, C. Gruber, H. Conceptions of Professional Competence. in: (eds). *International handbook of research in professional and practice-based learning*. Dordrecht : Springer. 2014. P. 107–137.
6. Nikolaenko, S. Ivanyshyn, V. Shynkaruk, V. Bulgakova, O. Zbaravska, L., Vasileva, V. et al. Integration-lifelong educational space in formation of competent agricultural engineer. *Engineering for Rural Development*. Jelgava, 2022. № 22. P. 638–644.
7. Raven J. Recent research supporting a specific-motive based model of competence. *Azimuth of Scientific Research: Pedagogy and Psychology*. 2020. Т. 9. № 4 (33). P. 370–379.
8. Sandhu, S. Afifi, T.O. Amara, F.M. Theories and practical steps for delivering effective lectures. *J Community Med Health Educ*. 2012. № 2. P. 158. DOI: 10.4172/2161-0711.1000158.
9. Zbaravska L., Chaikovska O., Semenyshena R., Duhanets V. Interdisciplinary approach to teaching physics to students majoring in agrarian engineering and agronomy. *Independent journal of management & production*. 2019. Vol. 10 (7). P. 645–657.
10. Збаравська Л.Ю. Збірник задач з фізики з професійним спрямуванням / Л.Ю. Збаравська, І.М. Бендера, С.Б. Слободян. Кам'янець-Подільський : Видавць ПП Зволейко Д.Г., 2010. 64 с.

Zbaravska L. Yu.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Information Technologies, of physical-mathematical and safety disciplines
Higher educational institution "Podillia State University"*

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

E-mail: olzbaravska@gmail.com

ORCID: 0000-0001-5802-7351

Torchuk M. V.

*Candidate of technical sciences, Associate Professor of the Department of Information Technologies, of physical-mathematical and safety disciplines
Higher educational institution "Podillia State University"*

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

E-mail: michael.tmv@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8199-6927

CONTENTS OF THE PHYSICS LECTURE COURSE FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE AGRICULTURAL ENGINEERS

Abstract

The main goal of the system of higher education of agricultural and technical educational institutions is the training of qualified specialists in accordance with the social order. Therefore, it is the professional activity of specialists that sets and determines the goal of teaching all academic disciplines, including the physics course as the basis of the fundamental scientific training of engineers. The

article analyzes the theoretical provisions that make up the basis of the concept of teaching physics for students of higher education at agrarian and technical educational institutions during lectures. Integrative links of fundamentality and professional orientation of physics education for students of higher education at an agricultural and technical educational institution during lecture classes are established and a proven method of conducting them is described. The main methods of implementing the professional orientation of teaching physics in the lecture forms of classes of students of higher education at agrarian and technical educational institutions are disclosed. The main ways of improving the professional knowledge of higher education students while studying the physics course are determined.

The basis of the research is theoretical (comparative analysis of scientific-methodical and pedagogical literature) and empirical (observation, analysis and generalization of pedagogical learning experience) methods.

It has been proven that the use of professionally oriented material contributes to the formation of the system of physical knowledge of higher education students, as well as the acquisition of various practical skills and abilities. The introduction of professional competence into the educational process stimulates cognitive interest in the study of physics as a science, allows better assimilation of the material of other disciplines of the natural cycle, develops their cognitive and creative abilities, affects the formation of stable motives for obtaining knowledge from special disciplines.

Key words: physics, lecture, fundamentality, professional orientation.

References

1. Beloev, I., Vasileva, V., Bondar, M., Zbaravska, L., Slobodian, S. (2023). Modernization of the content of the lecture course in physics for training future agricultural engineers. *Strategies for Policy in Science and Education*, 31, 1, 73–84. DOI: <https://doi.org/10.53656/str2023-1-4-mod>.
2. Bulgakova, O., Zbaravska, L., Dukulis, I., Rucins, A. (2023). Content of professionally oriented training in course of physics for students of agricultural engineering specialties. *Engineering for Rural Development*, Jelgava, 23, 661–666.
3. Cheng, X., Wu, L.-Y. (2016). The affordances of teacher professional learning communities: A case study of a Chinese secondary school. *Teaching and Teacher Education*, 58, 54–67.
4. Lyall, C., Bruce, A., Tait, J., Meagher, L. (2011). Interdisciplinary research journeys: practical strategies for capturing creativity. *London: Bloomsbury*. 240 pp. Hardback ISBN 978-1-84966-013-6.
5. Mulder, M., Billett, S., Harteis, C., Gruber, H. (2014). Conceptions of Professional Competence. in: (eds). *International handbook of research in professional and practice-based learning*. Dordrecht: Springer. 107–137.
6. Nikolaenko, S., Ivanyshyn, V., Shynkaruk, V., Bulgakova, O., Zbaravska, L., Vasileva, V. et al. (2022). Integration-lifelong educational space in formation of competent agricultural engineer. *Engineering for Rural Development*, Jelgava, 22, 638–644.
7. Raven J. (2020). Recent research supporting a specific-motive based model of competence. *Azimuth of Scientific Research: Pedagogy and Psychology*, 9, 4 (33), 370–379.
8. Sandhu, S. Affi, T.O. Amara, F.M. (2012). Theories and practical steps for delivering effective lectures. *J Community Med Health Educ*, 2, 158. DOI: 10.4172/2161-0711.1000158.
9. Zbaravska L., Chaikovska, O. Semenysheva, R. Duhanets, V. (2019). Interdisciplinary approach to teaching physics to students majoring in agrarian engineering and agronomy. *Independent journal of management & production*, 10 (7), 645–657.
10. Zbaravska, L.Yu., Bendera, I.M., Slobodian, S.B. (2010). *Zbirnyk zadach z fizyky z profesiynym spriamuvanniam* [A collection of physics problems with a professional orientation] Kamianets-Podilskyi: Vydavets PP Zvoleiko D.H., 64 p. [in Ukrainian].

УДК 811.111+81'42

Гуменюк І. І.кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов

Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»

Кам'янець-Подільський, Україна

E-mail: irynahumenyuk79@gmail.com**ORCID:** 0000-0002-7905-9771

КУЛЬТУРНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КОЛІРНОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Анотація

Особливу увагу дослідники сьогодні приділяють одній із важливих «складових» мовного образу світу – фразеології. Фразеологічний рівень є досить складним мовним утворенням. Його місце в системі мовних рівнів (між лексичним і синтаксичним) свідчить про цю складність і специфіку. Якщо розглядати мову як семіотичну систему, що включає систему символів і синтаксис, то необхідно враховувати як символічність, так і ускладненість у фразеології. Поділ мовної картини світу, а відповідно й концептуальної, на компоненти (лексичний, фразеологічний тощо) є умовним.

Колір є невід'ємною частиною світогляду людини, яка відображена в народній мові. У статті досліджено проблему порівняльного використання назв кольорів у ідіомах англійської та української мов. У складі фразеологізмів назви кольорів у деяких випадках втрачають своє початкове значення й набувають зовсім інших семантичних відтінків. В одних ідіомах можна виділити значення компонента, в інших неможливо, оскільки взаємодія всіх компонентів фрази породжує її значення. У різних типах ідіом семантика кожного з компонентів проявляється по-різному. Сприйняття кольору різними народами і його трактування неоднакове. Тому багатство фарб світу, відображене в різних мовах.

У статті висвітлено результати дослідження компонентів фразеологізмів та характеру-стика саме тих лексем, денотативним значенням для яких є ознака кольору. Такі лексеми ми будемо називати колоронімами (від лат. color – колір, гр. οπίτα – ім'я). Отже, ставлення до кольорів повністю визначається культурно-історичними традиціями та звичаями народу, тобто його історією, культурою, побутом тощо. За результатами порівняльного аналізу вживання колоронімів в українській і англійській мовах з'ясовано, що колороніми у складі фразеологічних одиниць мають різний ступінь деактуалізації. Певний відсоток становлять фразеологізми, до складу яких лексеми на позначення кольору увійшли в пряму значенні. У деяких інших випадках психологічне тлумачення кольору було основним при утворенні значення фразеологізму. Незважаючи на деякі розбіжності у вживанні колоронімів в досліджуваних мовах, переважна більшість фразеологічних одиниць англійської мови, що містять назви кольорів, при перекладі на українську зберігають свою структуру. Колір є невід'ємною частиною світосприйняття людини, що також відбивається в мові народу.

Незважаючи на те, що колірні лексика стала постійним об'єктом для експериментів у різних лінгвістичних теоріях, її використання у складі фразеологізмів є маловивченою темою.

Ключові слова: фразеологія, колірні лексика, система мовних рівнів, фразеологізми, фразеологічна одиниця.

Вступ. Терміни мовна картина світу чи мовний образ світу (linguistic view (picture) of the world) широко використовуються у лінгвістичних дослідженнях різного спрямування, зокрема у лінгвокультурології.

Із певного етапу вчені, які займаються проблематикою зіставно з проблематикою контрастивістики, окреслюють свої студії як лінгвокультурологічні. Лінгвокраїнознавство та етнолінгвістику можна вважати середніми ланками між традиційною контрастивною лінгвістикою та сучасною лінгвокультурологією. Контрастивна лінгвістика стає лінгвокультурологією, на наш погляд, з того моменту, коли контрастивісти почали використовувати когнітивну парадигму. М. Кочерган, зауважує, що «зміна структурної парадигми на сучасну когнітивну поживила контрастивні дослідження, внесла в них нові аспекти» [4; 4–5]. Зміна парадигми контрастивної лінгвістики призвела до розширення сфери зацікавленості, що в свою чергу викликало необхідність змінити й назву лінгвістичного напрямку на лінгвокультурологію. Сьогодні ми можемо говорити про те, що контрастивна лінгвістика вийшла на якісно новий рівень.

Лінгвокультурологічні дослідження активно проводяться такими зарубіжними вченими, як А. Вежицька, R.M. Keesing тощо. З нашого погляду, В. Маслова категорично стверджує, що термін «лінгвокультурологія» виник у зв'язку з роботами фразеологічної школи, очолюваної В. Телія, і роботою В. Воробйова «Культурологическая парадигма русского языка» (1994) [4; 7–8]. В. Маслова визначає суть науки та її завдання таким чином: «Лінгвокультурологія – це наука, що виникла на перетині лінгвістики та культурології, і яка досліджує вияви культури народу, відображені та закріплені у мові» [5, 30]; «Завдання лінгвокультурології – експлікувати культурну значимість мовної одиниці (тобто «культурні знання») на основі зіставлення прототипної ситуації фразеологізму чи іншої мовної одиниці, його символічного прочитання з тими «кодами» культури, які відомі чи можуть бути запропоновані носію мови лінгвістом» [4; 7].

В. Шакеїн вбачає завдання лінгвокультурології «у розгляді феноменів мови та культури, які зумовлюють один одного, що передбачає перш за все багатоаспектність проблематики лінгвокультурології, можливість різних системних підходів до вирішення лінгвістичних питань» [4; 8].

Особливу увагу дослідники сьогодні звертають на одну з важливих «складових» мовного образу світу – фразеологічну. Фразеологічний рівень – це достатньо складне мовне утворення. Його місце у системі мовних рівнів (між лексичним і синтаксичним) демонструє цю складність і специфіку. Якщо ми розглядаємо мову як «семіотичну систему, яка включає систему символів і синтаксис», то повинні враховувати у фразеології і символічність і комплікативність. Поділ мовної картини світу, і відповідно концептуальної, на складові (лексичну, фразеологічну тощо) умовний.

Фразеологія як наука виникла лише на початку 20 століття. На сьогоднішній день нез'ясованими залишаються питання про статус фразеології, хто є основоположником даної дисципліни та велика кількість проблем з теорії даної науки. До нерозв'язаних питань належать невизначеність терміну фразеологічної одиниці та предмету фразеології. Нез'ясованою залишається теорія еквівалентності, проблема слівності компонентів тощо. Науковий пошук у цих напрямках продовжується.

Аналіз актуальних досліджень. Досить плідними є дослідження вітчизняних (зокрема російських та українських) мовознавців. Розробкою питань теорії фразеології займалися В.В. Виноградов, Є.Д. Поливанов, Л.А. Булаховський, В.Л. Архангельський, В.М. Мокієнко, В.П. Жуков, О.М. Мелерович, В.Г. Гак, Л.Г. Скрипник, М.Ф. Алефіренко, Л.Г. Авксентьев, М.Т. Демський. Такі лінгвісти як О.І. Смирницький, О.В. Кунін, Н.Н. Амосова, А.І. Альохіна досліджували фразеологію англійської мови. Серед західних мовознавців слід відзначити Ш. Баллі та Л.П. Сміта.

Метою статті є дослідження компонентів фразеологізмів та характеристика саме тих лексем, денотативним значенням для яких є ознака кольору. Такі лексеми ми будемо називати колоронімами (від лат. color – колір, гр. onima – ім'я).

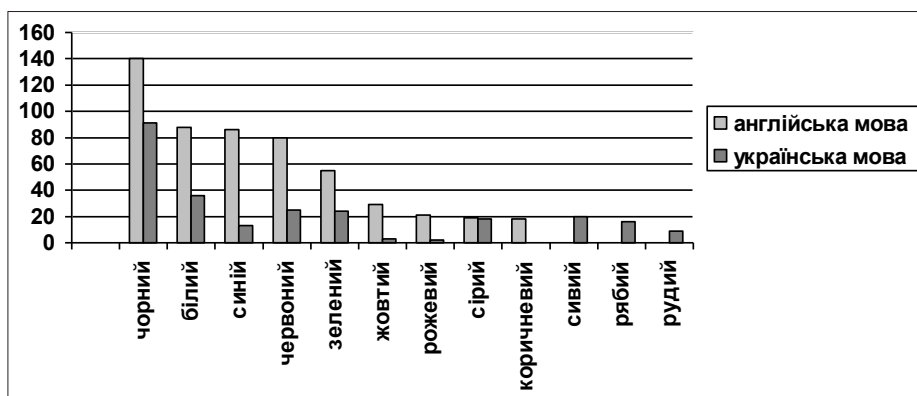
Виклад основного матеріалу. У мовознавстві проблема кольоропозначень розглядається в кількох аспектах. Назви кольорів становлять об'єкт наукових студій у галузі порівняльного мовознавства (О. Коваль-Костинська, Н. Пелєвіна), етнолінгвістики (А. Вербицька, Г. Яворська), психолінгвістики (Л. Лисиченко, Т. Ковальова, С. Григоруку, Р. Фрумкіна), перекладознавства (Р. Зорівчак, І. Ковальська), історичної та описової лексикології (М. Чікало, Н. Бахліна, О. Панченко, В. Мурянов), семасіології (Р. Алімпієва, О. Вербицька, А. Висоцький, Л. Грибова, О. Дзівак, А. Кириченко, В. Москвич, Ж. Соколовська, В. Фридрак) тощо.

Незважаючи на те, що колірні лексеми стали постійним об'єктом для експериментування в різноманітних лінгвістичних теоріях, її вживання у складі фразеологічних одиниць – тема малодосліджена. Так, ні в англійській, ні в українській мовах пошуки такого характеру досі не проводились. З огляду на це, видається доречним і актуальним простежити кількісний та якісний склад фразеологічної одніци з колоронімами.

Матеріал дослідження був отриманий методом суцільної вибірки із фразеологічних словників даних мов.

Безсумнівно, для кожної мови буде різним психологічне тлумачення кольорів, яке дасться взнаки при перекладі фразеологічної одніци. Розбіжності у сприйманні певним народом докільля вплинуть на кількість фразем з одним і тим самим кольором у різних мовах.

Отже кількісний склад фразеологічних одиниць із колоронімом у порівняльно-зіставному плані англійської та української мов можна представити у вигляді наступної діаграми:

Цікавим також є той факт, що для української фразеології взагалі нехарактерним виявився колоронім *коричневий*, в свою чергу в англійській фразеології відсутні такі кольоропозначення як *рябий*, *рудий* та *сивий*. Останній – взагалі відсутній в англійській мові, а в українській є одним із найбільш розповсюджених. Також, як відомо в англійській мові для позначення *синього*, *блакитного* та *голубого* існує всього один колоронім – *blue*, який, як не дивно, виявився більш вживаним в англійській мові ніж всі вище зазначені його еквіваленти в українській мові.

Отже, найпоширенішими кольорами для англійської фразеології виявились: black (140), white (88), red (90), blue (86), green (55), та yellow (29) – з 715 фразеологізмів; в українській мові пріоритети наступні: чорний (91),

білий (36), червоний (25), зелений (24), сивий (20) – з 518 ФО. Слід зазначити, що в основному пріоритети в колірній гамі фразеології двох абсолютно різних мов, як не дивно, співпадають.

Як бачимо, в англійських та українських фразеологізмах найчастіше використовуються назви тих кольорів, які за теорією Ньютона не існують – чорний та білий. Однак на думку Й.В.Гете, чорний та білий є першоосновою утворення інших кольорів: «для виникнення кольору необхідні світло і морок» [2, с. 133].

Отже, ми вважаємо, що символічне значення кольору – це культурний компонент концептуальної структури кольоропозначень. Вхідження культурно-символічного значення в семантичну структуру кольоропозначень здійснюється в мовленні як кристалізація додаткових змістів або повне переосмислення семантики кольоропозначення на основі тих чи інших культурно-символічних уявлень.

Символічні аспекти семантики колірних концептів сягають своїм корінням до колірних символів із попередніх пластів культури. Так, дослідження В.У. Тернера показали, що в примітивних спільнотах переважали колірні уявлення, побудовані на своєрідній діхотомії відчуття кольору, яка, на думку автора, вміщується в трьохчленну класифікацію, являючись її окремим випадком. В уявленні носіїв примітивних культур, основними кольорами були чорний, білий та червоний (до речі саме ці кольори найбільше представлені у фразеології як англійської так і української мов), в сукупності своїй символізували ритуал ініціації. По суті, колірні триада – це архетип людини як процес переживання насолоди та болю, а її символіка, таким чином, похідна від фізіологічного досвіду. Як бачимо, семантика кольору, в цьому сенсі, слугує доказом антропометричності концептуальної і, відповідно мовної картини світу. Як символічні, так і емотивно-оціночні компоненти семантики полярних білого і чорного кольорів були в більшості випадків однозначні, а сучасна традиційна символіка і емотивно-оціночна семантика білого та чорного кольорів «успадковані» з минулих культур практично без змін.

Червоний колір в класифікації Тернера був амбівалентним: з одного боку, він був направленим до життя, з іншого – до смерті, але в обох випадках співвідносився з кров'ю.

Так, бачимо те ж саме і у фразеології – *red as blood* – «червоний як кров» [1, с. 805], *червона юшка* – «кров» [6, с. 784].

За даними І. Кардигос, середньовічний образ червоного кольору на білому фоні є втіленням абсолютної краси.

У фразеології: *кров з молоком* – рум'яний, здоровий, гарний [6, с. 315]; *milk and roses* – кров з молоком [1, с. 501].

Крім того, «активний» червоний колір, який здійснює стимулюючий, тонізуючий вплив, асоціювався із станом сексуального збудження, що зумовило відповідні конотації в структурі колірних концептів червоний // red, а також вторинні значення цього кольоропозначення.

Збуджуючі якості червоного кольору пов'язані з тим, що він асоціюється із пристрастю – *Scarlet fever* – «пристрасть до військових» [1, с. 830]. Будучи сонячним, теплим, вогняним кольором, він не тільки гріє, а й обпалює. Багряний символізував відчайдушне самозабуття, кохання. Хоча невинності в цьому було мало – червоні плаття, як правило, носили куртизанки – *a red hot mamma* – «знойная жінчина, сексбомба» [1, с. 478]. Червоні ліхтарі в усьому світі вказують шлях туди, де пропонується сексуальне збудження – *Red lamp* – «публічний дім» [1, с. 805], *red-light district* – «район публічних домів» [1, с. 806].

Винятково цікавим є той факт, що таку ж колірну триаду ми знаходимо в середньовічній Європі – в «Божественній комедії» Данте. За середньовічною традицією, колір і світло є не тільки зовнішніми атрибутами речей та явищ, але й обов'язковими елементами традиційних алегоричних видінь, що мають містичне значення. В творі представлена та ж магічна колірні триада. Людина долає три колірні ступені біля воріт Чистилища: білий, що символізує невинність немовляти; червоний: спочатку багряний /червоний з відтінком чорного/ – символ грішного життя; потім власне червоний, що символізує кров, яка «відбілює», очищає від гріха; білий, який набуває відтінок сіяння, – гармонічне злиття всіх решти кольорів.

Таким чином, досвід культурного символізму відображається мовними засобами у вигляді символічного аспекту в структурі значень кольоропозначень, актуалізація яких спостерігається безпосередньо в тексті, де створюються вторинні образи на основі даних кольоропозначень.

Далі за частотою вживання в англійській мові йде колоронім *blue*. Й.В.Гете вказував, що колір, який стоїть найближче до мороку, – синій [2, с. 13]. Прослідковуючи походження назв кольорів *black* та *blue*, впадає в око і звукова подібність даних слів давньоанглійської мови: *black* – з АС *blæk* (*blac*); *blue* – з АС *blæw*. Також деякі психологічні тлумачення даних кольорів спільні. Як чорний, так і синій можуть означати ніч, похмурість. Англійські фразеологізми з компонентами *black* та *blue* в більшості своїй несуть негативне забарвлення, хоча з колоронімом *blue* таких ФО менше, ніж з *black*.

Далі слідують ФО з кольором *зелений* та *green*. Синій, червоний та зелений з точки зору фізики є основними кольорами, що і знаходить своє відображення в мові. Кількість ФО з колоронімом *yellow* цілком закономірно слідує за *green* (дані кольоропозначення слідує один за другим в колірному спектрі). Як зазначає Ж.Агюстон, серед усіх кольорових тонів є тільки чотири, які не сприймаються як суміші: одиничний червоний, одиничний жовтий, одиничний зелений та одиничний синій. Решта ж кольорів є сумішшю основних. ФО з такими колоронімами нечисленні.

Входячи до складу фразеологізмів, назви кольорів у деяких випадках втрачають своє первинне значення (ознака кольору) і набувають зовсім інших семантичних відтінків. У певних ФО можна виокремити значення

компонента, в інших же це неможливо, бо взаємодія всіх компонентів фраземи породжує її значення. Семантика кожного з компонентів по-різному виявляється в різних типах ФО.

Висновки. Дослідивши фразеологічні одиниці англійської та української мов, до складу яких входять лексеми на позначення кольору можна стверджувати, що в момент утворення ФО колоронім входить до її складу у своєму первинному значенні або, рідше, набуває такого семантичного відтінку, який приписують значенню самого кольору. Колороніми у складі фразеологічних одиниць мають різний ступінь деактуалізації. Певний відсоток становлять фразеологізми, до складу яких лексеми на позначення кольору увійшли в прямому значенні. В деяких інших випадках психологічне тлумачення кольору було основним при утворенні значення фразеологізму. Незважаючи на деякі розбіжності у вживанні колоронімів в досліджуваних мовах, переважна більшість фразеологічних одиниць англійської мови, що містять назви кольорів, при перекладі на українську зберігають свою структуру. Колір є невід'ємною частиною світосприйняття людини, що також відбивається в мові народу.

Отже, ми зробили спробу зіставити вживання колоронімів у складі фразеологізмів двох мов: англійської та української. На нашу думку дана проблема є надзвичайно цікавою і потребує подальшого детального вивчення.

Список використаних джерел

1. Баранцев К. Т. Англо-український фразеологічний словник. Київ : Радянська школа, 1969. 1052 с.
2. Kay P. Color. Key terms in language and culture. New-York: Alessandro Duran Blackwell Publishers, 2001.
3. Kay P. The Linguistic Significance of the Meanings of Basic Color Terms. *Language*. 1978. № 54 (3). P. 610–646.
4. Кочерган М. П. Контрастивна семантика на порозі нового тисячоліття. *Проблеми зіставної семантики*. 2001. Вип. 5. С. 3–8.
5. Кушнерик В. І, Філіпчук У. С. Особливості сприйняття фразеологізмів з колоронімами. *Наука і освіта 2005 : матеріали VIII Між народ. конф. Том 3. Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2005. С. 28–31.*
6. Білоноженко В. М., Гнатюк І. С., Дятчук В. В. *Словник фразеологізмів української мови*. Київ : Наукова думка, 2003. 1098 с.
7. Birren F. *Color psychology and color therapy: A factual study of the influence of color on human life*. N.Y., 1961. cop. 302.
8. *The Oxford Dictionary of English Proverbs*. Ed. : W. G. Smith. 2nd ed. Oxford : Oxford University Press, 1963.
9. *Longman American Idioms Dictionary*. London: Longman Publishing, 1999.
10. *Longman Dictionary of English Idioms*. London: Longman Publishing, 1996.

Humeniuk I. I.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Head of the Foreign Languages Department
Higher Educational Institution "Podillia State University"
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: irynahumenyuk79@gmail.com
ORCID: 0000-0002-7905-9771*

CULTURAL INTERPRETATION OF COLOR PHRASEOLOGY

Abstract

Man's perspective is fundamentally shaped by color, and this is mirrored in the national language. The research looks into the issue of color names being used in idioms differently in English and Ukrainian. The names of colors often take on entirely new semantic nuances as part of the phraseology, losing their original meaning. Certain idioms allow one to discern the meaning of a single component, while others make it hard to do so since the meaning of the phrase is created by the interplay of all of its constituent parts. Each component's semantics appear differently in different kinds of idioms. Different people interpret color differently and perceive it differently. As a result, several languages represent the world's broad color spectrum. Thus, a country's cultural and historical traditions and customs – that is, its history, culture, way of life, etc. – completely define its attitude toward colors.

The article highlights the results of research into the components of phraseological units and the characteristics of those lexemes whose denotative meaning is the sign of color. We will call such lexemes coloronyms (from Latin color – color; Greek onima – name). Therefore, the attitude to colors is completely determined by the cultural and historical traditions and customs of the people, i.e., its history, culture, lifestyle, etc. According to the results of a comparative analysis of the use of coloronyms in the Ukrainian and English languages, it was found that coloronyms in the composition of phraseological units have different degrees of deactualization. A certain percentage is made up of phraseological units, the composition of which includes lexemes for the designation of color in their direct meaning. In some other cases, the psychological interpretation of color was the main factor in the formation of the meaning of the phraseology. Despite some differences in the use of coloronyms in the studied languages, the vast majority of phraseological units of the English language containing the names of colors retain their structure when translated into Ukrainian. Color is an integral part of a person's perception of the world, which is also reflected in the language of the people.

Key words: *phraseology, color vocabulary, language level system, phraseological units, phraseological unit.*

References

1. Barantsev, K. T. (1969). *Anhlo-ukrainskyi frazeolohichnyi slovnyk*. [English-Ukrainian phraseological dictionary]. Kyiv: Radianska shkola. 1052 s. [in Ukrainian].

-
2. Kay, P. (2001). *Color. Key terms in language and culture*. New-York: Alessandro Duran Blackwell Publishers.
  3. Kay, P. (1978). The Linguistic Significance of the Meanings of Basic Color Terms. *Language*, 54 (3), 610–646.
  4. Kocherhan, M. P. (2001). Kontrastyvna semantyka na porozi novoho tysia-cholettia [Contrastive semantics at the threshold of the new millennium]. *Problemy zistavnoi semantyky*, 5, 3–8 [in Ukrainian].
  5. Kushneryk, V. I., Filipchuk, U. S. (2005). Osoblyvosti spryiniattia frazeo-lohizmiv z koloronimamy. [Peculiarities of perception of phraseological units with coloronyms]. *Materialy VIII Mizh narod. konf. "Nauka i osvita 2005"*. Tom 3. Dnipropetrovsk: Nauka i osvita, 28–31 [in Ukrainian].
  6. Bilonozhenko, V. M., Hnatiuk, I. S., Diatchuk V. V. (2003). *Slovnyk frazeo-lohizmiv ukrainskoi movy*. [Dictionary of phraseological units of the Ukrainian language]. Kyiv: Naukova dumka. 1098 s. [in Ukrainian].
  7. Birren, F. (1961). *Color psychology and color therapy: A factual study of the influence of color on human life*. N.Y. cop. 302.
  8. *The Oxford Dictionary of English Proverbs*. Ed. : W. G. Smith. 2nd ed. Oxford : Oxford University Press, 1963.
  9. *Longman American Idioms Dictionary*. London: Longman Publishing, 1999.
  10. *Longman Dictionary of English Idioms*. London: Longman Publishing, 1996.

УДК 004.77:378

Грушецький С. М.

кандидат технічних наук,
доцент кафедри агроінженерії і системотехніки імені Михайла Самокиша
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Камянець-Подільський, Україна
E-mail: g.sergiy.1969@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0487-6152

Рудь А. В.

доктор філософії в галузі технічних наук,
завідувач кафедри агроінженерії і системотехніки імені Михайла Самокиша
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Камянець-Подільський, Україна
E-mail: anatoliyrujd@gmail.com
ORCID: 0000-0002-7206-7103

Корчак М. М.

кандидат технічних наук,
доцент кафедри агроінженерії і системотехніки імені Михайла Самокиша
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Камянець-Подільський, Україна
E-mail: nikolaykorchak@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8726-1881

Замойський С. М.

кандидат технічних наук,
асистент кафедри агроінженерії і системотехніки імені Михайла Самокиша
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Камянець-Подільський, Україна
E-mail: stepanzam@gmail.com
ORCID: 0000 0002-1612-6009

Мисів О. І.

магістр з агроінженерії, здобувач вищої освіти
ступеня доктора філософії спеціальності 015 «Професійна освіта»
кафедри тракторів, автомобілів та енергетичних засобів
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Камянець-Подільський, Україна
E-mail: oleksandermisiv@gmail.com

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ (СПЕЦІАЛЬНОСТІ «АГРОІНЖЕНЕРІЯ») В КОНТЕКСТІ ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація

Одним з ключових елементів професійної компетентності є інформаційно-комунікаційна готовність, яка визначає здатність майбутніх спеціалістів з агротехніки ефективно спілкуватися та співпрацювати в аграрному середовищі з колегами та керівниками. Це особливо важливо для обов'язкових складових професійної підготовки, таких як дисципліни: «Інноваційні технології виробництва сільськогосподарської продукції», «Аграрний сервіс та інформаційне забезпечення», «Методи наукових досліджень», «Аналіз технологічних систем», «Моделювання технологічних процесів і систем» та інші, які є найбільш універсальними базовими дисциплінами. Метою є забезпечення фундаментальної теоретичної та практичної підготовки висококваліфікованих кадрів, які отримують глибокі фахові знання для виконання професійних завдань та обов'язків науково-дослідницького й інноваційного характеру у сфері агроінженерії.

Отримання необхідних теоретичних та практичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, які потрібні для вирішення проблем та розвитку нових ідей у галузі агроінженерії, експлуатації та обслуговування сільськогосподарської техніки, є важливою метою професійної підготовки. Підготовка фахівців, які мають здатність розробляти та використовувати сучасні технології у створенні, експлуатації та ремонті об'єктів сільськогосподарської техніки, також важлива. Крім того, проведення теоретичних та практичних наукових досліджень сприяє

можливості отримання вищого (освітньо-наукового) рівня, а також здобуттю початкових навичок у педагогічній діяльності тощо.

Метою даного дослідження є розробка моделі впровадження інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх спеціалістів агроінженерії у навчальний процес аграрних вищих навчальних закладів з метою формування та розвитку їх професійної підготовки.

Проведений педагогічний експеримент підтвердив, що реалізація педагогічних умов та впровадження експериментальної методики формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців агроінженерії у процесі професійної підготовки дозволили досягти значних змін у рівнях сформованості досліджуваного феномену в експериментальній групі порівняно з контрольною.

Ключові слова: модель, компоненти, середовище, компетентність, фахівець, агроінженерія, експеримент.

Вступ. На сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) сприяє глобалізації освіти, розвитку міжнародного ринку праці, зростанню різних видів мобільності особистості. Важливим наслідком глобалізації є підвищення мобільності здобувачів вищої освіти, абітурієнтів та випускників університетів: особа, що має високий рівень мобільності, може вчитися, працювати, співпрацювати та бути конкурентоздатною в будь-якій країні. Зростання академічної мобільності, уведення міжнародних норм і стандартів, за допомогою яких академічні кваліфікації з різних країн можуть бути порівняні та визнані, призводить до збільшення конкуренції між ВНЗ та сприяє підвищенню якості вищої освіти.

Необхідною умовою суспільного й економічного розвитку будь-якої країни є інвестиції в освіту населення. У цьому контексті глобалізація освіти сприяє особистісному та професійному розвитку фахівців, які займаються розробкою та впровадженням нових технологій – інженерів [1].

Останнє можливо за умови набуття ними високого рівня професійної компетентності. Одним із складників професійної компетентності є інформаційно-комунікативна компетентність, розвиток якої зумовлює здатність майбутніх фахівців з агроінженерії ефективно взаємодіяти в аграрному середовищі з колегами, керівництвом, а також у межах усієї системи аграрних закладів, що особливо стосується фахівців агроінженерії, які за фахом взаємодіють з великою кількістю людей [2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням комунікативної компетентності фахівців різних спеціальностей займалися Т. Бутенко, І. Данченко, Н. Завіниченко, О. Касаткіна, І. Козубовська, О. Краєвська, С. Макаренко, М. Тимофієва, В. Черевко та інші. Загальні питання формування комунікативної компетентності у зарубіжному досвіді розглядалися у роботах Л. Божович, Л. Виготського, Ю. Жукова, І. Зимньої, Дж. Равена, Н. Хомського, А. Хуторського, С. Шишова та ін. У тому числі в роботах українських авторів: С. Абрамович, Л. Варзацької, С. Дорошенко та інші [3–12].

М. Айзенбарт досліджував сутність поняття «Соціально-комунікативна компетенція» в сучасній науковій парадигмі [3], а О. Андріанов та О. Татакі формування інформаційно-комунікативної компетентності в процесі підготовки фахівців документно-інформаційної сфери [4].

Питаннями комунікативної компетентності педагога займався Н. Ашиток [5], а інноваційними методами навчання у вищій школі України досліджувала Ю. Бистрова [6].

Н. Бібік у своїх працях досліджувала компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування [7].

Інформаційно-комунікативною компетентністю викладача займався Л. Дідух та інші вчені [8].

Формування ІТ-компетентності майбутніх фахівців в межах реалізації моделі педагогічної системи, упровадження освітніх інновацій в системі вищої освіти, комунікативна майстерність викладача, аксіологічний підхід до виховання особистості майбутнього вчителя, розвиток професійної освіти і навчання в контексті європейської інтеграції та педагогічні технології у неперервній професійній освіті досліджували у своїх працях такі науковці як А. Добровольська, О. Дубасенюк, Н. Бутенко, С. Вітвицька, Н. Ничкало та інші [9–17].

Мета. Метою публікації є модель, яка визначає процес формування інформаційно-комунікаційної компетентності у здобувачів вищої освіти, які навчаються на спеціальності «Агроінженерія», в контексті їх професійної підготовки.

Методологія дослідження. Для досягнення поставленої мети застосовано такі методи дослідження: теоретичний аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури за темою дослідження з метою відбору та осмислення фактичного матеріалу; аналіз концепцій, теорій і методик з метою визначення шляхів вирішення досліджуваної задачі, опитування, тестування, узагальнення результатів, методи математичної статистики, та методологічні підходи: компетентнісний, аксіологічний, діяльнісний особистісний, міждисциплінарний.

Результати. Підготовка фахівців у галузі агроінженерії ґрунтується на компетентнісному підході до вивчення усіх дисциплін на різних етапах навчання у вищому навчальному закладі. Традиційно дисципліни загальноосвітнього циклу мають схожий зміст та методи вивчення для всіх спеціальностей і напрямків. Використання технології компетентнісного підходу передбачає принципові зміни в організації, змісті та методиках навчального процесу. Це означає перенесення акценту з теоретичної підготовки на практично-орієнтовану, що має за мету розвиток професійних навичок та навчання застосуванню теоретичних знань у практичній діяльності.

Особливо це стосується обов'язкових компонентів фахової підготовки, зокрема: «Інноваційні технології виробництва сільськогосподарської продукції», «Аграрний сервіс та інформаційне забезпечення», «Методика наукових досліджень», «Аналіз технологічних систем», «Моделювання технологічних процесів і систем» та інших як найбільш універсальних базових дисциплін. Забезпечити фундаментальну теоретичну та практичну підготовку висококваліфікованих кадрів, які б набули глибоких фахових знань для виконання професійних завдань та обов'язків науково-дослідницького й інноваційного характеру у галузі агроінженерії. Здобуття теоретичних та практичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для розв'язання проблем та продукування нових ідей у галузі агроінженерії, експлуатації та сервісу і ремонту сільськогосподарської техніки. Підготовка фахівців, здатних розробляти і використовувати сучасні технології зі створення, експлуатації та ремонту об'єктів сільськогосподарської техніки. Проведення теоретичних та практичних наукових досліджень, що обумовлюють можливість подальшого здобуття третього (освітньо-наукового) рівня; здобуття первинних навичок педагогічної діяльності тощо. Крім того, значна частина лабораторних, практичних і самостійних робіт буде мати характер за замовленням координатора кваліфікаційної роботи; він матиме елементи професійної компетентності та наукових досліджень. Основним завданням при плануванні самостійної діяльності здобувачів вищої освіти у навчальному процесі є теоретичне обґрунтування та розробка моделі формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців агроінженерії у професійній підготовці (рис. 1).

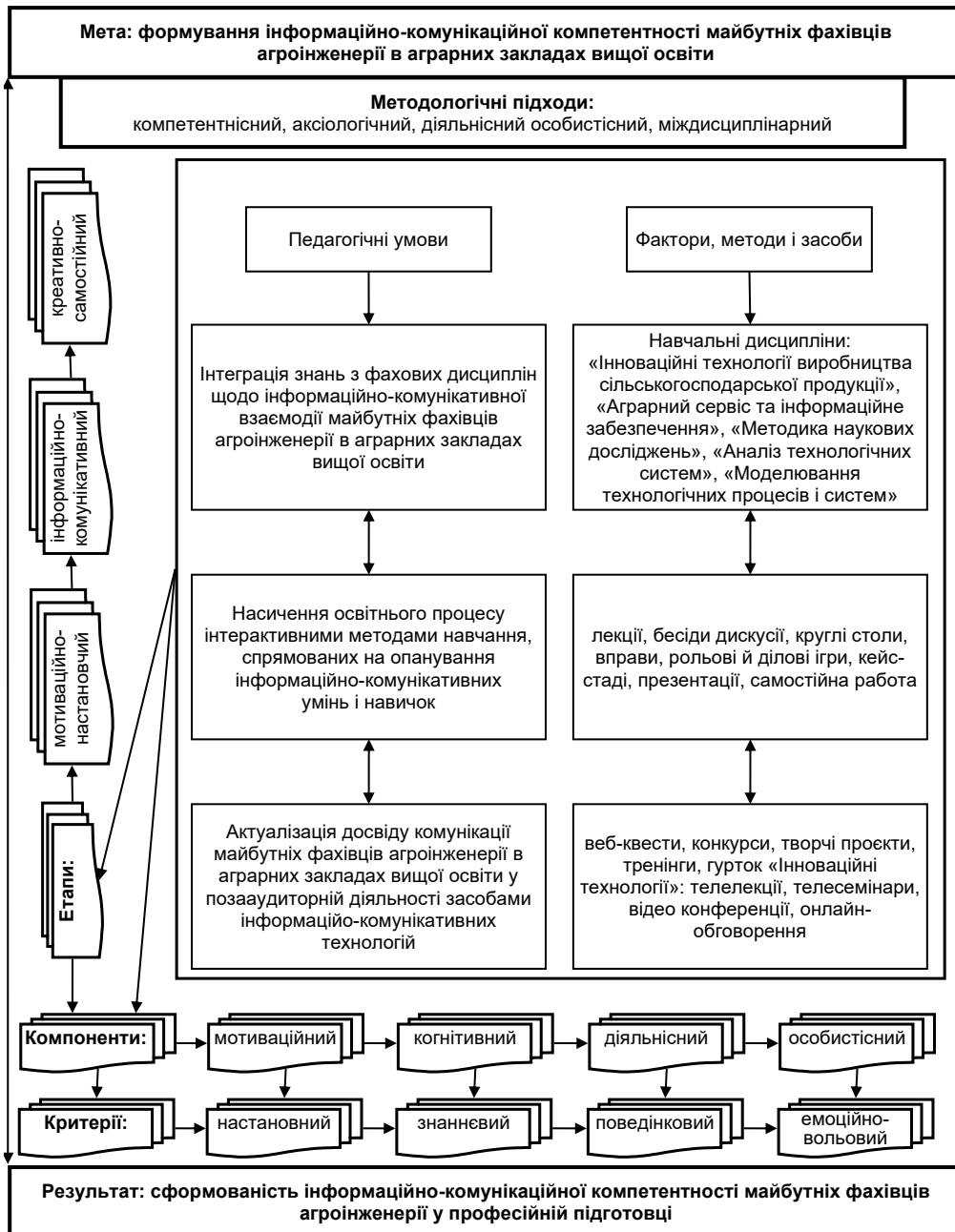

Рис. 1. Модель формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців агроінженерії у професійній підготовці

Отже, педагогічна модель формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців агроінженерії у професійній підготовці має включати комплекс умов, форм, методів і засобів спрямованих на розвиток у здобувачів вищої освіти умінь більшою чи меншою мірою застосовувати знання з різних навчальних дисциплін у майбутній професійній діяльності.

Зважаючи на вищезазначене, розроблена модель передбачала: мету визначені педагогічні умови (інтеграція знань з фахових дисциплін щодо інформаційно-комунікативної взаємодії майбутніх фахівців агроінженерії; насичення освітнього процесу інтерактивними методами навчання, спрямованих на опанування інформаційно-комунікативних умінь і навичок; актуалізація досвіду професійної комунікації майбутніх фахівців агроінженерії у позааудиторній діяльності); компоненти інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців агроінженерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний).

Базуючись на теоретико-методологічних засадах педагогічного моделювання, модель формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців агроінженерії у професійній підготовці розробляли з дотриманням таких етапів:

- мотиваційно-настановний;
- інформаційно-комунікативний;
- креативно-самостійний.

Зазначимо, що методологія дослідження базувалася відповідно до системи наукових підходів, реалізація яких забезпечується теоретичним обґрунтуванням та експериментальною перевіркою ефективності педагогічних умов формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців агроінженерії:

- аксіологічному;
- компетентісному;
- діяльнісному;
- особистісному;
- міждисциплінарному.

Проведений педагогічний експеримент підтвердив, що реалізація педагогічних умов, впровадження експериментальної методики формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців агроінженерії у процесі професійної підготовки дозволило досягти суттєвих змін у рівнях сформованості досліджуваного феномену в експериментальній групі порівняно з контрольною.

Аналіз результатів експерименту для освітнього ступеня «Магістр» спеціальності 208 «Агроінженерія» показали ефективність за показниками визначених критеріїв формування інформаційно-комунікативної компетентності навчання здобувачів вищої освіти. В експериментальних групах середній бал був вищим.

На підставі методу спостереження за здобувачами вищої освіти в ході занять було проаналізовано, як експериментальна методика вплинула на якість знань і вмінь здобувачів вищої освіти за показниками визначених критеріїв формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців агроінженерії в аграрному закладі вищої освіти. Наведемо одержані результати за визначеними критеріями формування інформаційно-комунікативної компетентності в тій послідовності, що й на констатувальному етапі педагогічного експерименту.

Висновки і перспективи. Розроблена модель впровадження в навчальний процес інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх спеціалістів агроінженерії аграрних вищих навчальних закладів, спрямованої на формування та розвиток професійної підготовки.

Проведений педагогічний експеримент підтвердив, що реалізація педагогічних умов, впровадження експериментальної методики формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців агроінженерії у процесі професійної підготовки дозволило досягти суттєвих змін у рівнях сформованості досліджуваного феномену в експериментальній групі порівняно з контрольною.

Позитивна динаміка рівня знань, виявлена в результаті експериментальної перевірки, дає підстави стверджувати про ефективність запропонованих організаційно-педагогічних умов і методики формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців агроінженерії в процесі навчання, професійна підготовка.

Список використаних джерел

1. Грушецький С. М., Рудь А. В. Використання досвіду Сполучених Штатів Америки у навчанні здобувачів вищої освіти інженерних спеціальностей в Україні. *Проблеми підготовки фахівців-аграріїв у навчальних закладах вищої та професійної освіти*. Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2020. С. 46–49.
2. Грушецький С., Рудь А., Корчак М. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні експлуатації машин і обладнання здобувачів вищої освіти інженерних спеціальностей. *Сучасні тенденції забезпечення якості підготовки фахівців: проблеми та шляхи їх вирішення в умовах глобалізації та євроекономічної інтеграції* : монографія / за заг. ред.: В. В. Іванишин. Кам'янець-Подільський : Заклад вищої освіти «Подільський державний університет». Херсон : Олді+, 2022. С. 235–242.
3. Айзенбарт М. М. Сутність поняття «Соціально-комунікативна компетенція» в сучасній науковій парадигмі. *Молодий вчений*. 2017. № 4.3 (44.3). С. 1–4.
4. Андріянов О. В., Татакі О. О. Формування інформаційно-комунікативної компетентності в процесі підготовки фахівців документно-інформаційної сфери. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2016. № 1. С. 50–55.
5. Ашиток Н. Комунікативна компетентність педагога : структура, етапи формування. *Молодь і ринок*. Дрогобич : Вид-во Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2015. № 6 (125). С. 10–13.

6. Бистрова Ю. В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 1 (4). С. 28–32.
7. Бібік, Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи*. Бібліотека з освітньої політики. Київ : К.І.С., 2004. С. 47–52.
8. Дідух Л. І. Інформаційно-комунікативна компетентність викладача. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*. 2013. № 32–33 (36–37). С. 150–155.
9. Добровольська А. М. Формування ІТ-компетентності майбутніх фахівців в межах реалізації моделі педагогічної системи. *Молодий вчений*. 2017. № 5. С. 312–324.
10. Дубасенюк О. А. Упровадження освітніх інновацій в системі вищої освіти. *Освітологічний дискурс*. 2014. № 1 (5). С. 104.
11. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2005. 329 с.
12. Вітвицька С.С. Аксиологічний підхід до виховання особистості майбутнього вчителя. *Креативна педагогіка : наук.-метод. журнал / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки*. Вінниця, 2015. Вип. 10. С. 63–67.
13. Ничкало Н. Г. Розвиток професійної освіти і навчання в контексті європейської інтеграції. *Педагогіка і психологія*. 2008. № 1. С. 57–69.
14. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : монографія / С. О. Сисоєва, та ін. Київ : ВІПОЛ, 2001. 502 с.
15. Інновації у вищій освіті : проблеми, досвід, перспективи : монографія / за ред. П. Ю. Сауха. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. 444 с.
16. Nikolaenko S., Ivanyshyn V., Shynkaruk V., Bulgakova O., Zbaravska L., Vasileva V., Dukulis, I. Integration-lifelong educational space in formation of competent agricultural engineer. *Engineering for Rural Development*, Jelgava, 2022. № 21. P. 638–644.
17. Oksana Bulgakova, Lesya Zbaravska, Sergii Hrushetskyi, Ilmars Dukulis. Formation of information-communication competence of the future agricultural engineering specialists at agricultural institutions of higher education. *Engineering for Rural Development*. Jelgava, 2023. № 24. P. 674–682.

Hrushetskyi S. M.

*candidate of technical sciences,
Associate Professor of the Department of Agricultural Engineering and System Engineering
named after Mykhailo Samokysh
Institution of higher education “Podilskyi State University”
Kamyanets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: g.sergiy.1969@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0487-6152*

Rud A. V.

*doctor of philosophy in the field of technical sciences,
Head of the Department of Agricultural Engineering and System Engineering
named after Mykhailo Samokysh
Higher education institution “Podilskyi State University”
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: anatoliyrudj@gmail.com
ORCID: 0000-0002-7206-7103*

Korchak M. M.

*candidate of technical sciences,
Associate Professor of the Department of Agricultural Engineering and System Engineering
named after Mykhailo Samokysh
Institution of higher education “Podilskyi State University”
Kamyanets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: nikolaykorchak@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8726-1881*

Zamoysky S. M.

*candidate of technical sciences,
assistant of the Department of Agricultural Engineering and System Engineering
named after Mykhailo Samokysh
Institution of higher education “Podilskyi State University”
Kamyanets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: stepanzam@gmail.com
ORCID: 0000 0002-1612-6009*

Mysiv O. I.

*master’s degree in agricultural engineering, higher education student
Doctor of Philosophy degree, specialty 015 “Professional education”
department of tractors, cars and energy equipment
Institution of higher education “Podilskyi State University”
Kamyanets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: oleksandermisiv@gmail.com*

MODEL OF THE FORMATION OF INFORMATION AND COMMUNICATION COMPETENCE IN HIGHER EDUCATION ACQUISITIONS (MAJOR “AGRO ENGINEERING”) IN THE CONTEXT OF THEIR PROFESSIONAL TRAINING

Abstract

One of the key elements of professional competence is information and communication readiness, which determines the ability of future agricultural technology specialists to effectively communicate and cooperate in an agricultural environment with colleagues and managers. This is especially important for mandatory components of professional training, such as disciplines: “Innovative technologies for the production of agricultural products”, “Agrarian service and information support”, “Methods of scientific research”, “Analysis of technological systems”, “Modeling of technological processes and systems” and others, which are the most universal basic disciplines. The goal is to provide fundamental theoretical and practical training of highly qualified personnel who will receive in-depth professional knowledge to perform professional tasks and duties of a scientific, research and innovative nature in the field of agricultural engineering.

Obtaining the necessary theoretical and practical knowledge, abilities, skills and other competencies required for solving problems and developing new ideas in the field of agricultural engineering, operation and maintenance of agricultural machinery is an important goal of professional training. The training of specialists who have the ability to develop and use modern technologies in the creation, operation and repair of objects of agricultural machinery is also important. In addition, conducting theoretical and practical scientific research contributes to the possibility of obtaining a higher (educational and scientific) level, as well as the acquisition of initial skills in pedagogical activities, etc.

The purpose of this study is to develop a model for the introduction of information and communication competence of future agricultural engineering specialists into the educational process of agricultural higher educational institutions for the purpose of forming and developing their professional training.

The conducted pedagogical experiment confirmed that the implementation of pedagogical conditions and the implementation of experimental methods of formation of informational and communicative competence of future agricultural engineering specialists in the process of professional training made it possible to achieve significant changes in the levels of formation of the studied phenomenon in the experimental group compared to the control group.

Key words: model, components, environment, competence, specialist, agricultural engineering, experiment.

References

1. Hrushetskyi, S. M., Rud, A. V. (2020). Vykorystannia dosvidu Spoluchenykh Shtativ Ameryky u navchanni здобувачів вищої освіти інженерних спеціальностей в Україні [Using the experience of the United States of America in the education of students of higher education in engineering specialties in Ukraine]. *Problemy pidhotovky fakhivtsiv-ahriariv u navchalnykh zakladakh vyshchoi ta profesiinoi osvity*. Ternopil : FOP Osadtsa Yu.V., 46–49 [in Ukrainian].
2. Hrushetskyi, S., Rud, A., Korchak, M. (2022). Zastosuvannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u navchanni ekspluatatsii mashyn i obladnannia здобувачів вищої освіти інженерних спеціальностей [The application of information and communication technologies in the training of the operation of machines and equipment for students of higher education in engineering specialties]. *Suchasni tendentsii zabezpechennia yakosti pidhotovky fakhivtsiv: problemy ta shliakhy yikh vyrishennia v umovakh hlobalizatsii ta yevroekonomichnoi intehtatsii : monohrafiia / za zah. red.: V. V. Ivanyshyn*. Kamianets-Podilskyi: Zaklad vyshchoi osvity “Podilskyi derzhavnyi universytet”. Kherson : Oldi+, 235–242 [in Ukrainian].
3. Aizenbart, M. M. (2017). Sutnist poniattia “Sotsialno-komunikatyvna kompetentsiia” v suchasni naukovi paradyhmi [The essence of the concept of “Social and communicative competence” in the modern scientific paradigm]. *Molodyi vchenyi*. 4.3 (44.3), 1–4 [in Ukrainian].
4. Andriianov, O. V., Tataki, O. O. (2016). Formuvannia informatsiino-komunikatyvnoi kompetentnosti v protsesi pidhotovky fakhivtsiv dokumentno-informatsiinoi sfery [Formation of informational and communicative competence in the process of training specialists in the document and information field]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 1, 50–55 [in Ukrainian].
5. Ashytok, N. (2015). Komunikatyvna kompetentnist pedahoha : struktura, etapy formuvannia [Communicative competence of the teacher: structure, stages of formation]. *Molod i rynok*. Drohobych : Vyd-vo Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka, 6 (125), 10–13 [in Ukrainian].
6. Bystrova, Yu. V. (2015). Innovatsiini metody navchannia u vyshchii shkoli Ukrainy [Innovative methods of learning in higher education in Ukraine]. *Pravo ta innovatsiine suspilstvo*, 1 (4), 28–32 [in Ukrainian].
7. Bibik, N. M. (2004). Kompetentnisnyi pidkhid: refleksivnyi analiz zastosuvannia [Competency approach: reflective analysis of application]. *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti : svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektyvy* : Biblioteka z osvitoi polityky. Kyiv : K.I.S., 47–52 [in Ukrainian].
8. Didukh, L. I. (2013). Informatsiino-komunikatyvna kompetentnist vykladacha [Information and communication competence of the teacher]. *Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoi humanitarno-tekhnichnoi elity*, 32–33 (36–37), 150–155 [in Ukrainian].
9. Dobrovolska, A. M. (2017). Formuvannia IT-kompetentnosti maibutnykh fakhivtsiv v mezhakh realizatsii modeli pedahohichnoi systemy [Formation of IT competence of future specialists within the framework of the implementation of the pedagogical system model]. *Molodyi vchenyi*, 5, 312–324 [in Ukrainian].
10. Dubaseniuk, O. A. (2014). Uprovadzhennia osvitnykh innovatsii v systemi vyshchoi osvity [Implementation of educational innovations in the system of higher education]. *Osvitlohichnyi dyskurs*, 1 (5), 104 [in Ukrainian].
11. Butenko, N. Yu. (2005). *Komunikatyvna maïsternist vykladacha : navchalnyi posibnyk* [Communicative skills of the teacher: a study guide]. Kyiv : KNEU [in Ukrainian].

---

12. Vitvytska, S. S. (2015). Aksiologichnyi pidkhid do vykhovannia osobystosti maibutnoho vchytelia [Axiological approach to education of the personality of the future teacher]. *Kreatyvna pedahohika. Nauk.-metod. zhurnal* : Akademiia mizhnarodnoho spiv-robitnytstva z kreatyvnoi pedahohiky. Vinnytsia, 10, 63–67 [in Ukrainian].

13. Nychkalo, N. H. (2008). Rozvytok profesiinoi osvity i navchannia v konteksti yevropeiskoi intehratsii [Development of professional education and training in the context of European integration]. *Pedahohika i psykholohiia*, 1, 57–69 [in Ukrainian].

14. Sysoieva, S. O. (2001). *Pedahohichni tekhnologii u neperervnii profesiinii osviti : monohrafiia* [Pedagogical technologies in continuous professional education: monograph]. Kyiv : VIPOL [in Ukrainian].

15. Saukha, P. Yu. (2011). *Innovatsii u vyshchii osviti : problemy, dosvid, perspektyvy : monohrafiia* [Innovations in higher education: problems, experience, prospects: monograph]. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. Ivana Franka. [in Ukrainian].

16. Nikolaenko, S., Ivanyshyn, V., Shynkaruk, V., Bulgakova, O., Zbaravska, L., Vasileva, V., Dukulis, I. (2022). Integration-lifelong educational space in formation of competent agricultural engineer. *Engineering for Rural Development*, Jelgava, 21, 638–644.

17. Oksana Bulgakova, Lesya Zbaravska, Sergii Hrushetskyi, Ilmars Dukulis (2023). Formation of information-communication competence of the future agricultural engineering specialists at agricultural institutions of higher education. *Engineering for Rural Development*, Jelgava, 24, 674–682.

УДК 37.02;504

Шелудченко Л. С.

доктор технічних наук, доцент,
доцент кафедри транспортних технологій та засобів АПК
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: seludcenkolesa@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0409-4641

Комарницький С. П.

кандидат технічних наук, доцент,
завідувач кафедри транспортних технологій та засобів АПК
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: sergiypetrov2207@gmail.com
ORCID: 0000-0002-7654-3373

Фірман Ю. П.

кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри транспортних технологій та засобів АПК
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: yuriy.firman@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5584-0216

Мельник В. А.

асистент кафедри транспортних технологій та засобів АПК
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: ttzark@pdatu.edu.ua

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ (НА АВТОМОБІЛЬНОМУ ТРАНСПОРТІ)» В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Анотація

Сучасний розвиток людства дуже часто характеризується споживацьким ставленням до природних ресурсів, не зважаючи на те, що прогресивні світові підходи орієнтовані на основні вимоги сталого розвитку суспільства. Зокрема, основна ідея, яку передбачає Стратегія сталого розвитку Європейського Союзу, полягає в узгодженні таких складових розвитку суспільства як: економічна стабільність, збереження навколишнього середовища та його охорона, якісні умови проживання населення усіх регіонів. Підхід сталого розвитку в суспільстві визначає основні пріоритети, де важливий акцент здійснюється безпосередньо в напрямку збереження навколишнього середовища при провадженні будь-якої господарської діяльності та знайшов своє відображення і в освіті. Зокрема в Законі України «Про освіту» зазначено, що «метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей необхідних для успішної самореалізації, компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору». Окрім того, важливими засадами державної політики у сфері освіти передбачається формування у її здобувачів культури здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля, враховуючи її науковий характер та різноманітність, що дасть змогу майбутнім фахівцям здійснювати професійну діяльність відповідно до вимог сучасного світу. Тому, безумовно, пріоритетним напрямком освітнього процесу при підготовці фахівців технічного спрямування, а зокрема спеціальності «Транспортні технології (на автомобільному транспорті)», є застосування систем наукових, методичних, міждисциплінарних та організаційних заходів, які спрямовані на розвиток екологічно свідомої особистості, орієнтованої на принципи сталого розвитку суспільства.

Ключові слова: освітній процес, сталий розвиток, екологічна свідомість, збереження навколишнього середовища, підготовка фахівців.

Вступ. При підготовці конкурентоспроможного фахівця в умовах сталого розвитку суспільства, заклади вищої освіти все частіше орієнтуються на європейські стандарти. Даний підхід, безумовно, підтверджує необхідність переоцінення пріоритетів з метою формування нового екологічного мислення у здобувачів вищої освіти за допомогою освітнього процесу. Основною ознакою екологічної свідомості людини є розуміння того, що природа і суспільство є єдиним цілим. Саме тому важливим етапом побудови екологічно свідомої моделі поведінки у здобувачів вищої освіти є не лише впровадження в навчальний план технічних спеціальностей екологічних дисциплін, а й провадження навчальної, організаційної та самостійної роботи із екологічним поглядом, яка має містити систему наукових, методичних, міждисциплінарних та організаційних заходів.

Слід відмітити, що перехід сучасного суспільства від індустріального до інформаційно-комунікаційного розвитку призводить до інтенсифікації всіх засобів комунікації, невід'ємною складовою яких є транспортні системи. Збільшення обсягів пасажирських і вантажних перевезень, інтенсифікація автотранспортних потоків тощо неминуче вимагає розвитку всієї інфраструктури автотранспортного комплексу. Сюди слід віднести і мережу автомобільних доріг, яка має забезпечувати екологічну та техногенну безпеку, економічну доцільність, технічну надійність, що є основою функціонування всього автотранспортного комплексу. Саме тому питання теоретико-методичних основ підготовки фахівців спеціальності 275 «Транспортні технології (на автомобільному транспорті)» в умовах сталого розвитку суспільства є актуальним у часі і потребує досліджень.

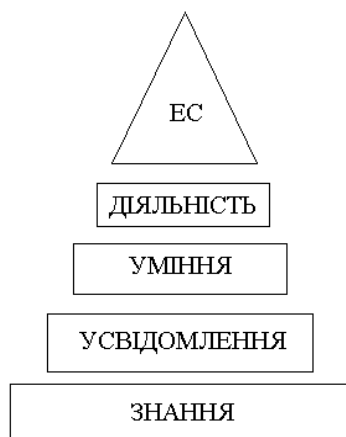
Мета дослідження. Розроблення та обґрунтування теоретико-методичних основ підготовки фахівців спеціальності «Транспортні технології (на автомобільному транспорті)» при наданні освітніх послуг з метою підвищення рівня екологічної свідомості здобувачів вищої освіти в умовах сталого розвитку суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування теоретико-методичних основ при підготовці фахівців у транспортній галузі, з метою підвищення екологічної свідомості у здобувачів вищої освіти є актуальним питанням та розглядаються у ряді наукових публікацій науковців. Зокрема, більшість досліджень спрямовані на набуття здобувачами різних спеціальностей відповідних екологічних компетентностей через освітній процес, завдяки яким на основі набутих знань, вмінь та навичок, формується модель мислення, де в пріоритеті стоїть питання збереження навколишнього середовища [1; 2]. Відповідно, в роботі [3] набуті здобувачами екологічні компетентності автори відносять до системоутворюючих та ціннісно-орієнтованих, які відповідають вимогам сталого розвитку суспільства. Відповідно отриманні знання безумовно використовуються у процесі прийняття рішень певної господарської діяльності.

У роботі [3] авторами розроблена та запропонована модель, яка формує усвідомленого громадянина (особистість) з набором екологічних компетентностей, який в ієрархії своїх як особистісних пріоритетів, так і професійних, при прийнятті рішень діятиме в інтересах збереження довкілля.

Зокрема у роботі [4] авторами обґрунтована необхідність застосування екологічних практик для здобуття екологічних компетентностей у здобувачів вищої освіти, що в подальшому визначить їх готовність використовувати набуті вміння у своїй діяльності.

На нашу думку, важлива роль в даному питанні належить міждисциплінарному підходу, який застосовується як пріоритетна стратегія розвитку вищої освіти в країнах Європейського Союзу. Його суть полягає у можливості застосування ідей та точок зору декількох дисциплін, а не однієї загальноприйнятої. Зокрема Д. Ротен, Е. О'Коннор та Е. Дж. Хакетт характеризують міждисциплінарність як «процес і практику, за допомогою якої встановлюється набір цілеспрямованих домовленостей і відчуття спільноти, які в кінцевому підсумку інтегрують ідеї з іншими для формування кінцевого продукту» [5].

Рис. 1. Основні складові формування екологічної свідомості (ЕС) у здобувачів вищої освіти

Отже, екологічна свідомість здобувачів вищої освіти формується на основі формування певної ієрархічної структури в результаті набуття основних компетентностей, таких як міждисциплінарність, критичність та системність мислення, особистісні цінності [6].

Таким чином можна виділити основні складові формування екологічної свідомості (ЕС) у здобувачів вищої освіти: знання, усвідомлення, уміння, діяльність (рис. 1):

- знання, які являють сукупність відомостей, в тому числі екологічних, набутих у процесі навчання, самоосвіти у певній галузі тощо;
- усвідомлення, яке дає розуміння взаємозв'язку людини та діяльності, яку вона здійснює, з навколишнім середовищем на основі здобутих знань;
- уміння, які дозволяють на практиці застосовувати набуті знання з урахуванням усвідомлення, враховуючи можливі ризики та підходити до вирішення питань, в тому числі, багатоваріантність можливих практичних рішень;
- діяльність, яка охоплює певну сферу господарської діяльності та здійснюється на основі набутих знань, усвідомлень та вмінь із несенням відповідальності за прийняті професійні рішення і можливих наслідків.

Відповідно до освітньо-професійної програми «Транспортні технології (на автомобільному транспорті)» першого бакалаврського рівня вищої освіти за спеціальністю 275 «Транспортні технології (на автомобільному транспорті)» галузі знань 27 «Транспорт» здобувачі вищої освіти отримують кваліфікацію бакалавра з транспортних технологій (на автомобільному транспорті), де основний акцент полягає у здатності здійснювати виробничу, організаційну управлінську та інноваційну діяльність, яка пов'язана з організацією дорожнього руху, організацією ефективних та безпечних перевезень вантажів та пасажирів в галузі транспортних технологій. В такому випадку, майбутній фахівець здатний здійснювати свою професійну діяльність, виконуючи виробничо-технологічні; проектно-технологічні; організаційно-управлінські рішення. Відповідно мета освітньої програми другого (магістерського) рівня підготовки здобувачів вищої освіти за цією спеціальністю полягає у забезпеченні набуття компетентностей в застосуванні принципів та методів управління транспортними системами та технологіями. Слід відмітити, що формування компетентностей здобувачів вищої освіти в контексті збереження навколишнього середовища є обов'язковими при підготовці фахівців.

Окрім того, важливу роль у формуванні екологічних компетентностей здобувачів вищої освіти відіграє наукова, організаційно-виховна та самостійна робота. Усі вони орієнтовані на розвиток творчих здібностей здобувачів та є важливою складовою освітньої діяльності. Оскільки саме завдяки такій діяльності відбувається пошук проблеми та можливі шляхи її рішення. При цьому можливе застосування нестандартних методів та підходів, які включають підготовчу, інкубаційну фази, сторони інсайту та перевірки. Це можуть бути такі евристичні методи, як модель сліпого пошуку (який відомий як метод «спроб і помилок»); модель лабіринту, що демонструє наявність декількох шляхів розв'язку задачі та навчає правильно обирати найбільш вигідний варіант; структурно-семантична модель, яка розкриває розуміння взаємозв'язку між об'єктами системи, які є в області вирішення задачі.

Слід звернути увагу на те, що саме вміння відчувати, знаходити і ставити проблеми і є основними рисами творчого мислення здобувачів, а сформоване екологічне мислення, дозволить враховувати вимоги до захисту навколишнього середовища, що є важливим вмінням під час здійснення майбутньої діяльності.

Висновки. В умовах сталого розвитку суспільства діє система екологічних підходів, яка є основою освітньої, інженерно-технічної та виробничої діяльності. Відповідно, під час освітнього процесу здобувачі вищої освіти спеціальності 275 «Транспортні технології (на автомобільному транспорті)» мають набути ряд екологічних знань та вмінь, які відповідають основним критеріям сталого розвитку суспільства. Тому формування компетентностей здобувачів вищої освіти спеціальності 275 «Транспортні технології (на автомобільному транспорті)» в контексті збереження навколишнього середовища є важливим напрямком розвитку сучасної освіти та економічного сектору України зокрема. Підходи до підвищення екологізації вищої освіти мають базуватися на принципах системності, науковості та популяризації екологічної культури серед молоді. В такому разі, орієнтуючись на європейські стандарти освіти, поряд із фаховими компетентностями фахівців технічних спеціальностей стоїть здатність майбутнього фахівця здійснювати свою діяльність з урахуванням інтересів спрямованих на захист довкілля, а екологізація освіти сформує відповідальність цілих поколінь до збереження навколишнього середовища в умовах сталого розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Якименко І.Л., Салавор О.М., Шаповалов Є.Б. Стратегія сталого розвитку «Європа 2020»: виклики для України. *Екологічні науки : науково-практичний журнал*. 2018. № 4 (23). С. 87–91.
2. Шелудченко, Л.С., Мельник В.А. Формування екологічної свідомості студентів технічних спеціальностей. *Проблеми підготовки фахівців-аграріїв у навчальних закладах вищої та професійної освіти*. 2019. № 2. С. 225–227.
3. Липова Л., Лукашенко Т., Малишев В. Екологічна компетентність особистості в умовах фундаменталізації освіти. *Український науковий журнал «Освіта регіону: політологія, психологія, комунікація»*. 2012. С. 273–277.
4. Джам О.А. Екологічна компетентність як показник якості екологічної освіти та екологічної безпеки у системі принципів і стратегій сталого розвитку. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: екологія*. 2016. № 14. С. 102–105.
5. Іщенко А. А. Міждисциплінарний підхід як пріоритетна стратегія розвитку вищої освіти в країнах ЄС. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2022. № 2 (116). С. 265–276.
6. Іванишин В.В., Шелудченко Л.С. Формування екологічних компетентностей у здобувачів вищої освіти технічних спеціальностей. *Сучасні тенденції забезпечення якості підготовки фахівців: проблеми та шляхи їх вирішення в умовах глобалізації та євроекономічної інтеграції* : монографія / за заг. ред. В.В. Іванишина. 2022. С. 87–95.

Sheludchenko L. S.

*Doctor of Technical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Transport Technologies and Means of the Agro-Industrial Complex
Higher educational institution "Podillia State University"
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: seludcenkolesa@gmail.com
ORCID: 0000 0003 0409 4641*

Komarnitskyi S. P.

*Associate Professor, Head of the Department
of Transport Technologies and Means of the Agro-Industrial Complex
Higher educational institution "Podillia State University"
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: sergiypetrov2207@gmail.com
ORCID: 0000-0002-7654-3373*

Firman Yu. P.

*Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Transport Technologies and Means of the Agro-Industrial Complex
Higher educational institution "Podillia State University"
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: yuriy.firman@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5584-0216*

Melnyk V. A.

*Assistant of the Department of Transport Technologies and Means
of the Agro-Industrial Complex
Higher educational institution "Podillia State University"
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: ttzapk@pdatu.edu.ua*

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF TRAINING OF SPECIALISTS IN THE SPECIALTY "TRANSPORT TECHNOLOGIES (ROAD TRANSPORT)" IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF SOCIETY

Abstract

Modern problems of the society are the men's consumer attitude not only to social and moral, but also to natural resources. Focusing on the progressive global approaches to building the education sector in Ukraine, special attention is paid to the issue of its quality, which is becoming a national priority, of the realization of citizens' rights not only to receive education at the appropriate level of training of a competitive specialist, but also sets priority in the direction of environmental protection. In particular, the Law of Ukraine "Upon education" states that "the purpose of education is the comprehensive development of a man as an individual and the highest value of society, their talents, intellectual, creative and physical abilities, the formation of values necessary for successful self-realization, competencies, training of responsible citizens who are capable of making a conscious public choice and directing their activities towards the benefit of other people and the society; enriching on this basis the intellectual, economic, creative, and cultural potential of the Ukrainian people, raising the educational level of citizens to ensure sustainable development of Ukraine and its European choice. It is also emphasized that the bases of the state policy in the sphere of education and the principles of educational activities are the "formation of a culture of healthy living, environmental culture and environmental friendliness; that allow future professionals to successfully fulfil themselves and carry out their further professional activities in accordance with the requirements of the modern world". Therefore, the priority area of the educational process is the training of specialists in technical specialties for their professional activities through using the systems of scientific, methodological and educational measures and events aimed at developing the environmentally conscious personality.

Key words: *educational process, sustainable development, environmental awareness, environmental protection, training of specialists.*

References

1. Iakymenko I.L., Salavor O.M., Shapovalov Ye.B. (2018). Stratehiia staloho rozvytku "Ievropa 2020": vyklyky dlia Ukrainy [Sustainable development strategy "Europe 2020": challenges for Ukraine]. *Ecological sciences: a scientific and practical journal*, 4 (23). 87–91 [in Ukrainian].
2. Sheludchenko L.S., Melnyk V.A. (2019). Formuvannya ekolohichnoyi svidomosti studentiv tekhnichnykh spetsialnostey [Formation of environmental consciousness of students of technical specialties]. *Problems of training agricultural specialists in educational institutions of higher and professional education*, 2. 225–227 [in Ukrainian].
3. Lypova L., Lukashenko T., Malyshev V. (2012). Ekolohichna kompetentnist osobystosti v umovakh fundamentalizatsiyi osvity [Environmental competence of the individual in the conditions of fundamentalization of education]. *Ukrainian scientific journal "Education of the region: political science, psychology, communication"*. 273–277 [in Ukrainian].

-
4. Dzham O.A. (2016). Ekolohichna kompetentnist yak pokaznyk yakosti ekolohichnoi osvity ta ekolohichnoi bezpeky u systemi pryntsyviv i stratehii staloho rozvytku [Environmental competence as an indicator of the quality of environmental education and environmental safety in the system of principles and strategies of sustainable development]. *Bulletin of Kharkiv National University named after V.N. Karazin. Series: ecology*, 14. 102–105 [in Ukrainian].
  5. Ishchenko AA (2022). Mizhdystyplinarnyy pidkhid yak priorytetna stratehiya rozvytku vyshchoyi osvity v krayinakh ES [An interdisciplinary approach as a priority strategy for the development of higher education in EU countries]. *Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies*. № 2 (116). 265–276.
  6. Ivanyshyn V.V., Sheludchenko L.S. (2022). Formuvannia ekolohichnykh kompetentnosti u zdobuvachiv vyshchoi osvity tekhnichnykh spetsialnosti [Formation of environmental competences among students of higher education in technical specialties]. Modern trends in ensuring the quality of specialist training: problems and ways to solve them in the conditions of globalization and European economic integration: monograph / by general. ed.: V.V. Ivanyshyn. 87–95 [in Ukrainian].

УДК 378.147:004:577.1

Коваль Т. В.

кандидат сільськогосподарських наук, доцент
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: kovaltanya@i.ua
ORCID: 0000-0002-7132-5887

Крачан Т. М.

кандидат хімічних наук,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: krachan777@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0618-4483

Ямборак Р. С.

кандидат географічних наук, доцент,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: raisa.yamborak@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1865-9308

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИКЛАДАННІ БІОХІМІЇ ТА ХІМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація

В організації навчального процесу чільне місце сьогодні займають інформаційно-комунікативні технології, оскільки саме вони дають змогу технологічно організувати навчальний процес на сучасному рівні, в комп'ютерному середовищі, при цьому враховуючи специфіку конкретної навчальної дисципліни, її навчальних та практичних цілей. При викладанні природничих дисциплін, зокрема хімічних, використання інформаційних технологій дозволяє інтенсифікувати освітній процес, прискорити передачу знань і досвіду, а також підвищити якість навчання й освіти. Пошук та реалізація нових підходів до навчального процесу, нові методи, форми подання навчальної інформації у викладанні біологічної хімії та хімічних дисциплін зумовили використання інформаційно-комунікативних технологій, що покликані істотно посилити мотивацію до вивчення хімічних та інших природничих дисциплін, підвищують рівень індивідуалізації навчання, інтенсифікують процес навчання, підвищують зацікавленість та рівень знань студентів у вивченні предмету. Вивчення і аналіз проблем в освітньому процесі дозволяє створити умови для змістовної передачі знань і умінь на підвищити рівень навчального процесу в цілому. Шляхом співставлення публікацій методичних видань з умовами, що склались в навчальній роботі конкретних спеціальностей, враховуючи практичний досвід з удосконалення навчального процесу, визначені особливості хімічної підготовки здобувачів вищої освіти у нашому закладі. Особливого значення інформаційні технології набувають у період дистанційної організації навчального процесу. У даному випадку у нагоді стають нові розробки науково-педагогічних працівників при викладанні лекційного матеріалу і особливо проведенні лабораторно-практичних занять, оскільки за відсутності можливостей проведення аудиторного експерименту завжди можна візуалізувати його за допомогою комп'ютерних технологій і надати повну інформацію про взаємодію речовин із задалегідь заготовленого відео.

Ключові слова: інформаційно-комунікативні технології; навчальний процес; хімічні дисципліни.

Вступ. Актуальність даної теми обумовлена необхідністю організації навчального процесу на сучасному рівні і пов'язана із викликами сьогодення: потребою забезпечувати проведення занять у дистанційному форматі та із використанням наочних засобів навчання, таким чином, щоб сформувати у кожного здобувача уміння самостійно навчатися, набувати знання, розвивати свій творчий потенціал. Саме інформаційно-комунікативні технології відіграють тут значну роль, і постають як потужний інструментарій навчального процесу.

Сьогодні триває процес реформування освіти в Україні, оскільки існує потреба докорінних змін у організації навчального процесу. Засвоїти знання та сформувати вміння, необхідні здобувачам на сьогодні, неможливо без використання інформаційно-комунікативних технологій. Тому, перехід системи освіти на якісно новий рівень неможливий без її інформатизації [1; 2].

Аналіз попередніх досліджень свідчить, що сьогодні в Україні рівень інформатизації суспільства в цілому, і освіти зокрема, суттєво нижчий рівня інформатизації у інших розвинутих країнах. Проблемам використання інформатизації в освітній галузі України присвячені дослідження низки науковців і дослідників, зокрема, В. Ю. Бикова, Р. В. Гуревича, М. Ю. Кадемій, Л. А. Карташової, Т. І. Коваль, В. Г. Кременя, В. В. Лапінського, Н. В. Морзе, А. Ю. Пилипчука. У своїх роботах вони переконливо доводять, що застосування засобів інформа-

тизації суттєво впливає на підвищення ефективності навчального процесу, і тільки за умов підвищення інформатизації і комп'ютеризації освіти можлива інтеграція системи освіти України до Європейського та світового освітнього інформаційного простору [3].

Сьогодні можна спостерігати збільшення впливу медіа-технологій на людину. Це виявляється через застосування інформаційних технологій у потоці інформації, реклами, застосування комп'ютерів на телебаченні, розповсюдження різних ігрових засобів, що відображається на вихованні сучасної молоді і сприйнятті навколишнього світу. Раніше інформацію з будь-якої теми здобувачі могли отримати за різними традиційними каналами: підручник, посібники, довідкова література, лекція, конспект. Але сьогодні, з огляду на сучасні потреби, педагог має володіти і вносити в навчальний процес нові методи подачі інформації. Здобувачі освіти сьогодні, набагато легше сприймають запропоновану інформацію з допомогою медіа і налаштовані на отримання початкових знань у формі розважальних програм та ігрових засобів [4].

Важливим моментом є організувати процес навчання так, щоб студенти активно, з цікавістю і захопленням працювали під час занять, бачили плоди своєї праці і могли їх оцінити тому необхідно навчити кожного за короткий проміжок часу засвоювати, перетворювати і використовувати в практичній діяльності величезні масиви інформації [5; 6].

На допомогу викладачу у вирішенні цього надскладного завдання може стати у нагоді поєднання традиційних методів навчання та сучасних інформаційних технологій, у тому числі і комп'ютерних. Адже саме використання комп'ютера та сучасних технологій дає змогу зробити процес навчання мобільним, строго диференційованим та індивідуальним, що відповідає сучасним потребам [7].

Метою статті є обґрунтування важливості використання інформаційно-комунікативних технологій при викладанні хімічних дисциплін та біохімії, що дає змогу інтенсифікувати проходження освітнього процесу, прискорити передачу знань і досвіду, а також підвищити якість навчання й освіти. Предметом даного дослідження є засоби інформаційно-комунікативних технологій, що можна використовувати при вивченні курсів «Біологічна хімія», «Хімія» для здобувачів природничих напрямів підготовки. Об'єктом дослідження є базова підготовка майбутніх фахівців у галузі тваринництва. Методологічною основою роботи є наявні наукові та прикладні дослідження освітян у галузі використання комп'ютерних технологій при вивченні біохімії та хімії, новітні технології навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі написання роботи нами використано публікації у науково-методичних виданнях, методи педагогічних досліджень, а також практичний матеріал кафедри хімії Закладу вищої освіти «Подільський державний університет».

Результати дослідження. З появою персональних комп'ютерів, з'явилася можливість використання інформаційно-комунікативних технологій в навчанні. Ці технології спрямовані на розвиток творчого потенціалу людини, підвищення ефективності навчання та використання сучасних технічних засобів. Сьогодні основні методи, способи та засоби навчання тісно пов'язані з комп'ютерами, і їх часто називають комп'ютерними технологіями [4]. Інформаційно-комунікативні технології є лише одним із засобів реалізації педагогічних ідей в навчанні. Кожен засіб навчання має свої можливості, які визначають його функції відповідно до навчальних завдань. Використання інформаційно-комунікативних технологій в навчанні визначається конкретною ситуацією, змістом предмету, індивідуальними особливостями студентів, підготовкою викладачів та доступністю сучасних засобів навчання в закладі [8; 9].

В сучасних умовах методика навчання природничих дисциплін потребує поєднання теорії та практичних експериментів. Біохімія, хімія є передусім експериментальними науками, що вимагають наочності на лекціях та, особливо, під час проведення лабораторних занять. Основною метою природничих наук загалом є дослідження хімічних, біологічних, фізичних перетворень у живих системах. Однак, вивчення біохімії та хімії часто викликає труднощі у здобувачів, що пов'язано із потребою запам'ятовувати значну кількість інформації. Тому важливим є пошук нових підходів та методик, які полегшать вивчення програми курсу біохімії та хімії [10].

Один зі способів, який сприяє активізації освітнього процесу та поліпшенню якості навчання, це застосування інформаційно-комунікативних технологій. Наприклад, використання електронних курсів на платформі LMS Moodle 2.7. Електронний курс включає матеріали лекцій, лабораторних занять, контроль знань та додаткові завдання для самостійної роботи. Програмне забезпечення містить інтерактивні демонстрації дослідів, які можуть бути складні у реальних лабораторних умовах через обмежені ресурси. Однак, недостаток реактивів та обладнання у лабораторіях може ускладнювати засвоєння матеріалу студентами, що може призвести до несвідомого розуміння основних процесів. Таким чином, одним зі способів стимулювання мислення здобувачів під час вивчення біохімії та хімії є моделювання експерименту за допомогою комп'ютерних технологій. Це доповнює традиційні лабораторні роботи і дозволяє більш раціонально організувати навчання, зокрема, при вивченні тем, які складні або вимагають більш часу. Застосування комп'ютерів у таких ситуаціях створює оптимальні умови для сприйняття матеріалу та допомагає підтвердити теоретичні знання експериментально, що сприяє цілісному розумінню предмету і зв'язку теорії з практикою. Ще одним дієвим засобом подання матеріалу при вивченні біохімії та хімії є використання комп'ютерної анімації. Наприклад, використання анімації для пояснення складних процесів, таких як ферментативний каталіз чи біосинтез білка, може полегшити розуміння матеріалу студентами та зробити його легше запам'ятовувати. Анімація, використовуючи комп'ютер, дозволяє представляти об'єкти

у просторі та дозволяє розглядати їх з різних кутів, що сприяє кращому розумінню матеріалу та його запам'ятовуванню. Інформаційно-комунікативні технології знаходять застосування на всіх етапах навчання: від перевірки домашнього завдання через тестування та перегляд студентських презентацій до освоєння нового матеріалу за допомогою електронних ресурсів чи відео.

Висновки. В основу роботи покладено особистий досвід використання сучасних засобів навчання, що включають інформаційно-комунікативні технології при викладанні біохімії та хімічних дисциплін для інтенсифікації освітнього процесу, прискорення передачі знань і досвіду, а також підвищення якості навчання й освіти.

Використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій дає змогу працювати із різними етапами занять, що включає вивчення нового матеріалу (як джерело інформації, наочний посібник); відпрацювання умінь і навичок (як тренажер, засіб індивідуальної діагностики розуміння матеріалу); узагальнення, систематизація знань (схеми, таблиці, інструкційні картки, плакати, карти, моделі, різноманітні сюжети, тощо); контроль знань (тестові, творчі завдання). За способами використання інформаційно-комунікативних технологій можна виділити роботу з групою, курсом; парами, групами студентів; індивідуально.

Для застосування нових засобів навчання і нових інформаційних технологій слід мати високий ступінь підготовленості, навченості і готовності викладачів застосовувати різні досягнення інформаційних технологій у процесі навчання.

Необхідність застосування засобів інформаційних технологій у викладанні диктується особливостями предмета, зокрема, потребою в демонстрації явищ і їх моделюванні при вивченні хімії та біохімії. З метою оптимізації навчального хімічного експерименту ефективним є використання електронних ресурсів, що забезпечують можливість віртуального експерименту. Комп'ютерні програми та мультимедійні засоби дозволяють наочно продемонструвати явища і процеси, які не можливо спостерігати під час проведення реального експерименту.

Прогнозованими результатами використання інформаційно-комунікативних технологій у навчальному процесі є формування системи знань, умінь і навичок здобувачів, а також досягнення запланованих результатів навчання.

Список використаних джерел

1. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 09.01.2007 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 12. С. 102.
2. Про національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002. Київ, 2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#doc_info
3. Гуржій А., Гапон В. Методологічні засади оцінювання та прогнозування розвитку вищої освіти в Україні. *Вища освіта України*. 2006. 1. С. 23–31.
4. Жалдак М.І., Лапінський В.В., Шут М.І. Комп'ютерно-орієнтовані засоби навчання математики, фізики, інформатики: посібник для вчителів. Київ : НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2004. С. 6–11.
5. Роговик Л.Й. Крачан Т.М. Інтенсифікація самостійної роботи студентів – основа творчого формування знань із хімії. *Сучасні тенденції забезпечення якості підготовки фахівців: проблеми та шляхи їх вирішення в умовах глобалізації та євроекономічної інтеграції* : монографія / за заг. ред.: В. В. Іванишин ; Кам'янець-Подільський Зклад вищої освіти «Подільський державний університет». Херсон : Олді+, 2022. С. 296 – 303.
6. Проблеми освіти / під ред. В. Кременя. К. : Науково-методичний центр вищої освіти, 2008. 132 с.
7. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / за заг. ред. Локшиної О.І. Київ : К.І.С., 2004. 128 с.
8. Олексенко В.М. Інноваційні заходи щодо підготовки фахівців. *Нові технології навчання*. 2006. № 44. С. 37–43.
9. Сльникова О. Інтерактивне навчання – засіб модернізації освіти у сучасній школі. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості : проблеми і пошуки* : зб. наук. праць. Київ – Запоріжжя. 2002. Вип. 24. С. 84–88.
10. Коваль Т.В., Приліпко Т.М., Недільська У.І. Організація та удосконалення навчального процесу при вивченні біохімії здобувачами вищої освіти природничих спеціальностей. *Сучасні тенденції забезпечення якості підготовки фахівців: проблеми та шляхи їх вирішення в умовах глобалізації та євроекономічної інтеграції* : монографія / за заг. ред.: В. В. Іванишин ; Кам'янець-Подільський Зклад вищої освіти «Подільський державний університет». Херсон : Олді+, 2022. С. 296–303.

Koval T. V.

PhD (Agr), Associate Professor
Higher educational institution “Podillia State University”
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: kovaltanya@i.ua
ORCID: 0000-0002-7132-5887

Krachan T. M.

PhD (Chem.), Assistant
Higher educational institution “Podillia State University”
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: krachan777@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0618-4483

Yamborak R. S.

PhD (Agr), Associate Professor

Higher educational institution "Podillia State University"

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

E-mail: raisa.yamborak@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1865-9308

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN TEACHING BIOCHEMISTRY AND CHEMICAL DISCIPLINES

Abstract

The information and communication technologies occupy an important place in the organization of the educational process, as they make it possible to technologically organize the educational process at a modern level, while taking into account the specifics of discipline, its educational and practical goals. When teaching natural sciences, in particular chemistry, the use of information technologies allows to intensify the educational process, accelerate the transfer of knowledge and experience, as well as improve the quality of training and education. The search and implementation of new approaches to the educational process, new methods, forms of presentation of educational information in the teaching of biological chemistry and chemical disciplines led to the use of information and communication technologies designed to significantly increase the motivation to study chemical and other natural sciences, increase the level of individualization of education, intensify the process training, increase students' interest and level of knowledge in studying the subject. The study and analysis of problems in the educational process allows you to create conditions for the meaningful transfer of knowledge and skills to raise the level of the educational process as a whole. By comparing the publications of methodological publications with the conditions that have developed in the educational work of specific specialties, taking into account the practical experience of improving the educational process, the peculiarities of the chemical training of students of higher education at our institution have been determined. Information technologies are of particular importance in the period of remote organization of the educational process. In this case, the new developments of scientific and pedagogical workers come in handy when teaching lecture material and especially conducting laboratory-practical classes, since in the absence of opportunities to conduct a classroom experiment, it is always possible to visualize it with the help of computer technologies and provide complete information about the interaction of substances with advance prepared video.

Key words: *information and communication technologies; learning process; chemical disciplines*

References

1. Supreme Council of Ukraine (2007). Zakon Ukrainy "Pro osnovni zasady rozvytku informatsiinogo suspilstva v Ukraini na 2007–2015 roky [The Law of Ukraine "On basic principles of information society development in Ukraine for 2007–2015"] [in Ukrainian].
2. Ukaz Presidenta Ukrainy vid 17 kvitnya 2002 r. № 347/2002 "Pro Natsionalnu doktrynu rozvytku osvity [The Decree of the President of Ukraine of April 17, 2002 h № 347/2002 "On the National Doctrine of Education Development]. 2002, 17 April). Kyiv [in Ukrainian].
3. Gurzhii, A., & Gapon, V. (2006). Metodologichni zasady otsiniuvannia ta prognozuvannia [Methodological principles of estimation and forecasting of higher education in Ukraine]. *Higher education of Ukraine – Higher education of Ukraine*, 1, 23–31 [in Ukrainian].
4. Zhaldak, M.I., V.V. Lapinskyi, V.V., & M.I. Shut, M.I. (2004). *Kompiuterno-orientovani zasoby navchannia matematyky, fizyky, informatyky; Posibnyk dlia vchteliv [Computer-oriented means of teaching mathematics, physics, computer science]*. K.: NPU im. M.P. Dragomanova. 6–11 [in Ukrainian].
5. Rohovyk L.I. Krachan T.M. (2022). Intensyfikatsiia samostiinoi roboty studentiv – osnova tvorchoho formuvannia znan iz khimii / Suchasni tendentsii zabezpechennia yakosti pidhotovky fakhivtsiv: problemy ta shliakhy yikh vyrishennia v umovakh hlobalizatsii ta yevroekonomichnoi intehratsii : monohrafiia / za zah. red.: V. V. Ivanyshyn. Kamianets-Podilskyi: Zaklad vyshchoi osvity "Podilskyi derzhavnyi universytet". Kherson : Oldi+. S. 296–303 [in Ukrainian].
6. Kremen, V. (Eds.). (2008). *Problemy osvity [Problems of education]*. Kyiv: nauково-metodichnyi tsentr vyshchoi osvity. 132 p. [in Ukrainian].
7. Lokshyna O.I. (2004). Monitorynh yakosti osvity: svitovi dosiahnennia ta ukrainski perspektyvy [Monitoring the quality of education: world achievements and Ukrainian perspectives]. Kyiv : K.I.S. 128 s. [in Ukrainian].
8. Olekseenko, V.M. (2006). Innovatsiini zakhody shchodo pidgotovky fakhivtsiv [Innovative measures for training specialists]. *Novi tehnologii navchanny – New technology training*, 44, 37–43.
9. Yelnykova O. (2002). Interaktyvne navchannia – zasib modernizatsii osvity u suchasni shkoli. Pedahohika i psykholohiia formuvannia tvorchoi osobystosti : problemy i poshuky : zb. nauk. prats. Kyiv – Zaporizhzhia. Vyp. 24. S. 84–88 [in Ukrainian].
10. Koval T.V., Prylipko T.M., Nedilska U.I. (2022). Orhanizatsiia ta udoskonalennia navchalnoho protsesu pry vyvchenni biokhimii zdobuvachamy vyshchoi osvity pryrodnych ykh spetsialnostei / Suchasni tendentsii zabezpechennia yakosti pidhotovky fakhivtsiv: problemy ta shliakhy yikh vyrishennia v umovakh hlobalizatsii ta yevroekonomichnoi intehratsii : monohrafiia / za zah. red.: V. V. Ivanyshyn. Kamianets-Podilskyi: Zaklad vyshchoi osvity "Podilskyi derzhavnyi universytet". Kherson : Oldi+. S. 296–303 [in Ukrainian].

УДК 378.147.091.3:796

Кужель М. М.*кандидат психологічних наук, завідувач кафедри фізичного виховання**Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»**Кам'янець-Подільський, Україна***E-mail:** kuzhelnick@hotmail.com**ORCID:** 0000-0002-8945-0248

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА МОТИВАЦІЮ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ

Анотація

У статті висвітлено шляхи оновлення підходів до занять фізичною культурою у вищих закладах освіти. Зокрема, автором доведено, що успішна самореалізація в навчанні та подальшому житті багато в чому залежить від сили мотивації, від тих мотиваційних факторів, що підтримують інтерес діяти цілеспрямовано в конкретно обраному напрямку. Визначено та обгрунтовано появу нових інтелектуальних та психоемоційних факторів, які впливають на студентське життя, серед яких: 1) високий рівень інформаційного навантаження; 2) психоемоційне напруження; 3) соціальне оточення; 4) відсутність уявлень про раціональне використання часу; 5) поява та збільшення матеріальних труднощів; 6) формування нової системи життєдіяльності. З'ясовано, що домінуючий середній рівень свідчить про те, що в половини хлопців і майже в усіх дівчат нормальний рівень емпатійності, який інформує про схильність таких студентів сприймати та засуджувати інших за результатами їх учинків, а не довіряти особистим враженням.

Ключові слова: фізична культура, фізичне виховання, навчальний заклад, студент, мотивація.

Вступ. На сучасному етапі розвитку нашої держави, що характеризується оновленням всієї соціокультурної сфери, виникає проблема підвищення рівня навчально-виховного процесу на всіх його напрямках.

Фізична культура та виховання як елементи цієї системи, потребують також оновлення, вдосконалення, та що важливо в сучасних умовах – актуалізації, що знайшло відображення в концепції розвитку вищої школи, Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття) та комплексній програмі «Фізичне виховання – здоров'я нації (1999–2005 рр.)».

Фізичне виховання та фізична культура розглядаються нами як суттєва та органічна частина навчально-виховної роботи та як складова частина в системі гуманізації вищих навчальних закладів, що передбачають не тільки фізичну підготовку, але і фізичне вдосконалення. Фізична культура в цих умовах виступає як ціннісний фактор, що впливає на рівень особистісного розвитку та втілюється в різноманітних видах діяльності, і зокрема культурній.

Система освіти, яка склалася протягом десятків років та застарілі форми і методи викладання, обмежують творчий розвиток студентів. Тому, у зв'язку з цим, поряд з іншими питаннями в останні роки з метою оптимізації фізичного розвитку студентів, було поставлено завдання вдосконалення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах. Це зумовило пошук шляхів оновлення і фізичного виховання та фізичної культури, формування життєдіяльності студентів на основі оптимізації та актуалізації занять фізичною культурою, що в новітніх умовах сприяє адаптації особистості до оточуючого соціокультурного середовища, а це залежить від ефективної організації процесу фізичного виховання.

Треба зауважити що зараз переосмислюються ціннісні орієнтації, критерії оцінки фізичної підготовленості студентів, відношення до занять фізичною культурою. Все це зумовлено змінами в педагогічних технологіях, появою нової педагогічної концепції [5].

Аналіз актуальних досліджень. Результати досліджень в галузі фізичної культури свідчать про те, що якісно нові досягнення фізичної підготовки студентів залежать не тільки від модернізації практики фізвиховання, але й процесу навчання в цілому [2; 4; 10]. Поява нових педагогічних ідей та підходів дає можливість визначити чіткі шляхи до вирішення цієї проблеми, досягнення якісно нових результатів.

Ці дослідження підтверджують, що діюча зараз стандартизована педагогічна парадигма навчання у вищих навчальних закладах вичерпала всі свої можливості, не сприяє вирішенню тих проблем, які стоять перед вищою школою, зокрема, гуманізації всіх соціальних ланок. Все це зумовило те, що в сучасній практиці фізичної культури студент залежить від позбавлених особистісного підходу нормативів, які не сприяють формуванню та розвитку особистості.

Вивчення організації фізичного виховання у вузах регіону показало відсутність впровадження в практику та використання новітніх технологій. Недостатня усвідомленість необхідності занять фізичною культурою, незформованість необхідних знань про цінності фізичної культури та її вплив на розвиток та вдосконалення особистості, доводять необхідність актуалізації фізичної культури.

Організація процесу фізичного виховання в вищій школі не відповідає вимогам, що ставить суспільство перед особистістю, і вимагає формування принципово нових підходів до фізичної культури та виховання, що передбачає використання принципів гуманізації, соціалізації та культуровідповідності.

В ході цілого ряду досліджень, які проводилися не тільки на регіональному рівні, але й поза межами України, були зроблені висновки, які підкреслюють, що стандартизовані форми проведення занять з фізичної культури та відсутність індивідуального диференційованого підходу, приводять до низької ефективності цих занять та невисоких результатів, що досягають студенти [1]. Це й спричинило відсутність у них сталого інтересу до занять фізичною культурою. Тому, на нашу думку, зараз в галузі фізичного виховання та фізичної культури виникла нагальна потреба розробити новітній механізм формування у студентської молоді інтересу, позитивного відношення до фізичної культури, розробити шляхи реалізації цих завдань та вирішити різноманітні питання актуалізації фізичної культури.

Мета статті: визначити та обґрунтувати педагогічну технологію та сучасні методи і засоби, які можуть актуалізувати фізичну культуру. Ця проблема важлива саме для вищої школи, де педагогіка розглядається як наука процес цілеспрямованого формування особистості. Питання формування особистісної фізичної культури повинно розглядатися в межах педагогіки вищої школи.

Ми переконані, що цей процес повинен включати розробку та створення нових підходів до організації занять фізичною культурою, які сприяли б формуванню у суб'єкта культури життєдіяльності якостей, що були втрачені, відродити їх або сформувати знов. Це передбачає проектування особливого діяльнісного простору, в межах якого вирішувались би поставлені завдання варіативність фізкультурної діяльності, внаслідок якої особистість одержує можливість творчо організувати власну фізичну культуру.

Виклад основного матеріалу. Для з'ясування загальної картини відношення студентів до занять фізичною культурою необхідно подати соціально-психологічну характеристику студентських груп, яка дасть можливість адекватно визначити мотиваційну сферу потреби в заняттях фізичною культурою та заходи щодо її актуалізації.

За основу можна прийняти таке положення, що студенти гуманітарних спеціальностей складають в цілому окрему соціальну групу, що характеризується високим інтелектуальним потенціалом, прагненням до соціальної незалежності, бажанням одержати ґрунтовні знання. Цю соціальну групу складає молодь 17–22 років. В умовах вищої школи на заняття фізичною культурою припадає вік від 17 до 20 років. Наукові дослідження свідчать про те, що в цей час активізується розвиток психомоторних функцій, сенсорно-перцептивних, мнемічних функцій [3].

Треба підкреслити що відбувається адаптація юнацтва до нових соціокультурних умов та відбувається зміна життєдіяльності. Це пояснюється переходом від шкільного життя до навчання у вузі, що викликає появу нових інтелектуальних та психоемоційних факторів, які впливають на студентське життя. Вони характерні тільки для цих соціальних умов, віку та особливостей перебування у вузі. Серед цих факторів можна виокремити такі, як:

- 1) високий рівень інформаційного навантаження;
- 2) психоемоційне напруження;
- 3) соціальне оточення;
- 4) відсутність уявлень про раціональне використання часу;
- 5) поява та збільшення матеріальних труднощів;
- 6) формування нової системи життєдіяльності.

Для визначення заходів, спрямованих на актуалізацію занять фізичною культурою та формування потреби в них, ми скористалися визначенням діяльності, що було сформульовано А. М. Леонт'євим [6]. Виходячи із положень, розроблених науковцем, можна стверджувати, що структура навчальної діяльності складається із елементів, які пов'язані між собою на певних засадах. Ці елементи взаємопов'язані, і надають педагогічній діяльності, взагалі, та фізкультурній, зокрема, характеру цілісності.

Виходячи з цього, початковим етапом будь-якої діяльності як цілісної системи є виокремлення мети, загальної та кінцевої, для якої здійснюється той чи інший вид діяльності.

Таким чином, будь яка діяльність здійснюється на основі сукупності дій, які підпорядковані певній меті і виконує роль усвідомленого мотиву внаслідок чого перетворюється в мотив – мету.

Проведення аналізу динаміки мотивів та відношення студентів до занять фізичною культурою свідчить про те, що вже в четвертому семестрі спостерігаються значні зміни в показниках фізкультурних досягнень та мотиваційній сфері. Це пояснюється рядом соціокультурних факторів:

- а) збільшення навчального навантаження;
- б) змінами в особистому житті;
- в) відсутністю різноманітних форм та методів проведення занять (взимку це тільки гімнастика, восени та на весні – легка атлетика).

Зроблений нами аналіз занять з фізичної культури говорить про необхідність визначення шляхів актуалізації фізкультурної діяльності у вузах, розробки заходів, що будуть спрямовані на досягнення високого рівня фізичного розвитку студента. Це передбачає наявність ряду аспектів, що складають цілісну систему:

- 1) системно-результативний аспект, що передбачає комплексну систему фізичного розвитку студентів в її динаміці;

2) системно-компонентний аспект, що передбачає наявність в базовій системі існування підсистем вищій навчальній заклад;

3) системно-функціональний, що передбачає наявність функціональних комплексів, які визначають особливості методичних підходів для формування певних форм і методів фізкультурної діяльності.

Одним із засобів вдосконалення занять фізичною культурою та її актуалізації в житті студентської молоді є створена нами науково обґрунтована Програма та апробовані форми та методи фізкультурної діяльності на нових соціокультурних та педагогічних засадах.

Зроблене нами дослідження показало, що в сучасній педагогіці проблема взаємодії фізичної культури та життєдіяльності особистості є однією з найбільш актуальних проблем. Враховуючи сучасні тенденції розвитку соціокультурного, економічного та політичного середовища, особливого значення набуває рівень фізичної підготовки молоді та динаміка її стану. Але акцент в організації фізкультурної діяльності повинен ставитись на усвідомлення самими студентами необхідності займатися фізичною культурою.

Аналіз досліджень науковців в галузі фізичної культури та виховання показав, що рівень фізичної підготовленості, рухової активності та усвідомлення необхідності займатися фізичною культурою серед студентів I–II курсів не відповідають соціокультурним вимогам нашого часу [7; 8; 10]. Низький рівень знань з питань життєдіяльності та недостатня їх поширеність серед студентів, призвели до низького рівня усвідомлення ролі фізичної культури та необхідності її актуалізації.

Актуалізація фізичної культури в контексті життєдіяльності особистості в умовах вузів, виступає не лише фактором підвищення фізичної підготовленості в період навчання але й виховним фактором формування та розвитку особистості.

Дослідження особливостей фізкультурної діяльності студентів та її зв'язку із життєдіяльністю показало, що для 70 % студентів характерним є низький рівень сформованості потреби в заняттях фізичною культурою, відсутність усвідомлення необхідності в достатньо високого рівня її активності, низький рівень особистісної фізичної культури, що пов'язана з низькою культурою життєдіяльності. Практично відсутній високий рівень сформованості потреби в особистісній фізичній культурі.

Педагогічними умовами актуалізації фізичної культури в контексті життєдіяльності особистості студентів виявились:

- мотивація потреби в заняттях фізичною культурою;
- створення умов для самореалізації особистості;
- організація занять з фізичної культури за принципом індивідуалізації;
- організація пізнавальної фізкультурної діяльності на основі особистісної зацікавленості та потреби.

Висновки. Реалізації цих умов буде сприяти спеціально розроблена система методів, прийомів, форм та засобів актуалізації фізичної культури в навчальній та позанавчальній роботі, конкретні практичні рекомендації для студентів та викладачів.

Обов'язковою умовою для актуалізації фізичної культури в умовах навчальної та позанавчальної діяльності в закладі вищої освіти є комплексність та системність, що знайшли втілення в розробленій нами моделі фізкультурного простору.

Список використаних джерел

1. Занюк С. С. Психологія мотивації. Київ : Ніка-Центр, 2002. 352 с.
2. Захаріна Є. А. Формування мотивації до рухової активності у процесі фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.02. Київ, 2008. 22 с.
3. Ляченко С. С. Мотивація до занять спортом і відвідування занять з фізичного виховання студентів педагогічних спеціальностей. *Теорія і методика фізичного виховання*. 2017. № 1. С. 11–14.
4. Круцевич Т. Ю., Пангелова Н. Є. Сучасні підходи до організації рекреаційної діяльності студентської молоді у структурі вільного часу. *Інноваційні технології у фізичному вихованні, спорті та фізичній реабілітації* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 2015. Т. I. С. 11–17.
5. Марченко О. Вплив занять спортом на формування цінностей індивідуальної фізичної культури студентів. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2009. № 2–3. С. 82–88.
6. Москаленко Н., Корж Н. Технологія формування ціннісного ставлення у студентів до самостійних занять фізичною культурою. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2016. № 1. С. 201–206.
7. Москаленко Н., Сичова Т. Мотиваційні пріоритети студентів до занять фізичною культурою і спортом. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2010. № 2. С. 10–13.
8. Хрипко Л. В. Оптимізація процесу фізичного виховання в аграрних вищих навчальних закладах України з використанням комп'ютерних технологій : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02. Львів, 2003. 19 с.

Kuzhel M. M.

*PhD in Psychological Sciences, Associate Professor,
Head of Department of Physical Education,
Higher educational institution "Podillia State University"
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
E-mail: kuzhelnick@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-8945-0248*

FACTORS INFLUENCING THE MOTIVATION OF STUDENTS DURING PHYSICAL EDUCATION

Abstract

The article deals with physical education as an essential and organic part of educational work and as a part of the system of humanization of higher education institutions, providing not only physical training but also physical perfection.

Physical education in these circumstances serves as a value factor of influencing on the level of personal development and implemented in a variety of activities.

Current educational paradigm is standardized, learning in higher education has exhausted all its possibilities to help resolve the problems of high school, in particular, humanization of social links. This led to the fact that the modern Physical Education of the student depends on personal approach without standards. It doesn't contribute to the formation and development of personality.

Analysis of the dynamics of motives and attitudes of students towards physical education indicates the significant changes in athletic achievement and motivational sphere. This is due to several socio-cultural factors: a) increasing workload; b) changes in personal life; c) the lack of various forms and methods of training (in winter it is gymnastics, in autumn and in spring – Athletics).

Key words: physical education, school, student, motivation.

References

1. Zanyuk, S. S. (2002). *Psikhologiya motivatsii* [Psychology of motivation]. Kyiv: Elga-N [in Ukrainian].
2. Zakharina Ye. A. (2008). *Formuvannya motyvatsii do rukhovoї aktyvnosti u protsesi fizychnoho vykhovannya studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv* [Formation of motivation for motor activity in the process of physical education of students of higher educational institutions]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
3. Ilchenko, S. S. (2017). *Motyvatsiia do zaniat sportom i vidviduvannya zaniat z fizychnoho vykhovannya studentiv pedagogichnykh spetsialnosti* [Motivation to play sports and attend physical education classes for students of pedagogical specialties]. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannya – Theory and methodology of physical education*, 1, 11–4 [in Ukrainian].
4. Krutsevych, T. Yu., Pangelova, N. Ye. (2015). *Suchasni pidkhody do orhanizatsii rekreatsivnoi diialnosti studentskoi molodi u strukturі vilnoho chasu. Innovatsiini tekhnolohii u fizychnomu vykhovanni, sporti ta fizychnii rehabilitatsii* [Modern approaches to the organization of recreational activities of student youth in the structure of free time. Innovative technologies in physical education, sports and physical rehabilitation]. Materials of the international scientific and practical conference, 11–17 [in Ukrainian].
5. Marchenko, O. (2009). *Vplyv zaniat sportom na formuvannya tsinnosti indyvidualnoi fizychnoi kultury studentiv* [The influence of sports on the formation of the values of individual physical culture of students]. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia – Prydniprovskiy Sports Newsletter*, 2, 82–88 [in Ukrainian].
6. Moskalenko, N., Korzh, N. (2016). *Tekhnolohiia formuvannya tsinnisnoho stavlennia u studentiv do samostiinykh zaniat fizychnoi kulturoiu* [The technology of forming a valuable attitude of students towards independent physical education classes]. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia – Prydniprovskiy Sports Newsletter*, 1, 201–206 [in Ukrainian].
7. Moskalenko, N., Sychova, T. (2010). *Motyvatsiini priorytety studentiv do zaniat fizychnoi kulturoiu i sportom* [Motivational priorities of students for physical education and sports]. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia – Prydniprovskiy Sports Newsletter*, 2, 10–3 [in Ukrainian].
8. Khrypko, L. V. (2003). *Optyimizatsiia protsesu fizychnoho vykhovannya v ahrarnykh vyshchych navchalnykh zakladakh Ukrainy z vykorystanniam kompiuternykh tekhnolohii* [Optimizing the process of physical education in agricultural higher educational institutions of Ukraine using computer technologies]. Extended abstract of candidate's thesis. Lviv, 19 p. [in Ukrainian].

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

УДК 631.1 (477)(091)

Каденюк О. С.

*доктор історичних наук, професор,
професор кафедри права, професійної та соціально-гуманітарної освіти
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
Кам'янець-Подільський, Україна
E-mail: akadenyuk@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2173-6055*

ГРОМАДСЬКА АГРОНОМІЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ В ПЕРШІЙ ЧВЕРТІ ХХ СТ.

Анотація

У статті розглядаються основні ідеї становлення громадської агрономії, як суспільно-економічного явища в організації сільськогосподарського виробництва, в українських землях напередодні та після закінчення першої світової війни. Автором на основі результатів ретроспективного аналізу описано громадсько-агрономічну діяльність в Україні (у першій чверті ХХ ст.) та визначено й охарактеризовано принципи приватної власності, самоорганізації, самопомоги, ініціативи та самодіяльності агровиробників, об'єднаних у господарських і громадських організаціях; розкрито види та зміст допомоги виробникам з боку урядових і представницьких органів влади, забезпечення легальності й узгодженості у роботі агрономічних організацій, відповідності програми їх діяльності економічній політиці держави, планам реконструкції сільського господарства країни і конкретного району; підтримки масового сільського господарства, усіх суб'єктів господарювання і збереженні пріоритету за дрібними господарствами. Охарактеризовано систему заходів допомоги агровиробникам з боку урядової та представницької влади, громадських сільськогосподарських асоціацій для організації сільськогосподарського виробництва і вдосконалення аграрної культури; створення ефективного агропідприємницького господарювання, сервісної, збутової та переробної інфраструктури аграрного ринку; забезпечення активної участі сільськогосподарських товаровиробників у поліпшенні власного господарства і розвитку громадсько-організованих форм господарського життя; формування стосунків учасників агроринкової економіки і державно-громадського регулювання аграрного виробництва. Організаційною формою громадської агрономії стала агрономічна служба, що від окремих заходів з метою організації та раціоналізації господарств і салузей на початку ХХ ст. перейшла до комплексної реконструкції сільського господарства у 20–30-х роках ХХ ст.

Ключові слова: *сільськогосподарська освіта, селянство, аграрна політика, громадська агрономія, суспільно-економічні товариства.*

Багатий історичний досвід формування сільськогосподарської освіти в період з другої пол. ХІХ ст. та початку ХХ ст., сприяв розвитку та удосконаленню товарно-грошових відносин у сільській місцевості, приведенню у дію трудових ресурсів на основі ведення раціонального господарства. Значної цінності набували у цьому зв'язку, узагальнення й впровадження в практику досвіду зародження і утвердження засад громадської агрономії.

Сприяння розвитку цього явища у сільськогосподарському виробництві було і те, що на початку ХХ ст. з'явилися наукові праці економістів і аграрників А. Бухенбергера, Т. Ф. фон дер Гольца, Б. Бретано у Німеччині, Д. Золя у Франції, Картера у США, В. Вінера, А. Кауфмана, В. Морачевського, І Долгіх, О. Чаянова, А. Челінцева, О. Чупрова, О. Фортунатова, А. Фабриканта, К. Мацеєвича в Російській імперії, які узагальнили та систематизували практичний досвід, визначили завдання і методи громадської агрономії, обґрунтували її як розділ аграрної політики, самостійну наукову систему й окремий навчальний предмет, місце у системі сільськогосподарських наук [1].

У середовищі науковців та практиків-аграріїв формувалася думка, що однобічне, спрямоване тільки на розподіл, аграрне виробництво ніколи не приведе до сталого добробуту хліборобського населення, коли одночасно систематично не працювати на підвищення продуктивності сільського господарства. Низька продуктивність селянських господарств пояснювалася не малою кількістю землі, а низькою продуктивністю та доходністю

землі «Сільськогосподарська політика, – писав А. Бухенбергер, – як сукупність норм має підкріплювати заходи технічного вдосконалення» [2]. Він окремо виділяв «політику землеробства» як державний вплив на аграрний лад країни, і «опікування про технічну культуру землеробства – заходи для піднесення сільськогосподарського виробництва». О. Фортунатов вважав, що сприяння розвиткові сільського господарства є окремою галуззю сільськогосподарської політики кожної держави [3].

Український вчений К. Мацеєвич, праці якого стали «першою теоретичною підставою громадської агрономії» [4], а сучасники агрономи вважали його «корифеєм громадської агрономії» [5], у 1911 р. видав «Общественно-агрономические этюды. Сборник статей по вопросам организации мелкого хозяйства» [6], – наукову монографію, присвячену організації дрібного господарства на засадах громадської агрономії. У цій та наступних працях він розглядав і як галузь аграрної політики, планомірну діяльність, спрямовану на поступ масового сільського господарства, збільшення його продуктивності й інтенсивності, реорганізацію за промисловим типом шляхом самодіяльності та самопомоги самих виробників. Він вважав, що будь-яке сприяння зростанню сільськогосподарського виробництва буде ефективним, якщо ґрунтуватиметься на місцевій самодіяльності. Тому теоретичне і практичне значення має організація та визначення ділової компетенції всіх суспільних сил. Оскільки громадська агрономія охоплює систему заходів на задоволення господарських запитів населення, то однаково важливі примусова дія законів для забезпечення суспільних інтересів, територіально обмежена діяльність місцевого самоврядування щодо організації господарства і особиста господарська ініціатива виробників, об'єднаних у вільних союзах для оборони приватних інтересів. Вчений наголошував на синтезі демократичної аграрної політики і громадської агрономії як умови прогресу сільського господарства [6].

К. Мацеєвич першим серед агрономів Російської імперії проаналізував напрями і методи громадсько-агрономічної діяльності: просвітницький і практично-показовий, що поширювали сільськогосподарські знання і вміння, вдосконалювали аграрну культуру, але особливу увагу звертав на теоретизацію господарсько-організаційного. На його думку, допомога у розв'язанні організаційно-виробничих проблем (організація окремих елементів праці, таких, як техніка, капітали, товарообміну на громадських засадах, землеустрою, оренди, впорядкування громадських земель тощо) дрібного господарства дозволить їм ефективніше використовувати виробничі ресурси. Ним був обґрунтований організаційно – кооперативний напрям у діяльності агрономічних організацій. Зокрема, кооперація розглядалася Мацеєвичем як один з методів громадської агрономії, що збільшує економічні можливості селянських господарств і сприяє наближенню місцевої агрокультури до типу, зумовленого історичними господарськими процесами. Базою кооперації може бути господарство інтенсивного типу з високим рівнем агрокультурних і організаційних вимог, що сприяло широкому вияву кооперативної самодіяльності. Громадська агрономія внесла в кооперативний рух планомірність і свідомість. Учений обґрунтовував теорію сталості трудового господарства, стверджував, що аграрна політика повинна враховувати залежність еволюції сільського господарства від взаємодії великого і дрібного господарства.

К. Мацеєвич писав про залежність методів агрономічної праці та її ефективності від використання знань про природничо-економічні та ґрунтово-кліматичні умови району праці, сільськогосподарської культури виробників і принципів організації місцевого господарства, забезпечення його потреб і узгодженості заходів з загальнокультурним рівнем населення, його запитамі, господарською ініціативою. Агроном повинен вивчати не лише типи певних господарств, але й організаційні можливості селян-господарів, щоб знати, з ким і як працювати.

І. Долгіх дав таке визначення громадської агрономії – «сукупність усіх законодавчих, громадських і адміністративних заходів, які повинні, по-перше, знищити правові, економічні та природні перешкоди до найкращого обробітку й експлуатації земельної власності, по-друге, мати на меті вдосконалення техніки й економіки сільського господарства впровадженням удосконалених методів у масу населення, організацією господарства і культурно-економічну організацію самого населення... Викликати інтенсифікацію господарства і є метою сучасної громадської агрономії». Він стверджував, що сільськогосподарська політика повинна змінити спеціальний розділ «підкування про технічну культуру», змістом якої є громадська агрономія [7, с. 15–17].

О. Чайнов у 1917 р. опублікував книгу «Основные идеи и методы работы общественной агрономии», яка вважається першою спробою аналізу громадської агрономії як окремої наукової системи. Практичною основою його праці була російська земська форма організації агрономічної допомоги населенню. Дослідник писав, що громадська агрономія – це система громадських заходів, яка намагається спрямувати еволюцію сільського господарства до найбільш раціональних (в умовах часу і місця) нині форм. Вона має удосконалювати технології рослинництва і тваринництва, змінювати організаційний план господарства у бік більшої відповідності умовам економічної діяльності країни, організувати місцеве населення у союзи і товариства, які взяли б на себе зміцнення і поглиблення нових господарських підвалин [8, с. 5, 9].

На початку 20-х років, у зв'язку зі змінами, що відбулися у суспільно-економічному та політичному житті України: впровадження непу в Радянській Україні; приєднання Східної Галичини до Речі Посполитої II. Викликали дискусії щодо питання про конкретний зміст громадської агрономії як галузі практичної діяльності.

Так, В. Доманицький – український науковець та громадський діяч періоду національно-визвольних змагань 1917–1920 рр., з травня 1923 р. перебував в еміграції, працював в Українській господарській академії в м. Подєбрадах та Українського вільного університету у Празі, вважав, що аграрна політика розв'язує приватно-

господарські проблеми агровиробників (сприяє реформуванню господарств, організує ефективне використання капіталів і праці) та здійснює заходи державно-громадського характеру: захищає інтереси агровиробників, виробляє економічну й агрокультурну програму розвитку сільського господарства, забезпечує плановість праці та фінансування, сприяє механізації, хімізації, меліорації, організує переробку і збут продукції, забезпечує суб'єкти господарювання агрономічною допомогою [9]. У працях з теорії громадської агрономії [10], вчений наголошував, що обов'язковим суспільним чинником і складовою аграрної політики є громадська агрономія – раціональна і доцільна для кожної країни система агрономічних заходів, спрямованих на запровадження наукових досягнень у широкі маси господарів, забезпечення тісного зв'язку з практичними господарями. Систематична та планова агрономічна допомога сільському населенню є найважливішим засобом підвищення продуктивності господарств. Він розширював зміст громадської агрономії аграрною наукою й освітою. В. Доманицький доводив, що її основне завдання – усунути дефекти дрібного господарства, досягти ефективності міжгосподарських відносин, збільшити товарність сільського господарства, розширити і зміцнити внутрішній ринок, сприяти промисловій індустріалізації, як наслідок – сприяти зростанню добробуту і культури окремих родин, громад і країни. Першочергові агрономічні заходи повинні раціоналізувати господарство без вкладення капіталів, пізніше – потребувати незначних капіталовкладень (шлях раціонал-інтенсифікації), нарешті, запроваджувати заходи, які вимагали значних коштів (шлях інтенсифікації). Важливо правильно поставити діагноз хвороби господарства і намітити способи лікування, пам'ятати, що поліпшення господарства можливе лише еволюційно-поступово протягом десятків років, що раптових «чудес» у господарюванні та в агрономічній практиці не буває. Агрономічна робота повинна спиратися на самодіяльність хліборобського населення. Сила примусу і державні заходи в галузі сільського господарства необхідні, коли відповідають більшості хліборобського населення. Вони здійснюються через публічно-правові місцеві та громадські організації: самоврядування, сільськогосподарські товариства і кооперативи, тому постійна взаємодія та розподіл праці між учасниками агроринкової економіки є найбільш важливою ознакою розвитку громадської агрономії.

Ефективність агрономічної допомоги населенню залежала від узгодженості планів та злагодженості дій, праці на колегіальних основах, яку повинні творити територіальні сільськогосподарські координаційно-контрольні органи – центральні та провінційні ради, комітети, з'їзди агрономів. Їх завдання – формувати аграрну політику, визначати підлеглисть агроперсоналу, засоби управління, фінансування, контролю, зв'язку з різними місцевими чинниками і населенням. Правильно побудована система плануючих, координуючих і контролюючих органів забезпечить доцільність агрономічної праці, її популярність у місцевого населення, належне фінансування. Використовуючи світовий досвід, вчений доводив, що система громадської агрономії в різних країнах залежить від конкретних природно-історичних, політичних, соціально-економічних, культурно-побутових умов, соціальної справедливості аграрної політики, що повинна зрівняти права і можливості хліборобського населення в отриманні державної та громадської допомоги. Кожна країна повинна вибрати систему громадської агрономії: централізовану, коли вся або частина її є державним апаратом, а агрономи – державними службовцями; децентралізовану, коли агрономічна справа передається на місця, а уряд лише фінансує і контролює видатки, визначає напрями аграрної політики шляхом призначення субвенцій, премій, нагород або "автономну агрономію".

Вчений наголошував, що система громадської агрономії має бути побудована так, щоб забезпечити високий кваліфікаційний рівень і сталість агроперсоналу, для цього важливо створити сприятливі матеріальні (зарплата, помешкання, засоби пересування) та морально-психологічні (автономність і справедлива оцінка праці, повага) умови, строгий і справедливий добір на конкурсній основі, можливість подальшого навчання. Необхідно, щоб праця агронома була аполітичною, без партійного присмаку і тенденцій, понад класовою та понад партійною. Бажано, щоб агроном не належав до жодної партії, або, у крайньому разі, навчився відокремлювати і для себе, і у відносинах з людьми свої суб'єктивні погляди і переконання від політики агрономічної організації.

В. Доманицький звертав увагу на психологічні, педагогічні та виховні моменти в діяльності агронома. У статті «Творімо нове українське село» він писав: "Будь-яке поліпшення, будь-яке нововведення в господарстві громадський агроном може зробити лише через душу, через психіку фактичного господаря – селянина». Основна функція громадського агронома – виховна, він «має до діла не лише з полем, лукою, с/г рослинами, с/г тваринами тощо, але передовсім з людьми, що ці поля та луки управляють, що ті с/г рослини та с/г тварини плекають, – з душею, з психікою тих людей». Щоб створити сучасне сільське господарство, громадська агрономія формувала нову культуру і свідомість, що ставали творцями нового господаря. «Український агроном творить нове українське господарство через нового селянина – українця, через нову культуру українського села» [1].

У Речі Посполитій Польській, до якої входив західний регіон України, аграрна політика створила національну систему громадської агрономії, що стала важливим фактором прогресу сільського господарства. Термін «громадська агрономія» поширився з 1928 р. після виходу книги В. Грабського "Реформа громадської агрономії", який запозичив його із праць російського вченого О. Чаєнова [8]. Польські вчені обґрунтовували громадську агрономію як складову аграрної політики, окрему науку і діяльність, що базувалася на приватній ініціативі, праці держави і самоврядування, сприяла поширенню і використанню агрономічних знань, піднесенню матеріальної та духовної культури окремих господарств і сіл [4].

Висновки. Громадська агрономія утвердилася як суспільна (державно-громадська) діяльність, спрямована на зростання масового сільськогосподарського виробництва і розвиток агроринкової економіки. Вона охоплювала

систему заходів допомоги агровиробникам з боку урядової та представницької влади, громадських сільськогосподарських асоціацій для організації сільськогосподарського виробництва і вдосконалення аграрної культури; створення ефективного агропідприємницького господарювання, сервісної, збутової та переробної інфраструктури аграрного ринку; забезпечення активної участі сільськогосподарських товаровиробників у поліпшенні власного господарства і розвиткові громадсько-організованих форм господарського життя; формування стосунків учасників агроринкової економіки і державно-громадського регулювання аграрного виробництва. Організаційною формою громадської агрономії стала агрономічна служба, що від окремих заходів з метою організації та раціоналізації господарств і галузей на початку ХХ ст. перейшла до комплексної реконструкції сільського господарства у 20–30-х роках ХХ ст.

Таким чином, громадсько-агрономічна діяльність ґрунтувалася на принципах приватної власності, самоорганізації, самопомоги, ініціативи та самодіяльності агровиробників, об'єднаних у господарських і громадських організаціях; допомоги виробникам з боку урядових і представницьких органів влади, забезпечення колегіальності й узгодженості у роботі агрономічних організацій, відповідності програми їх діяльності економічній політиці держави, планам реконструкції сільського господарства країни і конкретного району; підтримки масового сільського господарства, усіх суб'єктів господарювання і збереженні пріоритету за дрібними господарствами.

Список використаних джерел

1. Завадська І., Каденюк О. Громадська агрономія в сільському господарстві Поділля в період реформування аграрних відносин кінця ХІХ – початку ХХ ст. *Гуржіївські історичні читання*: зб. наук. пр. 2009. Вип. 3. С. 197–202.
2. Мацеевич К. (Ашин К.) Общественно-агрономические этюды. Сборник статей по вопросам организации мелкого хозяйства. Харьков, 1911. 207 с.
3. Мацеевич К. Очердные задачи общественной агрономии. *Труды 1-го Всероссийского сельскохозяйственного съезда в Киеве*. 1–10 сентября 1913 г. Вып. 2. Киев, 1914. С. 125–130.
4. Доманицький В. Сороч літ громадсько-економічної праці професора Костя Мацеевича. *Український агрономічний вісник*. 1938. № 6. С. 60.
5. Долгих И. Записки по элементарному курсу Общественной Агрономии. Рига, 1913. 680 с.
6. Доманицький В. Як зоорганізована громадська агрономія в різних країнах світу. *Кооперативна республіка*. 1931. № 6. С. 222–223.
7. Доманицький В. Чому потрібна громадська агрономія? *Кооперативна республіка*. 1931. № 1. С. 15–20.
8. Доманицький В. Творімо нове українське село. *Ілюстрований господарський календар «Сільський господар» за звичайний рік 1938*. С. 46–47.
9. Grabsky Wl. Reforma agronomii społecznej. Warszawa, 1928. 180 s.
10. Pawlikowski W. Agronomia społeczna w Polsce 1918–1939. Warszawa: PWM, 1978. 246 s.

Kadeniuk O. S.

*Doctor of historical sciences, professor, head of the department of law,
professional and social and humanitarian education
Higher Educational Institution “Podillia State University”*

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

E-mail: akadenyuk@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2173-6055

PUBLIC AGRONOMY IN THE AGRICULTURE OF UKRAINE IN THE FIRST QUARTER OF THE 20-TH CENTURY

Abstract

The article examines the main ideas of the formation of public agronomy as a socio-economic phenomenon in the organization of agricultural production in Ukrainian lands before and after the end of the First World War. Based on the results of a retrospective analysis, the author described the social and agronomic activity in Ukraine (in the first quarter of the 20th century) and defined and characterized the principles of private ownership, self-organization, self-help, initiative and self-activity of agricultural producers united in economic and public organizations; the types and content of assistance to producers from the government and representative authorities, ensuring collegiality and consistency in the work of agronomic organizations, compliance of their activity program with the economic policy of the state, plans for the reconstruction of agriculture in the country and a specific district are disclosed; support of mass agriculture, all economic entities and preservation of priority for small farms. The system of assistance measures to agricultural producers from the government and representative authorities, public agricultural associations for the organization of agricultural production and improvement of agrarian culture is characterized; creation of effective agro-business management, service, sales and processing infrastructure of the agrarian market; ensuring the active participation of agricultural producers in the improvement of their own economy and the development of socially organized forms of economic life; formation of relations between participants of the agricultural market economy and state-public regulation of agricultural production. The organizational form of public agronomy became the agronomic service, which from individual measures aimed at organizing and rationalizing farms and industries at the beginning of the 20-th century. moved to the complex reconstruction of agriculture in the 20s and 30s of the 20th century.

Key words: agricultural education, peasantry, agrarian policy, public agronomy, socio-economic societies.

References

1. Zavadska, I., Kadenuk, O. (2009). Hromadska ahronomiia v silskomu hospodarstvi Podillia v period reformuvannia ahrarnykh vidnosyn kintsia XIX – pochatku XX st. [Public agronomy in Podillia agriculture during the period of reforming agrarian relations at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries]. *Hurzhivski istorychni chytannia* : zb. nauk. pr. 3, 197–202 [in Ukrainian].
2. Matseevych, K. (Ashyn K.) (1911). Obshchestvenno-ahronomycheskye etudy [Social and agronomic studies]. Sbornyk statei po voprosam orhanyzatsyy melkoho khoziaistva. Kharkov. 207 s.
3. Matseevych, K. (1914). Ocherednye zadachy obshchestvennoi ahronomyi. [Immediate tasks of public agronomy]. Trudy 1-ho Vserossyiskoho selskokhoziaistvennogo sezda v Kyieve. 1–10 sentiabria 1913. Kyiv. 2, 125–130.
4. Domanytskyi, V. (1938). Sorok lit hromadsko-ekonomichnoi pratsi profesora Kostia Matseevycha. [Forty years of socio-economic work of Professor Kostya Maceevich]. *Ukrainskyi ahronomichnyi visnyk*, 6, 60 [in Ukrainian].
5. Dolhykh, Y. (1913). Zapysky po zlementarnomu kursu [Notes on the elementary course]. Obshchestvennoi Ahronomyi. Ryha. 680 s.
6. Domanytskyi, V. (1931). Yak zoorhanizovana hromadska ahronomiia v riznykh krainakh svitu. [How is public agronomy organized in different countries of the world?]. *Kooperatyvna respublika*, 6, 222–223 [in Ukrainian].
7. Domanytskyi, V. (1931). Chomu potribna hromadska ahronomiia? [Why is community agronomy needed?]. *Kooperatyvna respublika*, 1, 15–20 [in Ukrainian].
8. Domanytskyi, V. (1938). Tvorimo nove ukrainske selo. [We are creating a new Ukrainian village]. *Iliustrovanyi hospodarskyi kalendar "Silskyi hospodar" za zvychainyi rik*. 46–47 [in Ukrainian].
9. Grabsky, Wl. (1928). Reforma agronomii spolecznej. Warszawa. 180 s. [in Poland].
10. Pawlikowsri, W. (1978). Agronomia spoleczna w Polsce 1918–1939. Warszawa: PWM. 246 s. [in Poland].

УДК 130. 2:930.1

Гавловська А. О.*кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»**Кам'янець-Подільський, Україна**E-mail: ahavlovska@ksu.ks.ua**ORCID: 0000-0002-7973-7560*

ВПЛИВ ТРАДИЦІЙ НА ПРОЯВИ ГЕНДЕРНО-ОБУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА ПРОТИ ЖІНОК: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Анотація

У статті здійснено дослідження історичної обумовленості та сучасного стану впливу традицій на прояви гендерно-обумовленого насильства проти жінок. Зауважено, що вплив традицій на врегулювання суспільних відносин часто зумовлює розвиток такого негативного соціального явища, як гендерно-обумовлене насильство, яке пояснюється гендерними відмінностями між чоловіками та жінками та вчиняється проти волі жінки і завдає їй фізичної, сексуальної або моральної шкоди в публічному чи приватному порядку. Визначено, що такий вид насильства глибоко вкорінений у культурних та соціальних структурах, нормах та цінностях, посилюється культурою заперечення і замовчування та сформованими стереотипами щодо гендерних ролей. Узагальнено, що до окремих видів гендерно-зумовленого насильства відносяться «убивство честі», селективні аборти, жіноче обрізання, лапідування, нетрадиційні практики пологів, обливання кислотою та ін. Визначено, що наслідками застосування таких традицій є порушення прав жінок, поглиблення циклу насильства, гендерний дисбаланс, демографічні проблеми, зміни соціокультурного ландшафту, тяжкі наслідки для репродуктивного здоров'я жінок, летальні випадки, соціальна стигматизація жінок та ін. Установлено, що наприклад, адати (звичаєве право), яке широко використовується в патріархальному суспільстві етнічних мусульманських народів, поряд із нормами шаріату допускає існування такого виду гендерно-зумовленого насильства, як «убивство честі». Розкрито, що поняття «убивство честі» розуміється, як вбивство жінки представниками її сім'ї та/або громади за дії, які табуйовані в традиціях, культурі і релігійних нормах, зокрема, за подружню зраду, намір вступити в шлюб всупереч волі сім'ї або відмову від шлюбу за домовленістю, дошлюбні сексуальні зв'язки, звалтування, поклеп, неприйнятний одяг, яскравий макіяж, поведінку, яка сприймається як вираз непокори, прагнення жінки до розлучення. Зауважено, що історична практика застосування традиції «убивства честі» порушує не тільки право на життя жінки, але й право на особисту недоторканість, свободу, самовираження, сексуальну поведінку.

***Ключові слова:** традиції, гендерно-зумовлене насильство, права жінки.*

Вступ. Історичний процес формування традицій здійснюється під впливом таких чинників, як: спільні релігійні вірування, етнічні звичаї, мовні особливості, міфи, обряди та ритуали групової ідентичності, які об'єднують групу людей та формують основу для спільних традицій; історичні події (війни, конфлікти, колоніалізм, імперіалізм, міграційні процеси, політичні реформи, революції, глобалізація та ін.) і міжкультурний обмін зумовлюють зміну та пристосування традицій до нових умов. Окрім позитивного впливу на розвиток людства традиції можуть мати негативні наслідки, адже різні суспільства розвиваються та змінюються з часом, і традиції, які можуть бути позитивними або відповідати потребам суспільства у певний історичний період, втрачають свою актуальність або стають негативними у новому контексті. Деякі традиції підтримують соціальну нерівність, дискримінацію та інші форми соціальної несправедливості, суперечать міжнародним стандартам прав людини, порушують права вразливих категорій суспільства (зокрема, жінок), призводять до стигматизації певних індивідів і груп, перешкоджають соціальному прогресу та інноваціям.

Дослідження впливу традицій на гендерно-зумовлене насильство допомагає виявити їх та відмовитися від шкідливого впливу на суспільні відносини, сприяє гендерній рівності, створенню більш безпечного для жінок суспільства, зміні культурних уявлень та стереотипів в цьому питанні.

Мета роботи. Метою наших досліджень є історична обумовленість та сучасний стан впливу традицій на прояви гендерно-обумовленого насильства проти жінок.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вплив традицій на врегулювання суспільних відносин часто зумовлює розвиток такого негативного соціального явища, як гендерно-обумовлене насильство, яке пояснюється гендерними відмінностями між чоловіками та жінками та вчиняється проти волі жінки і завдає їй фізичної, сексуальної або моральної шкоди в публічному чи приватному порядку, є виразом дискримінації за статевою ознакою, має в своїй основі намір принизити жінку на соціальному рівні. Такий вид насильства глибоко вкорінений у культурних та соціальних структурах, нормах та цінностях, посилюється культурою заперечення і замовчування та сформованими стереотипами щодо гендерних ролей [1].

Слід зауважити, що традиції мають значний вплив на культурні уявлення, стереотипи та «норми», які лежать в основі гендерно-зумовленого насильства проти жінок. Зокрема, такий вплив може ґрунтуватися на наступних факторах:

- утвердження маскулітності чоловіків через домінування над жінками;
- релігійні догми, які обґрунтовують ідею підпорядкування жінок чоловікам;
- традиційні гендерні ролі у сім'ї та суспільстві представників різних статей;
- стереотипи та поняття честі жінки, як «жіночої чистоти та пристойності» та ін.

Коротку характеристику окремих видів гендерно-зумовленого насильства, яке ґрунтується на традиціях та релігійних переконаннях, наведено нами у табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика окремих видів гендерно-зумовленого насильства

Вид гендерно-зумовленого насильства проти жінок	Наслідки	Країни в яких застосовується
«убивство честі» – вбивство в результаті «порушення честі сім'ї»	смерть, втрата довіри до правосуддя, поглиблення циклу насильства, конфлікти в спільноті	Інгушетія, Дагестан, Чечня, Пакистан, Іран, Палестина, Судан, Сирія, Афганістан, Ірак, ОАЕ та ін.
селективні аборти – це аборт в т. ч. і за гендерною ідентичністю плоду	гендерний дисбаланс, демографічні проблеми, зміни соціокультурного ландшафту у суспільстві, безпліддя	Індія, Китай, окремі мусульманські країни
інфантицид за статевою ознакою	смерть, гендерний дисбаланс, демографічні проблеми, зміни соціокультурного ландшафту у суспільстві	на різних історичних етапах практикувався повсемітно більшості держав
жіноче обрізання – повне або часткове видалення жіночих геніталій, зшивання піхви	смертельні випадки від втрати крові, інфікування, репродуктивні проблеми, психічні та сексуальні розлади	окремі країни Африки, Азії та Близького Сходу
соціальна стигматизація жінок через менструацію – ізоляція жінки в окремих приміщеннях у період менструації	смертельні випадки від переохолодження, отруєння угарним газом, укуси ядовитих тварин, проблеми зі здоров'ям	Непал, Індонезія, Індія та Нігерія
лапидування – страта через побиття камінням	смерть, фізичні страждання, психологічні травми у свідків страти, соціальна ізоляція членів родини особи яку стратили	Афганістан, Саудівська Аравія, Іран
нетрадиційні практики пологів – масаж матки та стискання живота під час пологів	втрата крові, розрив матки, неповне відділення плаценти, смертельні випадки породіллі та дитини	Єгипет, Непал, країн Південної практики
обливання кислотою чи іншими корозійними речовинами	смертельні випадки, втрата зору, значне ушкодження здоров'я, соціально-економічна вразливість через втрату працездатності та неможливість вийти заміж	Індія, Бангладеш

Окрім визначених у таблиці наслідків окремих видів гендерно-зумовленого насильства у випадку протистояння таким традиціям жінки підпадають під соціальну стигматизацію (процес приписування негативних ярликів індивіду або групі людей, що призводить до їх соціальної ізоляції та дискримінації).

Розкриємо більш детально історичний вплив традицій на формування гендерно-зумовленого насильства на прикладі такого його виду, як «убивство честі».

В окремих спільнотах для визначення поняття традицій, звичаїв і правил, які виникли в результаті довготривалої практики та передаються від покоління до покоління в межах певної культури або спільноти, використовують термін «адат». «Адат» (у перекладі з арабської мови – звичай) – це узагальнена назва звичаєвого права у етнічних мусульманських народів поряд із релігійним правом – шаріатом. Виділяють наступні особливості адату: не становить цілісної системи звичаїв; формується протягом тривалого історичного періоду; включає в себе елементи язичницьких вірувань та родоплемінних відносин (зокрема, елементи домусульманського звичаєвого права Медини та Мекки); функціонує поряд з нормами шаріату, з окремих питань може суперечити його положенням; виявляється у публічному і звинувачувальному характері судового розгляду; має локальний характер впливу на суспільні відносини; передбачає колективну відповідальність членів родини та громади [2].

Адати можуть врегульовувати різноманітні аспекти життя, такі як релігійні обряди, святкування, стиль одягу, особливості харчування, способи взаємодії між людьми та ін. Ці традиції мають значний вплив на культурну ідентичність та соціальну структуру спільноти, можуть змінюватися з часом або зберігатися в незміненому вигляді, в залежності від розвитку суспільства та впливу зовнішніх факторів. Наприклад, спроби російської імперії та срср викоринити адат в Дагестані зазнали невдачі, адже наразі в даному регіоні відслідковується правовий плюралізм – застосовується офіційне законодавство, шаріат та адат.

В історичному аспекті адати існували поряд із нормами шаріату та здебільшого регулювали сімейні і земельні відносини (XVII–XIX ст.ст.). Мазхаби (мусульманські релігійно-правові школи) у своїй більшості заперечують

вплив адатів на суспільні відносини або припускають їх застосування у випадках, які не врегульовані Сунною чи Кораном. Зокрема, послуговуватися адатом без обмежень може хакім (третейський суд), а от кадї (релігійний суддя) та урядовий чиновник – лише у випадку, якщо адат не суперечить «загальному духу» шаріату [2].

Застосування адат та норм шаріату притаманне патріархальній культурі етнічних мусульман («патріархальна культура – це система координат, у якій чоловік є головним носієм політичної влади та морального авторитету» [3]), яка формує т.з. «патріархальне суспільство» (форму соціальної організації суспільства, де влада, авторитет і контроль над різними сферами життя, зосереджені у чоловіків (патріархів), які виступають у ролі голови сім'ї чи глави спільноти, права жінок та їх соціальний статус значно обмежений, в т. ч в сфері прийняття життєво-важливих рішень). Таке суспільство покладає на жінку обов'язок зберігати «честь нації, громади, роду, сім'ї», що є «важливішим за матеріальні надбання».

Убивство честі – вбивство жінки представниками її сім'ї та/або громади за дії, які табуйовані в традиціях, культурі і релігійних нормах, та які «накликали на сім'ю чи громаду безчестя».

Метою «убивства честі» може бути: «відновлення» честі сім'ї та/або громади; покарання за порушення заборон, релігійних норм та культурних традицій; підтримка ієрархії соціальних відносин, що ґрунтується на гендерній нерівності; залякування та контроль поведінки жінки (в т.ч. і сексуальної поведінки); збереження власної ідентичності та запобігання знеособлення спільноти; колективна ідентичність особи (зокрема, жінка включена у систему колективної відповідальності таких суспільних структурних елементів, як сім'я, рід, нація) та ін.

Серед можливих причин «убивства честі» виділяють: подружня зрада, намір вступити в шлюб всупереч волі сім'ї або відмова від шлюбу за домовленістю, дошлюбні сексуальні зв'язки та гомосексуальні зв'язки, зґвалтування, інцест, поклеп, плітки, домисли, фейкові фото, корисні мотиви вбивць, неприйнятний одяг, яскравий макіяж, поведінка, яка сприймається як вираз непокори, прагнення жінки до розлучення та ін.

Суб'єктами «убивства честі» в основному виступають родичі потерпілої особи чоловічої статі за мовчазною згодою інших членів сім'ї та громади. Рішення щодо «убивства честі» приймається чоловіками-родичами жертви та планується заздалегідь або виноситься релігійним судом [4].

Формами вчинення вбивства можуть бути: побиття камінням, примушення до самогубства, обливання кислотою, нанесення ножових та вогнепальних поранень, удушення та ін.

Узагальнена статистика кримінальних правопорушень у світі свідчить про те, що понад 5 тис. жінок щорічно стають жертвами «убивства честі» [1]. Серед країн в яких практикують «убивство честі» виділяють Інгуетію, Дагестан, Чечню, Пакистан, Іран, Палестину, Судан, Сирію, Афганістан, Ірак, ОАЕ та ін. Наприклад, в Пакистані «убивство честі» називається каро-карі, яке на початкових етапах носило характер лише покарання за подружню зраду. За даними ПО «Пакистанська комісія з прав людини» в Пакистані жертвами «убивства честі» в середньому за рік стають 1 тис. жінок та дівчат (проте даний показник не завжди відображає реальний стан справ, оскільки часто такий злочин приховується).

Керівництво країн, в яких практикується «убивство честі» у більшості випадків заперечує такий вид злочинності, відповідні звіти правозахисних організацій визнає фальсифікованими та активно протидіє правозахисним організаціям у дослідженні фактів «убивства честі». Вказані дії керівництва держави дають сигнал членам суспільства, що «убивство честі» є прийнятною та допустимою «нормою» суспільної поведінки. Зокрема, представники правоохоронних органів та члени суспільства відносять вбивство честі до внутрішньо-сімейних справ та традицій громад, не вживають дієвих заходів щодо розслідування та запобігання «убивствам честі», які мають високий латентний характер. Відсоток осіб, яких притягують до відповідальності за вчинення «убивства честі», в середньому складає 50 %, оскільки члени сім'ї та громади приховують факт вчинення убивства, з цією метою жертву оголошують в розшук, як зниклу безвісти, стверджую, що вона виїхала з місця постійного проживання або маскують вбивство «під нещасний випадок». Уникнути кримінальної відповідальності за «убивство честі» або пом'якшити кримінальне покарання убивцям вдається обґрунтовуючи, що злочин було вчинено в стані афекту. Наприклад, Конституція Ірану містить статтю, яка звільняє чоловіка від кримінальної відповідальності за «убивство честі», якщо він побачить, що жінка зраджує.

Наведемо приклади реальних кейсів «убивства честі» (*інформація з відкритих інтернет-джерел – А.О.*):

- Неха Шарад Чаудурі, 18 р. – убита батьком та іншим родичем за відносини з хлопцем, якого не схвалювала сім'я (Індія);
- Доскі Азад, трансгендер – застрелена братом через спосіб життя та те, що пішла з дому (іракський Курдистан);
- сестри-підлітки, 15 і 16 р. – застрелені батьком за те, що втекли з дому (Афганістан);
- двоюрідні сестри, 22 та 24 р. – вбиті батьком однієї та братом іншої за те, що на відео було знято їх поцілунок з чоловіком (Пакистан);
- Канділ Балоч (Фаузія Азім), 26 р., акторка, співачка та блогерка – задушена братом (Пакистан);
- Аміна, 25 р. – убита братом, який наніс дев'ять поранень ножом під впливом пліток про неї (Дагестан)
- Фаузія Бібі, 19 р. – спалена живцем батьком разом із 4-х місячним сином, сестрою, зятем і трьома племінниками за те, що вийшла заміж без згоди сім'ї (Пакистан) та ін.

Існують сучасні позитивні практики зміни відношення держави до такого явища, як «убивство честі», зокрема в ОАЕ криміналізували «убивство честі» ґрунтуючись на тезі «з твердої прихильності ОАЕ справі захисту прав жінок» [5].

Окремо виділяють таку форму «убивства честі», як страта через забиття камінням (лапідация) або кийками (практикується у Пакистані, Сомалі, Ірані, Ємені, Брунеї, Судані, Нігерії, Саудівській Аравії та ін.). Наприклад, у Пакистані вагітну Фарзан Первін публічно забили камінням та кийками родичі за те, що вона вийшла заміж проти їх волі за чоловіка, який вбив свою першу дружину, щоб з нею одружитися.

Слід зауважити, що історична практика застосування традиції «убивства честі» порушує не тільки право на життя жінки, але й право на особисту недоторканість, свободу, самовираження, сексуальну поведінку та ін. [6, с. 357].

Висновки. Вплив традицій на врегулювання суспільних відносин часто зумовлює розвиток такого негативного соціального явища, як гендерно-обумовлене насильство, яке пояснюється гендерними відмінностями між чоловіками та жінками та вчиняється проти волі жінки і завдає їй фізичної, сексуальної або моральної шкоди в публічному чи приватному порядку. Такий вид насильства глибоко вкорінений у культурних та соціальних структурах, нормах та цінностях, посилюється культурою заперечення і замовчування та сформованими стереотипами щодо гендерних ролей. До окремих видів гендерно-зумовленого насильства відносяться «убивство честі», селективні аборти, жіноче обрізання, лапідування, нетрадиційні практики пологів, обливання кислотою та ін. Наслідками застосування таких традицій є порушення прав жінок, поглиблення циклу насильства, гендерний дисбаланс, демографічні проблеми, зміни соціокультурного ландшафту, тяжкі наслідки для репродуктивного здоров'я жінок, летальні випадки, соціальна стигматизація жінок та ін. Наприклад, адати (звичаєве право), яке широко використовується в патріархальному суспільстві етнічних мусульманських народів, поряд із нормами шаріату допускає існування такого виду гендерно-зумовленого насильства, як «убивство честі», яке практикується у Інгусетії Дагестані, Чечні, Пакистані, Ірані, Палестині, Судані, Сирії, Афганістані, Іраку, ОАЕ. Убивство честі – вбивство жінки представниками її сім'ї та/або громади за дії, які табуйовані в традиціях, культурі і релігійних нормах, зокрема, за подружню зраду, намір вступити в шлюб всупереч волі сім'ї або відмову від шлюбу за домовленістю, дошлюбні сексуальні зв'язки, зґвалтування, поклеп, неприйнятний одяг, яскравий макіяж, поведінку, яка сприймається як вираз непокори, прагнення жінки до розлучення. Історична практика застосування традиції «убивства честі» порушує не тільки право на життя жінки, але й право на особисту недоторканість, свободу, самовираження, сексуальну поведінку.

Список використаних джерел

1. Желтуха М. Гендерно-обумовлене насильство vs насильство щодо жінок: у чому відмінність? *ЮРФЕМ.ua. Асоціація жінок-юристок України*. URL: <https://jurfem.com.ua/genderno-zumovlene-nasylystvo-vs-nasylystvo-shchodo-zhinok-u-chomu-vidminnist/> (дата звернення 06.01.23).
2. Арістова А. В. Адат. *Велика українська енциклопедія*. URL: <https://vue.gov.ua/Адат> (дата звернення 14.12.23).
3. Чому фемінізм потрібен не тільки жінкам? *TED*Kyiv*. URL: <https://tedxkyiv.com/magazine/why-feminism-is-not-just-for-women> (дата звернення 10.12.23).
4. Вбиті своїми сім'ями. Правозахисники заявили про «вбивства честі» на Північному Кавказі, влада їх заперечує. *New Voics*. URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/vbiti-svojimi-simjami-pravozakhisniki-zajavili-pro-vbivstva-chesti-na-pivnichnomu-kavkazi-vladi-jikh-zaperechujut-2512045.html> (дата звернення 15.10.23).
5. В ОАЕ заборонили вбивати жінок і дозволили пити алкоголь і жити разом до весілля. *Depo.ua*. Тільки Україні URL: <https://www.depo.ua/ukr/svit/v-oae-zaboronili-vbivati-zhinok-i-dozvolili-piti-alkogol-i-zhiti-razom-do-vesillya-202011091242069> (дата звернення 16.12.23).
6. Гавловська А.О. «Вбивство честі» як форма гендерно-мотивованого кримінального правопорушення. *Стратегічні пріоритети розвитку економіки, менеджменту, сфери обслуговування та права в умовах інтеграційних процесів* : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції. Херсон, 03-04 листопада 2022. С. 353–357.

Havlovska A. O.

*Candidate of Legal Sciences, Associate Professor of the Department of Law
Higher educational institution «Podillia State University»*

Kamianets-Podilskyi, Ukraine Ukraine

E-mail: ahavlovska@ksu.ks.ua

ORCID: 0000-0002-7973-7560

INFLUENCE OF TRADITIONS ON MANIFESTATIONS OF GENDER-BASED VIOLENCE AGAINST WOMEN: HISTORY AND PRESENT

Abstract

The article examines the historical conditioning and current state of the influence of traditions on manifestations of gender-based violence against women. It is noted that the influence of traditions on the regulation of social relations often leads to the development of such a negative social phenomenon as gender-based violence, which is explained by gender differences between men

and women and is committed against a woman's will and causes her physical, sexual or moral harm in public or private. It has been determined that this type of violence is deeply rooted in cultural and social structures, norms and values, reinforced by the culture of denial and silence and formed stereotypes regarding gender roles. It is summarized that certain types of gender-based violence include "honor killings", selective abortions, female circumcision, stoning, non-traditional childbirth practices, dousing with acid, etc. It was determined that the consequences of the application of such traditions are violations of women's rights, deepening of the cycle of violence, gender imbalance, demographic problems, changes in the socio-cultural landscape, serious consequences for women's reproductive health, fatalities, social stigmatization of women, etc. It has been established that, for example, adat (customary law), which is widely used in the patriarchal society of ethnic Muslim peoples, allows the existence of such gender-based violence as "honor killing" along with Sharia norms. It was revealed that the concept of "honor killing" is understood as the killing of a woman by representatives of her family and/or community for actions that are taboo in traditions, culture and religious norms, in particular, for adultery, the intention to marry against the will of the family or refusal of an arranged marriage, premarital sex, rape, defamation, inappropriate clothing, bright makeup, behavior that is perceived as an expression of disobedience, a woman's desire for a divorce. It was noted that the historical practice of applying the tradition of "honor killing" violates not only a woman's right to life, but also the right to personal integrity, freedom, self-expression, and sexual behavior.

Key words: traditions, gender-based violence, women's rights.

References

1. Zheltukha, M. (2021). Henderno-obumovlene nasylstvo vs nasylstvo shchodo zhinok: u chomu vidminnist? [Gender-based violence vs. violence against women: what's the difference?] YuRFEM.ua. Asotsiatsiia zhinok-yurystok Ukrainy. URL: <https://jurfem.com.ua/genderno-zumovlene-nasylstvo-vs-nasylstvo-shchodo-zhinok-u-chomu-vidminnist/> [in Ukrainian].
2. Aristova, A. V. (2019). Adat [Adat]. Velyka ukrainska entsyklopediia. URL: <https://vue.gov.ua/Адат> [in Ukrainian].
3. Chomu feminizm potriben ne tilky zhinkam? (2021) [Why is feminism needed not only by women?] TEDxKyiv. URL: <https://tedxkyiv.com/magazine/why-feminism-is-not-just-for-women> [in Ukrainian].
4. Vbyti svoimy simiamy. Pravozakhysnyky zaiavly pro "vbyvstva chesti" na Pivnichnomu Kavkazi, vlada yikh zaperechuie (2018). [Killed by their families. Human rights activists have declared "honor killings" in the North Caucasus, the authorities deny them]. New Voics. URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/vbiti-svojimi-simjami-pravozakhisniki-zajavili-pro-vbivstva-chesti-na-pivnichnomu-kavkazi-vladi-jikh-zaperechujut-2512045.html> [in Ukrainian].
5. V OAE zaboronyly vbyvaty zhinok i dozvolily pyty alkohol i zhyty razom do vesillia (2020). [In the UAE, it was forbidden to kill women and allowed to drink alcohol and live together before marriage]. Depo.ua. Tilky Ukraini. URL: <https://www.depo.ua/ukr/svit/v-oea-zaboronili-vbivati-zhinok-i-dozvolili-piti-alkogol-i-zhiti-razom-do-vesillya-202011091242069> [in Ukrainian].
6. Havlovska, A.O. (2022). "Vbyvstvo chesti" yak forma henderno-motyvovanoho kryminalnogo pravoporushennia ["Honor killing" as a form of gender-motivated criminal offense]. Stratehichni priorityety rozvytku ekonomiky, menedzhmentu, sfery obsluhovuvannia ta prava v umovakh intehratsiinykh protsesiv: zbirnyk materialiv mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii, Kherson, 03-04 lystopada 2022. S. 353–357 [in Ukrainian].

Науково-практичне видання

Scientific-practical edition

Професійно-прикладні дидактики

Professional and Applied Didactics

Випуск 1 2024

Issue 1 2024

Адреса редакції:

вул. Шевченка, 13, м. Кам'янець-Подільський
Хмельницької області, 32316
тел. (03849) 2-43-55; 6-83-24;
e-mail: main@pdatu.edu.ua

Editorial Office:

13, Shevchenko St., Kamianets-Podilskyi,
Ukraine, 32316
tel. (03849) 2-43-55; 6-83-24;
e-mail: main@pdatu.edu.ua

Підписано до друку 26.02.2024 р.
Формат 60×84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк.
Наклад 100 прим.

Signed in print 26.02.2024
Format 60×84/8. Typeface Times New Roman.
Offset paper. Digital printing.
Circulation 100 copies.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Тел.: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.

Publishing House "Helvetica"
6/1 Inglezi, Odesa, 65101
Phone +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Certificate of the subject of publishing business
DK No. 7623 dated June 22, 2022